

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ ANA BİLİM DALI

**İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ
GAYRİMÜSLİMLERİN YAKLAŞIMLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sevinç SÖKMEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay-2019

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ ANA BİLİM DALI

**İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ
GAYİMÜSLİMLERİN YAKLAŞIMLARI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Sevinç SÖKMEN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Veysel EREN

Hatay-2019

ONAY

SEVİNÇ SÖKMEN tarafından hazırlanan **“İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ GAYRİMÜSLİMLERİN YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA”** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile **SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

...../...../ 2019

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Veysel Eren (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Yakup Bulut (Üye)	
Dr. Öğretim Üyesi Aygül Kılınç (Üye)	

Sevinç Sökmen Tarafından Hazırlanan **“İslamofobiye İlişkin Hatay'daki Gayrimüslimlerin Yaklaşımları Üzerine Bir Araştırma”** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur Kan

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (13/09/2019)

İmzası
Sevinç SÖKMEN

ÖNSÖZ

Geçmişte başlayıp günümüzde hala ilk günkü gibi canlılığını koruyan hatta daha da şiddetli hale gelen İslamofobi, tüm İslam dünyası için kanayan bir yara niteliğindedir. İslam dinini anlayıp üzerinde düşünmeden bir önyargı geliştiren hatta korku boyutuna kadar götüren Batı toplumunu anlamak gerçekten zordur. Bu tezde İslamofobi kavramı detaylı bir şekilde ele alınmış olup Batının kendi tarihinde yaptığı İslam dünyasına yönelik islamofobik eylemleri incelenmiştir ve son olarak da Hatay'da yaşayan Gayrimüslim vatandaşlarımızda herhangi bir İslamofobik algının olup olmadığı yapılan anket çalışmasıyla araştırılmaya çalışılmıştır.

Bu tezin hazırlanması esnasında yardımlarını benden esirgemeyen ve yazdıklarımı sabırla okuyup benden eleştirilerini esirgemeyen her defasında daha iyisini yazmaya teşvik eden Prof. Dr. Veysel Eren'e değerli katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim.

Tezin her sürecinde yanımda olan değerli eşim Muhammet Sökmen'e tezime yaptığı katkılar ve tezimin hazırlanma sürecinde bana gösterdiği anlayışı için sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. En kıymetlilerim canım oğullarım Eyüp Said Sökmen ve Yavuz Sökmen'e bana şans getirdikleri ve kısmen de olsa tezimi yazmama fırsat verdikleri için canı gönülden teşekkürlerimi sunuyorum ayrıca beni bugünlere getiren sevgili anne ve babama da sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ GAYRİMÜSLİMLERİN YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Sevinç SÖKMEN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Prof. Dr. Veysel EREN

ÖZET

Son yıllarda islamofobik algıların arttığı görülmektedir. Tarihi süreçler incelendiğinde, haçlı seferlerine kadar dayanan bir geçmişinin olduğu görülen İslamofobinin yeni bir algıymış gibi gösterilmesi oldukça manidardır. Dünya'nın da globalleşmesiyle daha da tanınır ve bilinir hale gelen İslamofobi medyanın da kocaman yardımıyla yayılmaya başlamıştır. Hemen hemen her Avrupa ülkesinde İslamofobik olayların arttığı daha da şiddetlendiği ne yazık ki görülmektedir.

Bu tez çalışmasında İslamofobi kavramı üzerinde durulup İslamofobinin tarihsel altyapısı incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Batı dünyasının İslam aleyhine yaptığı çalışmalar incelenmiş ve İslam'a verilen zararlar ortaya konmaya çalışılmıştır. İslam'ı tanımayan Müslümanları bilmeyen Batının, Hristiyan coğrafyası içerisinde İslam ve Müslüman karşıtı bir algı operasyonu başlattığı görülmektedir. Bu çalışmada ise İslam coğrafyasında yaşayan gayrimüslimlerin gerçekten İslamofobik algılar besleyip beslemedikleri incelenmeye çalışılmıştır. Müslüman toplumu içerisinde yaşadıkları ve Müslümanları daha yakından tanıma fırsatı buldukları için Hatay'da yaşayan gayrimüslimlerin bu durum karşısındaki tutumları araştırılmaya çalışılmıştır. Bu bölgedeki gayrimüslimlerin İslam'a ve Müslümanlara yönelik tutumları likert tipi tutum ölçeği şeklindeki anket çalışmasıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan anket çalışması 200 kişilik gayrimüslim cemaatine uygulanmıştır. Anket sonuçları SPSS (Statistical Package for Social Science 22.0) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

ANAHTAR KELİMELER

İslamofobi Kavramı, Batı, , Medya, Gayrimüslimler

A RESEARCH ON THE APPROACHES OF NON-MUSLIMS IN ERROR RELATED TO ISLAMOPHOBIA

Sevinç SÖKMEN

Political Science and Public Administration, Master Thesis, 2019

Supervisor: Prof. Dr. Veysel EREN

ABSTRACT

Islamophobic perceptions have increased in recent years. When historical processes are examined, it is quite meaningful to show Islamophobia as a new perception that has a history dating back to crusades. Islamophobia which has become more known and known with the globalization of the World, has started to spread with the help of the media. It is a pity that Islamophobic events have increased and intensified in almost every European country.

In this thesis, the concept of Islamophobia is emphasized and the historical background of Islamophobia is tried to be examined. In addition, the studies carried out by the western World against Islam were examined and it was tried to reveal the damages given to Islam. It is seen that the Muslims who do not know Islam started an operation of perception against Islam and Islam within the Christian geography of the western region. In this study, it is tried to examine whether the non-Muslims living in Islamic geography really feed Islamophobic perceptions. Since they lived in Muslim society and had the opportunity to get to know Muslims more closely, the attitudes of non-Muslims living in the Hatay were tried to be investigated. The non-Muslims attitude towards Islam and Muslims in this region was evaluated with a Likert type attitude scale. The survey was applied to 200 non-Muslim communities. The results of the survey were analyzed and interpreted using the SPSS statistical program.

KEY WORDS

Islamophobia concept, The West, Media, non-Muslims

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
KISALTMALAR.....	vii

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN

1.İSLAMOFOBİ	6
1.1. Bir Kavram Olarak İslamofobi	6
1.2. İslamofobinin Tarihi	11
1.2.1. Haçlı Seferleri	18
1.2.2. Endülüs Karşılaşması	20
1.2.3. Türklerin Avrupa'da İlerlemesi	23
1.2.4. Avrupa'ya 1960 Müslüman İşçi Göçleri	24

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYİ BESLEYEN FAKTÖRLER

1. MİSYONERLİK FAALİYETLERİ	34
2. ORYANTALİZM	39
3. SÖMÜRGEÇİLİK	45
4. MEDYA	49
5. BİR DİN OLARAK İSLAM VE İSLAMOFOBİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ GAYRİMÜSLİMLERİN
YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

1. HATAY ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO-KÜLTÜREL VE DİNİ ÖZELLİKLERİ	64
1.1. Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı, Amacı ve Sınırlılıkları	74
1.2. Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri	76
1.2.1. Cinsiyet Bilgileri	77
1.2.2. Yaş Bilgileri	77
1.2.3. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyleri	78
1.2.4. Müslümanların Dünya Ülkelerine Bir Tehdit Olarak Görülmesi	79
1.2.5. Batı'nın Müslümanları Bir Tehdit Olarak Görmesi	80
1.2.6. Müslümanların İnsanlığa Güven Vermesi	81
1.2.7. 11 Eylül Sonrası Dünya'nın Müslümanlara Bakışı	82
1.2.8. Medyanın Ortaya Attığı İslamofobik İddiaların Ciddiye Alınması	82
1.3. Müslümanlarla İlişkiler	83
1.3.1. Müslüman Komşularla İyi Geçinilmesi	84
1.3.2. Müslümanlarla Aynı Ülkenin Paylaşılması	84
1.3.3. Müslümanların Güvenirliliği	85
1.3.4. Müslümanların İnançlara Saygısı	86
1.3.5. Müslümanların İbadetlere Saygısı	86
1.3.6. Müslümanların Geleneklere Saygılı Olması	87
1.4. Müslüman Ülkede Yaşamak	87
1.4.1. Müslüman Ülkede Yaşanılması	87
1.4.2. Çocukların Da Müslüman Bir Ülkede Yaşaması	88
1.5. İslamofobik Algılar	88
1.5.1. Türkiye'de İslamofobik Faaliyetlere Rastlanılması	89
1.5.2. Hatay'da İslamofobik Eylemlerin Artması	90
1.5.3. Hatay'da Herkesin Dinini Rahatça Yaşayabilmesi	90
1.5.4. Ticari İlişkilerde Ayrım Yapılması	91
1.5.5. Başörtüsü Takanlara Karşı Bir Rahatsızlık Durumu	92
1.5.6. Ezana Karşı Bir Rahatsızlık Durumu	92
1.5.7. Hatay'da İslamofobik Bir Algının Olması	93

1.6. Gayrimüslimlerin Endişeleri	93
1.6.1. Gayrimüslim Olduğunun Söylenmesinden Endişe Duyulması	93
1.6.2. Dini Semboller Kullanılmasından Endişe Edilmesi	94
1.6.3. Kiliseye Gitmekten Endişe Duyulması	94
1.7. Müslümanlarla İletişim	95
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	96
KAYNAKÇA	100

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Ankete Katılanların Cinsiyet Bilgileri	77
Tablo 2. Ankete Katılanların Yaşları	77
Tablo 3. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyleri Bilgileri	78
Tablo 4. Müslümanlar Dünya Ülkelerine Bir Tehdittir	79
Tablo 5. Özellikle Batı Müslümanları Kendine Bir Tehdit Olarak Görüyor	80
Tablo 6. Müslümanlar İnsanlığa Güven Vermiyor	81
Tablo 7. 11 Eylül sonrası Müslümanlara Bakış Açısı Değişti	82
Tablo 8. Medyanın ortaya attığı iddialar ciddiye alınıyor.....	83
Tablo 9. Müslüman Komşularıyla İyi Geçinirim	84
Tablo 10. Müslümanlarla Aynı Ülkede Yaşamaktan Mutluyum	84
Tablo 11. Müslümanlar Güvenilir İnsanlardır	85
Tablo 12. Müslümanlar İnançlarıma Saygılıdır	86
Tablo 13. Müslümanlar İbadetlerime Saygılıdır	86
Tablo 14. Müslümanlar Geleneklerime Saygılıdır	87
Tablo 15. Müslüman Ülkede Kendimi Güvende Hissediyorum	87
Tablo 16. Çocuklarımin da Müslüman ülkede yaşamasından mutluyum	88
Tablo 17. İslamiyet Adına Terör Faaliyetlerinde Bulunan Örgütlerin İslamiyeti Yansıttığı Düşünülmektedir	88
Tablo 18. Türkiye’de İslamofobik Faaliyetlere Rastlanmaktadır	89
Tablo 19. Hatay’da İslamofobik Eylemler Artmaktadır	90
Tablo 20. Hatay’da Herkes Dinini Rahatça Yaşayabilmektedir	90
Tablo 21. Ticari İlişkilerde Ayrım Yapılmaktadır	91
Tablo 22. Başörtüsü takanlara Karşı Bir Rahatsızlık Durumu Var	92
Tablo 23. Ezana Karşı Bir Rahatsızlık Durumu Var	92
Tablo 24. Hatay’da İslamofobik Bir Algı Var	93
Tablo 25. Gayrimüslim Olduğunu Söylemekten Endişe Duyuluyor	93
Tablo 26. Dini Semboller Kullanmaktan Endişe Edilmektedir	94
Tablo 27. Kiliseye Gitmekten Endişe Duyuluyor	94
Tablo 28. Müslümanlarla İletişim Zordur	95

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
CECLC	İrkçılıkla Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi
DAİŞ	Al-Dawla Al-İslamiya Fi Iraq Wa Al-Şam (Irak Şam İslam Devleti)
EUMC	European Union Military Committee (Avrupa Birliği Askeri Komitesi)
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
K. KATILMIYORUM	Kesinlikle Katılmıyorum
K. KATILYORUM	Kesinlikle Katılıyorum
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
S.A.S	Sallallahu Aleyhi Ve Sellem (Selem ve Dua onun
Üzerine	Olsun)
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TDK	Türk Dil Kurumu
UHİM	Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi
YY	Yüz Yıl

GİRİŞ

İslamofobi kelimesi son yıllarda sıklıkla duyulur hale gelmiştir. Her ne kadar yeni gibi görünse de derin bir geçmişe sahip olduğu belirtilebilir. İslam korkusunun 1990 yılından sonra daha belirgin bir şekilde insanların önüne sunulması oldukça manidardır. 1990 yılında SSCB parçalanmış yerine küçük devletçikler kurulmuş ve Rusya'nın o eski ihtişamından eser kalmamıştır. Bunu fırsat bilen ABD de kendi hükümlerini ilan etmiş ve dünyada tek güç olduğunu ve ne isterse yapabileceğini her fırsatta dünya devletlerine göstermiştir. ABD'nin her yıl milyarlarca dolar ciroyu olan güçlü bir silah sanayisi bulunmaktadır. 1990'larda Rusya'nın arenadan çekilmesiyle ABD kendine savaştığı yeni silahını pazarlayabilecek yeni bir ülke bulması gerekiyordu. Bunu da Müslüman ülkeleri seçerek yaptı. Afganistan'da El Kaide adlı terör örgütünün New York'ta 11 Eylül tarihinde yapılan saldırı sonucunda İslam imajı dünya ülkelerinde özellikle de Batıda oldukça zedelendi. Medyanın da bu olayların üstüne gitmesi abartılı bir şekilde sunması diğer ülkelere karşı 'Müslümanlar teröristtir' şeklinde algılanmasına neden oldu. Tarihsel, ekonomik ve sosyolojik nedenleri olan İslamofobi, dünyanın farklı yerlerinde yaşamakta olan Müslümanlar üzerinde yadsınamayacak derecede kuvvetli birtakım fiziksel ve psikolojik etkilere neden olmaktadır.

Post modern görüşe göre New York 11 Eylül saldırıları İslamofobi için bir dönüm noktası olarak alınmaktadır. Fakat tarihi silsileye değer verecek olunursa 11 Eylül vakası neden değil ancak sonuçlardan biri olabilir diyebiliriz. Çünkü bu yanlış temellendirmenin arkasında "din" olgusu yatmaktadır ve bunun kökleri İslâm'ın bir din olarak ortaya çıkmasına kadar uzanmaktadır. Zira Canatan Anti-İslâmizm şeklinde adlandırılabilir bu olguyu 21. Yüzyılda değil de 6. Ve 7. Yüzyıla dayandırmaktadır. İslamofobinin köklerini haçlı seferlerinde aramamız gerektiğini belirten Canatan bu korku türünün günümüzde hızla artarak devam ettiğini belirtmektedir (Canatan, 1995: 305).

Son yıllarda etkinliğini iyiden iyiye artıran İslamofobi; tarihi, siyasal, kültürel ve dini köklerden beslenmektedir diyebiliriz. Müslüman nüfusun Batı ülkelerindeki dini ve kültürel ötekileştirmesi 11 Eylül sonrası artmış olsa da İslamofobinin derin bir geçmişi vardır. Avrupalıların Müslüman Endülüs ile karşılaşması, Haçlı seferleri, misyonerlik faaliyetleri, Avrupa'ya yapılan işçi göçleri, Müslüman dünyası ile Batı

dünyası arasındaki çekişmeler, İslamofobiye beslemektedir.

1970'lerde Batı'daki göçmenlerin "misafir işçi" statüsünden kalıcı ve vatandaş statüsüne evrilmesi ve artan göçmen nüfusunun ekonomik kriz nedeniyle artan işsizliğe bir etken olarak görülmesi, göçmenlere karşı sağ ve ırkçı çevrelerden eleştirilere neden olmuştur. İslam'a karşı ilk düşmanlıkların bu çevrede başladığı söylenilmektedir. 1979 İran İslam Devrimi, Müslümanları ve İslam'ı Avrupalıların gözünde farklı bir minvale sokmuştur. Avrupa'daki Müslüman azınlıklar İran'daki Müslümanlarla karşılaştırılmaya başlanmıştır. Bu durum da Müslüman azınlıklara karşı önyargıların önünü açmıştır. Canatan'a göre ilk başta bu dar çevrede yayılan politik ve ideolojik İslam karşıtlığı daha sonra geniş bir kesimi etkisi altına alarak daha sosyolojik bir kılığa bürünmüştür. Bu süreçte anti-İslamizm İslamofobiye evrilmiştir. İslamofobi ateşini ortaya çıkaran bu kıvılcımlar 1980'lerin sonlarındaki olaylarla daha da körüklenmiş ve daha belirgin hal almıştır (Canatan, 1995: 306).

Kendini İslam savunucusu olarak tanıtan Afganistan merkezli El-Kaide terör örgütünün gerçekleştirdiği, 15 ve 25 Kasım 2003 İstanbul, 11 Mart 2004 Madrid ve 7 Temmuz 2005 Londra saldırılarıyla Avrupa'da İslamofobik düşünceler daha da kuvvetli bir hale gelmiştir. Terörist eylemler İslam'a yönelik fobiyi daha da pekiştirmiş ve gittikçe de İslam'a ve İslam toplumuna ciddi zararlar vermeye başlamıştır. Artık Müslümanlar Batı'nın 'öteki'leri olmuş ve 'ortadan kaldırılması gerekenler' olarak görülmeye başlanmıştır. Son dönemde Batı'da Müslüman imajı bu eylemlerden olumsuz bir şekilde etkilenmiş, İslam'a karşı korku ve nefret artmış ve Müslümanlara yönelik ayrımlar ciddi boyutlara ulaşmıştır denilebilir.

İslamofobiye besleyen belki de en önemli sayılabilecek faktörden ilki medyadır. Globalleşen dünyanın en büyük iletişim aracı olan medyanın dünya siyasetine de yön vermekte olduğu söylenebilir. Haberleri kendileri lehine çevirme konusunda oldukça usta olan Batı'nın Müslümanlarla ilgili yaptığı haberler oldukça can sıkıcıdır. Örneğin bireysel olarak gerçekleştirilen bir Müslümanın haber niteliği taşıyan eylemi ve yapılan bir yanışı tüm İslam alemine dayandırılmaktadır. Oysaki Hristiyan bir kişinin gerçekleştirdiği saldırı eylemi yalnızca o kişiyi bağlamakta olup Hristiyan dünyasına gelebilecek en ufak bir eleştiri ya da zarar yoktur. Batı medyası İslam ve Müslümanlar hakkında yapmakta olduğu haberlerde tüm Müslüman dünyasını birbiriyle aynı olan insanlar şeklinde göstermeye çalışmaktadır. Bunun yanında Batı medyası tarafından demokrasi, düşünce ve ifade özgürlüğü ile dinsel

hoşgörünün yalnızca Batı'ya özgü özellikler olduğu gösterilmektedir. Bu neticede başta Müslümanlar olmak üzere Batı dünyasının dışında kalan toplumlar ve topluluklar sanki bahsi geçen bu özelliklerin tam tersini savunuyormuş gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Ne yazık ki Batı Medyası İslam'ı karalama kampanyasında oldukça başarılı olmuştur. İslam hakkında hiçbir bilgisi olmayan insan bile İslam'dan bahsedilirken medya önyargısı ile konuşarak İslam'ın bir terör dini olduğunu, şiddeti teşvik ettiğini, kanla beslendiğini söylemektedir. Batının çoğu şeyi iyi kullandığı söylenebilir; bunlardan en önemlisinin de medya olduğu söylenebilir.

İslamofobiyi besleyen bir diğer faktör de Hıristiyanların yaptığı misyonerlik faaliyetleridir. Hopkins'e göre bir yeri Hıristiyanlaştırmak istiyorsanız ilk olarak oraya bir hastane yahut bir sağlık kuruluşu yapmalısınız. Çünkü hasta olan her insan doktora gidecek ve doktorla konuşacaktır. İşte burada devreye Misyoner bir doktor girecek ve hastasına İsa aracılığıyla iyileşeceğini ve ona dua etmesi gerektiğini söyleyecek ve Hıristiyan inancına yönelik ne varsa doktor hastasına anlatacaktır. Bu noktada hastanın doktordan etkilenmemesi ve Hıristiyanlığa geçmemesi için hiçbir neden kalmamaktadır. Misyonerler aynı şekilde okul ve sosyal hizmet kuruluşları da açmışlar ve daha fazla insana ulaşmak için ne gerekiyorsa yapmışlardır. Hopkins yine XIX. Yüzyıl misyonerlerinin yalnızca din değil kültür değişimi için de çabaladıklarını belirtir ve yerel halktan çalıştırdıkları kişilerin kıyafetlerini dahi batı kültürüne göre yaptıklarını söyleyerek Hıristiyan misyonerlerin batılılaşma uğruna insanları her şeylerinden vazgeçirme yolunda çok başarılı olduklarını dile getirmektedir. Zira Misyonerler dünyanın en ücra yerlerine dahi giderek insanların Hıristiyanlaşması ve batılılaşması için ellerinden gelenin daha da fazlasını yapmış oldukları söylenebilir (Hopkins, 2006: 8).

Oryantalizm de İslam'ı olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktördür. Oryantalizm düşüncesi Doğu ve Batıyı karşılaştırmış ve Batıyı her defasında daha ileri ve zeki, Doğuyu ise aşağılık olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Batı ile Doğu farklı kutuplara yerleştirilmiştir.

İslamofobiye etki eden hep dış faktörlerden bahsedilmekte ancak Müslüman dünyasının da İslamofobiye katkısının yadsınamaz bir gerçek olduğu belirtilmektedir. Nitekim Müslüman dünyasının Müslümanlara yönelik yapılan her türlü olumsuz eylemi kayıtsız şartsız kabul etmesi bunun tersi yönünde bir eylemde bulunmaması ne yazık ki İslam'ı ve Müslümanları insanlara farklı bir şekilde

tanıtmaktadır. Müslüman her birey öncelikle İslam'ı öğrenmeli ve sindirmelidir. Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünneti iyice algılanmalı ve yapılan uygulamalar bunlara ters olmamalıdır. Nasıl ki Batı dünyası Hristiyanlığı öğretmek ve yaymak için elinden ne geliyorsa yapıyorsa İslam dünyası da aynı şeyi İslamiyet için yapmalıdır. Bunun neticesinde İslam dinini tanıyan insanlar İslamiyet'in Batı'nın göstermeye çalıştığı gibi bir din olmadığını anlayacaklardır. İslam'a göre yaşayan insan her ne olursa olsun öğretilerinden taviz vermemeli, hak ve adalet noktasında diğer kardeşleriyle bütünleşip bu yoldan ayrılmamalıdır. Bir ve bütün olan İslam coğrafyasına ne tür saldırı olursa olsun zarar verme noktasında bu saldırıların başarısız olacağı söylenebilir. Ne yazık ki son zamanlarda bazı İslam devletlerine bakıldığında İslam dininden oldukça uzaklaştığı görülmektedir. Nitekim zengin olan İslam devletleri yalnızca zevk ve sefa derdine düşmüş İslam dünyasının sorunları hiç umurlarında bile olmamıştır. Fakir olan İslam devletleri ise savaştan yorgun düşmüş ve İslam'a yönelik yapılan olumsuz eylemlere kafa yormaktan çok birincil ihtiyaçlar öncelikleri olmuştur. Tüm bu nedenlerin Batı dünyasında, İslam imajını ve Müslüman algısını olumsuz etkilediği söylenebilir

Bu tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İslamofobi kavramı üzerinde durulmuş ve İslamofobinin sözlük anlamı araştırılmıştır. Son zamanlarda gittikçe yükselişe geçen İslamofobi kelimesinin neden bu kadar sıklıkla kullanılmaya başlandığı araştırılmış ve bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Daha sonra bu bölümde İslamofobinin ortaya çıkışında milat kabul edilen 11 Eylül saldırıları detaylı bir şekilde açıklanmış ve İslamofobiyle ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. İslamofobi tarihi incelenmiş ve Batı için çok önemli yere sahip olan Haçlı seferleri araştırılmış, Endülüs karşılaşması ve Türklerin Avrupa'da imza attığı yeni fetihlerden bahsedilmiş ve son olarak da Avrupa'yı derin üzüntüye sokan ve hayal kırıklığıyla sonuçlanan 1960 Müslüman işçi göçleri üzerinde durulmuştur.

Bu tez çalışmasının ikinci bölümünde İslamofobiyi besleyen faktörler incelenmiştir. Bu bölümün alt başlıkları olan misyonerlik faaliyetleri, oryantalizm, sömürgecilik ve medya Batının İslam'ı kötülemek için kullandığı en önemli argümanlardır. Batı için kısmen de olsa hala varlığını koruyan misyonerlik ve sömürgecilik kurumu detaylıca açıklanmıştır. Bu bölümde, Batıların dünyayı Hristiyanlaştırmak için ellerinden ne geliyorsa yaptıkları, son zerrelerine kadar nasıl çabaladıkları ve bunun için de vicdan denilen mahkemeyi es geçmiş oldukları

görülmektedir. Ayrıca ikinci bölümün son kısmında İslam dini hakkında bilgilere yer verilmiş ve İslam'a yönelik bu karalamaların ne kadar doğruluktan uzak ve anlaşılmaz olduğu belirtilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise; Hatay'ın sosyo-kültürel ve dini özellikleri araştırılmış ve Hatay'da yaşayan gayrimüslimler üzerinde yapılan anket çalışmasına yer verilmiştir. Tüm dünyada hızlı bir şekilde yükselişe geçen İslamofobinin Hatay üzerinde yaşayan gayrimüslim vatandaşlarda olup olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır. Batı dünyası Hristiyan coğrafyası üzerinde İslamofobik faaliyetlerde bulunarak Hristiyan yahut diğer cemaatlere İslam'dan korkulması ve Müslümanlardan nefret edilmesi gerekliliği gibi göstermeye çalışıp İslam'ın bir terör dini olarak algılanmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Bu tez çalışmasında ise Müslüman coğrafyasında yaşayan gayrimüslimlerin Batı gibi düşünüp düşünmedikleri araştırılmaya çalışılmıştır. Hatay millet olarak oldukça kozmopolit bir şehirdir. Yahudi, Hristiyan ve Müslüman cemaatlerin bir arada ve huzurla yaşadığı bir kent olması nedeniyle araştırma alanı olarak Hatay ili seçilmiştir. Gayrimüslimlerin Müslümanlarla iletişimleri, Müslümanların onların ibadetlerine olan saygısı, Müslüman bir ülkede yaşamaktan duyulan güven ve mutluluk, Müslümanları terörist olarak görüp görmedikleri, Müslümanlarla ticari ilişkileri vs. üzerine sorular sorulmuş ve yanıtlar bulunmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TARİHSEL ARKAPLAN

1. İSLAMOFOBİ

1.1. Bir Kavram Olarak İslamofobi

İslamofobi sözcüğünü günümüzde sıklıkla duyar hale gelmiş bulunmaktayız. İslamofobi kelimesine TDK sözlüğü yer vermemiştir. Ancak fobi ve İslam sözcükleri TDK sözlüğünde yer almaktadır. İslam kelimesinin anlamı İslam dini ve Müslüman olarak geçmektedir. Aynı şekilde fobi sözcüğüne bakacak olursak; belirli nesnelere veya durumlar karşısında duyulan olağan dışı güçlü korku, yığıdır. Aktaş'a göre fobi kişinin elinde olmadan kontrolden çıkarak büyük bir yenilgiye hastalık boyutuna dönüşüyorsa tedavi edilmesi gerekmektedir (Aktaş, 2014: 36). Fobi kelimesinin İngilizce karşılığı fobostur. Bu kelime Eski Yunan'da dehşet tanrısı 'Phobos'un ismidir (Canatan, 2007: 82).

Aktaş'a göre fobi kelimesi takıntı boyutundaki bir anlamı işaret etmektedir. Eklendiği kelimelere olumsuz manalar yükleyen bu kelime İslam kelimesine yüklenerek yeni icat edilmiş, bilinmeyene karşı bir korku yani hayali bir korku yaratılmaya çalışılmıştır. Aslında Avrupa'nın İslam'a karşı olan bu korkusu yeni gibi gösterilmeye çalışılsa da tarihsel dönemlere bakıldığında Endülüs'e kadar uzanmaktadır. Emevi Arap Devleti'nin İspanya'yı fethetmesi Avrupa'nın İslam'dan korkmasına yetmiş de artmıştır. Daha sonra İslam dünyasından Avrupa'ya gerçekleştirilen yeni fetihler korkunun şiddetini artırmıştır denilebilir. Korku genellikle bilinmeyen şeylerden olmaktadır. Batı dünyası da İslam hakkında bir şey bilmediği için kendilerine yapay bir korku oluşturmuşlar, buna kendileri inanmış başkalarını da bu korkuya inandırıp bir 'öteki' yaratmak istemektedirler (Aktaş, 2014: 36).

Fobinin gerçekçi olmayan bir korkuyu temsil etmesi, oluşturulmuş bir korku fikrini öne çıkarmaktadır. Oluşturulmuş korku, yalnızca kişinin dışarıdan bir müdahaleyle oluşturduğu bir durum değil, kişinin kendi kendine oluşturduğu bir durum olarak da ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda İslam'la ilgili var olanın korku olmadığı, farklı tezahürlerde kendini gösterdiğini söyleyebiliriz. Görmez'e göre İslamofobi kavramı üç farklı olguyla açıklanabilir (Görmez, 2012: 3):

- “ İslam Kaygısı: Avrupa ülkeleri İslam’a karşı kaygılı bir tavır almaktadır. Görmez’e göre dünyanın globalleşmesiyle birlikte insanlarda kendini güvende hissetme oranı zayıflamıştır ve bu duruma insanların endişeleri artmıştır ekonomik kaygı ve yabancılaşma da eklendiğinde yabancıların İslam’a yönelik olan kaygısı katlanmıştır. Görmez burada İslamofobiye sebep ararken bu sebeplerin İslam’dan ayrı bağımsız olduğunu söyleyip İslamofobiyi kaygıların yansıması olarak görür.
- İslam Karşıtlığı: Görmez halk kaygısından ziyade siyasi arenada yer alan İslam karşıtlığına dikkat çeker. Ona göre İslam’a karşı olmanın nedeni korkma veya kaygı duyma değil aksine üstün olduğunu savunması ile ilgilidir. Kendisi her şeyde ileri, başarılı ve aydındır oysa karşı tarafta bu hasletlerin hiçbiri yoktur. Sosyal ve ekonomik alanlarda daha belirgindir. Siyasi ve ekonomik uygulamalarla bu durum net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.
- İslam Korkusu Üretimi: Görmez burada medyaya dikkat çekmektedir. İslam’a yönelik olarak korku ve endişeyi en başarılı şekilde medyanın yaptığını belirtmektedir. Halk üzerinde söylem üreten bir mekanizma sayesinde İslam kaygısı artırılarak İslam’dan soğutma çalışmaları yapmaktadır.

İslamofobinin sebeplerini de içine alan bu tanımlamalar bize İslamofobinin incelenmesi gereken tek bir boyutunun olmadığını da gözler önüne sermektedir. Yani İslamofobi sadece İslam ve Müslümanlara karşı duyulan korku olarak nitelendirilemez. Son dönemlerde yaşanan İŞİD ve benzeri grupların tutumlarından kaynaklı İslam ve Müslümanlara karşı bir davranış şeklinde kendini göstermekte bazen de tamamen İslam karşıtlığı bazen de varlığından rahatsız olma, varlığını tehlike olarak algılama, kaygı duyma olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan tanımlamalardan birkaçına değinecek olursak; “İslamofobi: Müslümanların ve İslam’ın yanlış, olumsuz temsil edilmesiyle ilgili ve bu değerlerin terörle, şiddetle, radikallikle ve ilkelikle bağdaştırılmasını da içeriyor.” (Hukuk ve Medya Bağlamında Tarabya Uluslararası İslamofobi Konferansı, 2013: 54).

İslamofobi terimi, Kalın’a göre; yabancı düşmanlığından anti terörizme kadar uzanan bir dizi farklı fenomene eksik bir şekilde uygulandığı için tartışma konusu olmuştur. Bu terim, İslam’a karşı gerçek olmayan bir fobi ortaya çıkarmış ve

tüm dikkat çekici eylemleri bir araya getirmiştir (Esposito ve Kalın, 2018: 64).

Uluslararası arenada İslam'a ve Müslümanlara yönelik olumsuz duygu ve tutumlara atıf yapmak amacıyla ülkelerin, uluslararası örgütlerin ve akademik gözlemcilerin kullandığı birbiriyle rekabet halinde olan birçok terim ve ifade bulunmaktadır. "İslamofobi", "anti-Müslüman ırkçılığı", "Müslümanlara karşı hoşgörüsüzlük", "anti-Müslüman önyargısı", "anti-Müslüman bağnazlığı", "Müslüman nefreti", "anti-İslamcılık", "anti-Müslümanlık", "Müslüman korkusu", "Müslüman nefreti", "anti-İslamcılık", "anti-Müslümanlık", "Müslüman korkusu", "İslam'ın şeytanlaştırılması" ve "Müslümanların şeytanlaştırılması" bu örneklerden "İslam'ın şeytanlaştırılması" ve "Müslümanların şeytanlaştırılması" bu örneklerden bazılarıdır. Richardson bunların arasında en popüler olanının "İslamofobi" olduğunu ifade etmektedir (Richardson, 2012: 1).

Siyasi ve akademik alanda İslamofobinin sürekli bir şekilde ana gündem konularından biri olarak belirmeye başlaması, öncelikle bahsi geçen olgunun mevcudiyetine yönelik tartışmaların ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda aşırı anlam yüklü bir kavram olan İslamofobinin gerçekten var olup olmadığı sorusunun dile getirilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Konuya yönelik genel olarak ontolojik tartışmalara girme gereği duyulmadan, İslamofobinin zımni olarak varlığı kabul edilirken; azınlık konumunda olan bir kesimin özellikle de Avrupa bağlamında söz konusu olgunun mevcut olmadığını savunduğu görülmektedir. İslamofobinin var olmadığını savunan isimlerden Bruckner, dine yönelik eleştiri yapmanın Batılı liberal toplumlarda temel bir hak olduğunu, bunun iddia edildiği gibi hastalıkvari bir tutum olmadığını ve bu nedenle de İslamofobi olarak adlandırılan bir olgunun olmadığını savunmaktadır. Fourest ve Venner ise İslamofobinin İslam'a yönelik herhangi bir eleştiriye ortadan kaldırmak adına üretilen bir kavram olduğunu; onun ırkçılıkla mücadele etmek için değil, İslam'ın laik analizinin yapılması için kullanılması gerektiğini dile getirmektedir. İslamofobinin varlığı konusundaki tartışmalarda öne çıkan bir diğer isim olan Malik ise konuya yönelik şöyle bir can alıcı soru sormaktadır: "İslamofobi olarak adlandırılan şey gerçekten var mı? Yoksa Müslümanlara yöneltilen düşmanlık durumu siyasilerin çıkarlarına uyduğu ve İslam'ın eleştirilmesini önlediği için söz konusu olgu abartılıyor mu?" ve İngiltere bağlamına değinerek açıklamalarına şu şekilde devam etmektedir:

“...On yıl önce hiç kimse İslamofobi diye bir şeyi duymamıştı. Şuan ise Müslüman liderlerden ırkçılık karşıtı aktivistlere, devlet yetkililerine kadar herkes İngiltere'nin İslam'a karşı irrasyonel bir nefretin sarmalında olduğuna dair bizi ikna etmeye çalışıyor. Kavram kullanılırken bir taraftan Müslümanlara yönelik ayrımcılık ve nefret, diğer taraftan ise İslam'a yönelik eleştiriler birbirine karıştırılmakta, aralarında herhangi bir ayırım yapılmamaktadır. Algı ve gerçek arasında büyük farklar bulunmaktadır. Gerçekte Müslümanlara yönelik zannedildiği kadar büyük bir ayırım söz konusu değildir. İslamofobi algısı insanların onun var olduğuna inanmak istemeleri nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Müslümanlara yönelik her olumsuz tutumun İslamofobi olarak adlandırılması gerekmemekte, bunlar ırkçı duygular nedeniyle de gerçekleşebilmektedir” (Malik, 2005).

Malik'e göre bir kavram olarak İslamofobinin sorunlu bir kelime olduğunu ve Müslümanlara yönelik ayrımcı tutumlar ile mücadeleyi daha da zorlaştırdığını ifade etmekte ve İslamofobinin net bir şekilde açıklanamadığını öne sürmektedir.

İslamofobinin varlığını kabul eden bir diğer grup ise İslamofobinin var olan bir olguyu ifade ettiğini ve farklı tartışma alanlarına odaklanıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda özellikle bahsi geçen olguya işaret etmek için kullanılan, semantik olarak farklı anlamları taşıyan kavramların öne çıktığı görülmektedir. 1990'lardan itibaren hızlı bir şekilde artan İslamofobi odaklı literatüre bakıldığında bireysel ve kurumsal boyutta İslam'a ve Müslümanlara yönelik ayrımcılık gözetilen tutumların; olumsuz duygu, düşünce ve davranışların ifadesi için farklı kavramların kullanıldığına şahit olunmaktadır. Genellikle İslam karşıtlığı, Müslüman karşıtı ırkçılık, Müslümanofobi (Muslimophobia), İslam ırkçılığı (Islam-racism) gibi veya bulunulan bağlama göre şekillenen daha subjektif ifadelerin tercih edildiği görülmektedir. İslamofobi olgusuna işaret etmek için kullanılan farklı kavramlar bulunulan ülkeye, kullanılan dile, toplumların sosyolojik dokularına ve kolektif algılarına göre değişiklikler göstermektedir. Örneğin aynı olguya işaret etmek adına Almanya'da “Islamophobie” ve düşmanlık anlamı veren “Islamfeindlichkeit” kavramları; Fransa'da ise “Islamophobie” ve “Arap karşıtı ırkçılık” (racisme anti-arabe) veya “Mağripli karşıtı ırkçılık” (racisme anti-maghrébin) gibi göçmen karşıtı ırkçılığa işaret eden ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu kavramsal farklılıklar toplumların kendi yabancı/öteki anlayışlarını yansıtsa da farklı terimler özelde farklı olgulara, olaylara işaret etmek için de kullanılmaktadır. Örneğin Müslüman karşıtı ırkçılık teriminin daha çok sözlü saldırılar, nefret suçları gibi olayları tanımlamak; İslamofobi'nin ise medya alanındaki olumsuz algı ve söylemi ifade etmek için tercih edildiği görülmektedir. Sonuç olarak mevcut olgunun ifadesi için birçok farklı kavram kullanılabilse de genellikle “İslamofobi” ifadesi öne çıkmaktadır (Richardson, 2012: 1).

İslamofobi terimine ilk olarak İngiltere merkezli The Runnymede Trust'a bağlı olan İngiltereli Müslümanlar ve İslamofobi Konseyi metinlerinde rastlanmıştır. Bu Konsey 1996 yılında ırkçılıkla mücadele etmek için kurulmuştur. Bu kuruluşun yöneticisi olan G. Conway 1997 yılında gerçekleştirdiği çalışmalar neticesinde İslamofobi kelimesine geniş bir biçimde yer vermiştir. Aynı şekilde 1998 yılında Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Komisyonunda konuşan ırkçılıktan sorumlu raportörü Maurice Glèle-Ahnanhanzo da İslamofobiyi Araplara karşı ortaya çıkan ırkçı ve yabancı düşmanlığı şeklinde nitelendirmiştir. Fransa'ya ise İslamofobi terimi 1998'de Tarık Ramadan ve Le Monde Diplomatique sayesinde gelir (Aydın ve Yardım, 2008: 9). Diğer yandan Avrupa Konseyi tarafından 2004 yılında yayınlanan bir diğer raporda ise İslâmofobinin İslâm'a, Müslümanlara ve onlarla ilgili olan her şeye karşı meydana gelen korku ya da önyargılı görüş olduğu belirtilmiş, ve İslamofobinin toplumsal beraberliği bozan, yıkan bir tehdit unsuru olarak görüldüğü belirtilmiştir. Genel de, İslamofobinin Batıda şekillendiğini ve bir gerçeklik altyapısının bulunmadığını belirterek İslamofobiyi Müslümanlara karşı oluşturulmuş bir İslam karşıtlığı yani anti-İslamizm olarak nitelendirmektedir (Genel, 2014: 108).

CECLC (İrkçilikle Mücadele ve Fırsat Eşitliği Merkezi)'in 2002 yılında İslamofobiyi; İslamdan tehlikeli bir öze indirgeyerek kin duymaktır şeklinde tanımlamıştır. Oysaki İslamiyet tehlike duyulacak bir din değil aksine insanın kendini güvende hissedeceği en önemli vicdan yeridir. Aynı şekilde Aydın ve Yardım da İslam dininin çok boyutlu olduğundan söz etmiştir. Burada bahsi geçen kinin İslamla alakalı olan her şeye karşı durmak anlamında olduğunu belirtmiş ve Araplara karşı duyulan kini de içine aldığını belirtmiştir. Oysaki Vincent Geisser İslamofobiyi Araplara, Faslılara veya banliyö gençlerine duyulan ırkçılıkla bir tutulmamasını, İslamofobinin daha çok din korkusu olduğunu belirtmektedir (Aydın ve Yardım, 2008: 10). CECLC'in yaptığı ırkçılık betimlemesinde, Müslümanların her konuda ayrıma tabi tutulduğu kanıtlanmış bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. CECLC'nin Aralık 2002 tarihli 7 numaralı Genel Politika Tavsiyesi'ne göre ırkçılık; kişinin etniksel ve kökensel olarak kendini diğerlerinden üstün görmesi olarak nitelendirilmiştir. Aynı belge ırkçılığı doğrudan ırka dayalı ayrımcılığı ve hiçbir hedefi ve mantıklı mazereti olmayan fiziksel ve etnik özellikleri köken zeminine dayalı ayrımcı muamele olarak tanımlamaktadır (Kalın, 2018: 49).

Batı muhayyilesinde yeni bir “öteki” veya düşman olarak algılanmaya başlanan İslâm ve bunun tezahürü olan İslâmofobi'nin kökenleri hakkında farklı bakış açıları mevcuttur. Ağırlıklı post modern görüşe göre 11 Eylül 2001'deki “ikiz kule saldırıları” milat olarak kabul edilmektedir. Fakat tarihi silsileye değer verecek olunursa 11 Eylül vakası neden değil ancak sonuçlardan biri olarak telakki edilebilir. Çünkü bu yanlış temellendirmenin arkasında “din” olgusu yatmaktadır ve bunun kökleri İslâm'ın bir din olarak ortaya çıkmasına kadar uzanmaktadır. Zira, Canatan (1995: 305)'a göre Anti-İslâmizm şeklinde adlandırılabilir bu olgunun, 21. yüzyıla ayak bastığımız günümüzde ortaya çıkmış bir türedi imaj olmadığı, 7. ve 8. yüzyıllardan itibaren oluşmaya başlayan Avrupa ile ilişkiler neticesinde ortaya çıkmıştır ve şekil almaya başlamıştır.

1997 yılında yayınlanan Runneymede Raporu İslamofobinin Müslümanlardan korku ve nefret etme şeklinde tezahür ettiğini aşağılayıcı ve tehditkar ifadelerin gün geçtikçe daha fazla kullanılan bir ibare olduğunu belirtmiştir. Runneymade Raporu 2004 yılında güncellendiğinde bazı cesaretlendirici gelişmeleri kaydetmekteydi. Ancak yine de İslamiyet'e ve Müslümanlara karşı olumsuz eylemler artarak devam etmekteydi. Danimarka'daki Charles Hebdo krizi ve sonrası global hafızada hala tazedir. Papa XVI. Benedict'in Regensburg Üniversitesi'nde 2006 yılında yaptığı konuşma, dünyanın en önde gelen şahsiyeti tarafından İslam'a karşı yapılmış sinsi bir saldırı olarak görülmeye devam ediyor. Dahası hem Amerika'da hem de İslam ülkelerindeki sosyal ve siyaset bilimcilerin şaşkın bakışları altında eski Amerika başkanı George W. Bush, sadece İslam dünyasındaki Amerikan karşıtlığı duygularını güçlendiren “İslami-faşizm (İslamo-fascism)” kelimelerini kullanmıştı. 2008 Amerikan seçim kampanyaları esnasında Barack Husayn Obama'nın “Müslüman geçmişi” ve “Müslüman kimliği”, yanlış yönlendirilmiş dini dışlamacılık ve kültürel ırkçılığın odak noktalarını oluşturmuştu (Kalın, 2018: 44).

Halliday (1999), İslamofobi yerine Müslüman karşıtlığının kullanımını tercih etmektedir. Çünkü ona göre dini inanç olarak İslam'a karşı bir tutum bulunmamakta problem Müslümanlara karşı olumsuz önyargılardan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle İslamofobi denilince tek ve değişmeyen bir İslam olduğu algısı oluşmakta bu durum da İslam'ın çeşitliliğini engellemesinin yanında İslam'a gelen her eleştirinin İslamofobik olarak değerlendirmesine yol açmaktadır. Bu kavramsal tartışmalara katılan ve görüşünü belirten Canatan (2007) da anti-İslamizm (İslam karşıtlığı)

kavramını eleştirmiştir. Her ne kadar yapılan çalışmalarda İslamofobi ve anti-İslamizm birbiri yerine kullanılıyor olsa da Canatan'a göre "-izm" ekiyle kavram daha ideolojik ve politik bir tutumu yansıtmaktadır. Oysa İslamofobi yukarıda anlatıldığı üzere daha sosyolojik bir kavrama işaret etmektedir (Canatan, 2007:39). Anti-İslamizmin Müslümanların karşılaştıkları önyargı ve şiddet olaylarını içerisinde barındırdığından ötürü anti-Semitizme (Yahudi karşıtlığı) de benzeyip benzemediği İslamofobi kavramı çerçevesinde tartışılan bir başka konudur (Canatan, 2007; Green ve Yaagoub, 2008; Volk, 2017; Kalın, 2016:444). Canatan (2007) İslamofobi ile ilgili çalışmasında bu iki kavramın kapsamının farklılıklarını ortaya koymuştur. Canatan'a göre iki olgunun en belirgin farkı anti-Semitizm hem ırksal hem de dini-kültürel anlamda bir yabancı düşmanlığına işaret ederken, İslam karşıtlığı din ve kültür temelli bir yabancı karşıtlığına denk gelmektedir. Anti-İslamizm bu minvalde ırkı ve etniği ne olursa olsun Müslümanların tehlikeli olarak algılanmasıdır (Canatan, 2007:28). Anti-Semitizmin belli bir coğrafyada inşa edildiğinin ve İkinci Dünya Savaşı öncesi dönemde kaldığının söylenmesi (Green ve Yaagoub, 2008) de hala devam eden ve dünyanın çoğu yerinde görülen İslamofobi ile Yahudi karşıtlığını ayıran bir başka noktadır (Canatan, 2007:19-62).

İslamofobi kavramını son olarak İbrahim Kalın şu şekilde değerlendirmektedir (Kalın ve Esposito 2018:12): "Müslümanlara karşı hissedilen irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin besleme, kendinden olmayana duyulan kuşku ve kuşkunun getirdiği zayıflık anlamına gelmekte olup, sebebi Müslümanlar ile İslam dinine karşı sürdürülen önyargı ve ayrımcılığa dayanmaktadır."

1.2. İslamofobinin Tarihi

Batı'nın İslam'a/Müslümanlara yönelik düşmanlığını bugün ya da 11 Eylül saldırılarında değil de geçmişte aramak daha mantıklı olacaktır. Muhakkak ki 11 Eylül saldırısı ABD için Müslümanları düşman kabul etme konusunda bir dönüm noktasıdır diyebiliriz ancak aynı durum Batı için geçerli midir bunu sorgulamak gerekmektedir. Bu bağlamda Arthur Buehler de Hristiyan dünyası ile Müslüman dünyası arasındaki düşmanlığı 7 ve 8. Yüzyıllara kadar dayandırır. Bu dönemde Bizans'ın egemenliğinde olan Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın İslam egemenliğine girmesiyle düşman haline gelmiştir. 732'de meydana gelen Poitiers harbine dikkat

çeken Buehler Hristiyanların Müslümanları yendiği en kritik ve hayati savaş olarak görüldüğünü belirtmiş ve bu tarihten sonra sekizinci yüzyıl papazının(Isadore Pacensis) Müslümanları yenen Hristiyanlara Europenses (Avrupalılar) terimini kullandığını belirtmiştir. Bu savaştan sonra İslamiyet ve Müslümanlar Batının düşmanı olarak görülmüş ve Batı için derin izler bırakmıştır (Buehler, 2014: 123).

Allen (2010) İslamofobinin tarihteki izlerini sürerken şu konuların altını çizmektedir: İslam'ın ilk yıllardaki hızlı yükselişi ve yaygınlaşması, ilk Batı İslam etkileşiminden kısa bir süre sonra İslam'ın tehdit olarak algılanmaya başlanması, Oryantalist söylem, Batı müdahaleciliği ve dönüştürücülüğü, kolonyalizm. Allen, İslamofobinin şu anki halini almasında bu tarihi arka planın da etkisi olduğuna vurgu yapmaktadır. Ancak, Allen'a göre;

Tarih ne reddedilecek ne de kesinlikle Müslümanlar ve İslam hakkında basit ve biraz yüzeysel anlayışların kolayca bağlamlandırılacağı sabit ve değişmez bir zemin olarak görülmemelidir. Bunun yerine, tarih ve onun paradigmaları çağdaş anlayışı çağdaş olarak desteklemek ve açıklamak için bir referans çerçevesi olarak kullanılmalıdır (Allen, 2010: 35).

Allen'ın ele aldığı bu konu dikkate alındığında, İslamofobi teriminin henüz literatüre girmesinden asırlar önce bile İslamofobi ile bağdaştırılabilecek tavırların mevcut olduğu anlaşılmaktadır.

7. ve 8. yüzyıllardan bu yana oluşmaya başlayan İslâm karşıtlığı savaş ve fetih gibi uluslararası ilişkilerin sert olduğu koşullar altında biçimlenmeye başladığı yönündedir. Canatan (2007) 'nın aktarımına göre İngiltere merkezli düşünce kuruluşu Runnymede Trust, "İslâmofobia: A Challenge for Us All" adlı raporunda (1997), İslâmofobi'nin 11 Eylül'ün ortaya çıkardığı bir terim olmadığını, olayın daha öncelere dayandığını raporla göre; İslâmofobinin kökleri daha önceki dönemlere yani 7. ve 8. yüzyıllara dayandığını belirtmiş ancak son yıllarda ciddi bir endişe kaynağı oluşturduğunu beyan etmiştir. İslâm'ın dolayısı ile İslâmofobinin Batılı düşünce muhayyilesindeki iz düşümü, İslâm'ın doğuşu ile birlikte İslâm ve Hristiyanlığın "karşılaşma" alanlarında yatmaktadır. İki dinin ilk teması İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'in Ebu Sufyan isimli sahabe vasıtası ile o dönemin Bizans İmparatoru olan Heraklius'a göndermiş olduğu İslâm'a davet mektubudur. Fakat İslâm'ın Avrupa'nın gündemine girmesi Müslümanların 8. Yüzyılda İspanya'yı fethederek Endülüs Emevi Devleti'nin kurulmasıyla başlar. 8 yüzyıl sürececek bu İslâm devleti Avrupa için korkunun başlangıcını teşkil etmektedir (Genel,

2015: 109). Avrupa içlerine kadar giren İslâm, Hıristiyanlarda şok dalgası uyandırmış ve bir takım savunma refleksleri geliştirmişlerdir. Fakat bu refleksif tavır askeri anlamdaki karşı koyuştan ziyade “ötekileştirme” mefhumu üzerinden gösterecek bu marazi savunma refleksi, karşı tarafın inancı üzerinden yanlış okumalar ve karalamalar şeklinde sistemleştirilmiştir. Batının düşünce müktesebatına yerleşen ve o günkü Hıristiyan teorisyenlerce dillendirilen İslâm’a dair yanlış imaj algısı ve argümanları şu şekilde özetlenebilir (Genel, 2015: 109):

- Hıristiyanlığa göre Mesih’in gelişi ile ilahi vahiy süreci tamamlanmıştır. Bu durumda yeni bir nebi (Hz. Muhammed) ve yeni bir dinin (İslâm) gelmesi düşünülemezdi.
- Hıristiyan teologlara göre İslâm şeytanın bir oyunudur: Kendisi de, peygamberi de “sahte”dir. Tanrı şeytan yoluyla, Hıristiyanları deniyor ve yoldan çıkanlara ceza veriyor.
- İslâm, Hıristiyanlıktan çıkartılmış bir uydurma mezheptir. Bu mezhebin amacı, Hıristiyanlık dünyasını çökertmek ve insanlığı yoldan çıkarmaktır.
- İslâm’ın birden çok kadınla evlenilmesine izin vermesi onu şeytani kılıp hazza dayalı bir din haline getiriyordu.
- Eski Hıristiyan teolojide İslâm’a dayandırılmaya çalışılan bir başka konu da şiddeti temsil eden bir din olduğu. Onlara göre Hıristiyanlık hoşgörü ve şefkat dini, İslâm ise şiddet ve kılıç diniydi (Canatan, 1995: 306).

Günümüz İslamofobisinin basmakalıp fikirlerinin içeriğini doldurmak için tarihe dayanması kadar, Müslümanlara karşı şu anda var olan korkunun da kendine has, onu yakın dönemde yaşanan yeni sömürgecilik, sömürgelere bağımsızlığını verme, göçmenlik, savaş sonrası ırkçılık tecrübelerine bağlayan özellikleri bulunmaktadır. 1997’de Runneymede Vakfı, İslamofobinin “yabancı olan her şeyden nefret etmek veya sevmemek anlamındaki yabancı düşmanlığına benzer bir şekilde ortaya çıktığını ifade etti. İlk Runneymede Vakfı raporunda(1997) İslamofobinin yedi özelliği tespit edildi (Abbas, 2018: 108):

Müslüman kültürler yekpare olarak görülmektedir.

- İslami kültürler diğer kültürlere nazaran farklıdırlar.
- İslam amansız bir şekilde tehditvari olarak görülmektedir.
- İslam’ın takipçileri, inançlarını başka durumları avantaja çevirmek için kullanmaktadırlar.

- Müslümanların Batı'ya olan ve eleştiri niteliği taşıyan her şey kabul edilmemektedir.
- İslam'dan korkma, göçmenlikle bağdaştırılmış adeta düşmanlığa dönüşmüştür.
- İslamofobi oldukça doğal karşılanmakta ve onlar için bir sorun teşkil etmemektedir.

Tahir Abbas'a göre; Müslümanların 11 Eylül ve 7 Temmuz sonrasında daha ırkçı önyargı ve nefret içerecek şekilde sağ kanattan gruplarca hedef alınmaları, ırkçılık karşıtı yasamanın dışında kalmıştır. İslam'ın ve genel olarak Müslümanların sosyal ve dini temelleri o kadar kötü şöhret kazanmıştır ki onların varlığı bütünüyle olumsuz ve zararlı çerçevelerle ilişkilendirilmektedir. 11 Eylül'den bu yana durum hem daha kötüleşmiş hem de yoğunlaşmıştır. İslamofobi, Batı Avrupa toplumunun İslam ve Müslümanlarla alakalı bir dizi olumsuz imaj ve algıları eleştirmeksizin alıcı hale gelecek derecede daha büyük ve yersiz yaygınlık kazandı. Hakim hegemonyanın gücü ve kudreti, özellikle de ev sahipliği yapan milletler terörizme karşı savaş içerisinde olduklarında durum böyledir (Abbas, 2018: 103-119). Günümüzde İslamofobi 11 Eylül 2001 tarihiyle tanınır ve bilinir hale gelmiştir. Yakın zamana değin birçok kişinin önemsemeyerek görmezden gelmiş olduğu Batı'da meydana gelen İslamofobi özellikle El-Kaide terör örgütü tarafından gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının ardından yaygınlaşmıştır (Canatan, 2007: 19). Canatan'ın ele aldığı bu konu itibarıyla 11 Eylül saldırılarının etkisi ile beraber İslamiyet'in radikal olaylar ile bağdaştırılmış ve İslam dinine mensup olan kişilere önyargı ve kaygı dolu tutumlar haline dönüşmüş olan şekliyle İslamofobi, ne yazık ki bütün dünyadaki ve özellikle Avrupa'daki Müslüman göçmenler aleyhine bir ortam hazırlamıştır diyebiliriz. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York şehrinde bulunan İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a yönelik olarak gerçekleştirilen uçaklı intihar saldırıları, bu tarihten sonra üzerinde en çok yorumda bulunulan konulardan birini teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu yorumların bir bölümü uluslararası terörizm, bir bölümü olay sonrası uluslararası ilişkiler alanında ortaya çıkabilecek muhtemel gelişmeler, bir bölümü terör kavramı ve bir bölümü de olayın din-kültür eksenindeki yansımalarına yöneliktir. Uluslararası toplumun dikkatini ise daha ziyade din ve şiddet arasındaki ilişki çekmiş olup, sıklıkla İslamiyet ile şiddet ve terör bağlantısı oluşturulmaya çalışılmıştır diyebiliriz.

Arthur Buehler her bir milletin sınırının ayrı ayrı çizildiği ve zamanla da İslami nitelik taşıyan ulus devletlerin yirminci yüzyılda ortaya çıktığını belirtir. Ona göre İslam coğrafyası ile Hristiyan coğrafyanın karşılıklı bir düşmanlık beslediği bu tarihe kadar aşıkardı, Ancak ulus niteliği taşıyan İslam devletleri ortaya çıktıktan sonra düşmanlık yerini korku yani fobiye bırakmıştır (Buehler, 2014: 123-140).

Buehler'e göre 1945'ten sonra medyanın yeni kurulan İsrail devletine vermiş olduğu destek Müslümanlara karşı gereksiz nefretin ve düşmanlığın tekrardan ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan çalışmalarla İsraililere yönelik bir kahramanlık algısı oluşturulmaya çalışılıyor Araplar da gizil bir şekilde kötü ve yobaz olarak gösterilmeye çalışılıyordu. Ona göre, Medyanın yıllar süren titizlikle çalışmaları sonucunda çoğu Batılı, Araplarla Müslümanları bir olarak görüp korkulması gereken kişi olarak zihnine kaydeder (Buehler, 2014: 123-140). Medyanın insanlar üzerinde inanılmaz güçlü etkileri vardır. Buehler İsrail devleti'nin bu kadar yaptıklarına ses çıkartılmamasını ve iyimser gösterilmeye çalışılmasını medyaya bağlamaktadır Nitekim Medya eğer İsrailileri Batıya kötü olarak addederse Amerikan yardımları İsrail'e ulaşamayacak bu da İsrail hükümetini sıkıntıya sokacaktır. Medyanın bir diğer işlevi de siyasi politikalara karşı çıkılmamasını sağlamak ve haber üretmektir. Yine Buehler Filistin-İsrail savaşının medyaya sağladığı haber payının bayağı yüksek olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde medyanın Batı toplumu ve İslam dünyası arasındaki anlaşmazlığı tetiklemekte çok başarılı olduğunu dile getirmektedir (Buehler, 2014: 123-140).

1990'lı yıllarda Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki çatışma ve çekişme durumu, "Medeniyetler Çatışması" şeklinde isimlendirilmeye başlanmıştır. Medeniyetler çatışmasının temelinde ise Soğuk Savaş süreci ve sonrasında yaşanmış olan gelişmelerin bulunduğu ifade edilmektedir. Soğuk Savaş sürecinde Batı dünyası ABD'nin liderliğinde komünizmi en önemli tehdit şeklinde algılamakta, Sovyetler Birliği'ni (SSCB) denetimi altında tutmak üzere çeşitli ülkelerde "Yeşil Kuşak" isimli proje kapsamında İslamcı ideolojileri destekleme yoluna giderek, siyasal İslam'ın kökleşmesine sebebiyet vermiştir. Soğuk Savaş'ın ardından gelen süreçte, Batı dünyasının önemli etkisi ve desteğiyle büyüyüp gelişen siyasal İslam, içerisinden çıkan radikal unsurlar ile Batı dünyasını hedef almakta olan terör boyutuna taşınırken, Batı'nın da yeni düşmanı durumuna dönüşmüştür (Kirman, 2010: 23). 11 Eylül 2001 terör saldırılarıyla desteklenmekte olan medeniyetler

çatışması da, Batı'nın bu yeni dönemde dünyayı denetimi altında tutmaya ilişkin gayretlerinin felsefi ve ideolojik altyapısını teşkil etmiştir (Özlem, 2006). Huntington ile eş zamanlı şekilde Bernard Lewis ve Oriana Fallaci gibi yazarlar, esasında bir mit ya da efsane olmaktan öteye geçemeyen “İslam tehdidi” söylemini devamlı olarak gündemde tutmaya çalışmışlardır (Kirman, 2010: 23).

İslam düşmanlığına katkı sağlayıcı bir ekonomik-politik etken olarak birçok yazar Sovyetler Birliğinin 1991 yılındaki çözüldüğünü göstermektedir. Komünist bir ülkenin varlığı insanları korkutmaya yetiyor ve artıyor. Nitekim ABD de böyle bir politika izleyerek yani halkına komünist tehlike kapıda algısı oluşturarak kamu harcamalarını istediği gibi yönlendirebilmektedir. ABD’de silah sanayisinin de büyük bir bütçeyle çalıştığı düşünülürse, komünist tehlike de ortadan kalkınca ABD kendine yeni düşman olarak İslam dünyasını seçmiş ve silah sanayisini artık bu yöne doğru kullanmaya başlamıştır (Buehler, 2014: 123-140).

Juan Cole “İslamofobi ve Amerikan Dış Politika Söylemi: Bush Yılları ve Sonrası” başlıklı makalesinde, İslamofobik söylemin George W. Bush dönemi Amerikan dışişleri politikasıyla ilişkili oluşunu, Amerika'nın Orta Doğudaki imajı üzerindeki etkisini ve 2008 seçimlerinin yanı sıra dış politikaya olan etkisini ele alır. Bush hemen hemen her konuşmasında Müslümanları teröristlerle aynı kefeye koymuş ve onlara karşı küresel bir savaş başlatmak gerektiğini dile getirmiş son seçim çalışmasında da İslami faşizmle mücadele edilmesi gerektiği ifadelerini kullanmıştır. Cole' e göre İslam Faşizm ibaresi sorunludur çünkü dine yönelik olarak yapılmış herhangi bir kişi ya da kurum ibaresine yer vermemiştir Direkt olarak İslam'ın faşist olduğunu dile getirmiş ve İslamiyet'in ve onun kültür medeniyetinin de faşist olduğunu söylemiştir. Oysaki Bush bütün dünya Müslümanlarına terörist faşist diyebilecekken burada İslam'a yönelik bu ifadeleri kullanmış olması oldukça manidardır. Bu söylemle burada da islamofobik bir algıyla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz (Kalın ve Esposito, 2018: 30).

İki kutuplu dünya sisteminin son bulması “biz”in meşruluğunu sağlayacak olan “öteki”nin ortadan kalkmasına neden olmuştur. Bu noktada uzun süredir rafa kaldırılmış olan İslam düşmanlığının yeniden inşa edilmesi süreci daha aktif bir şekilde başlamıştır (Aktaş, 2014: 47). NATO’da görevli olan bir generalin 1993 yılında söylediği “Soğuk Savaşı kazandık. Yaklaşık 70 yıllık bu sapmalardan sonra, İslam ile aramızda 1300 yılı aşan eski çatışma durumuna geri döndük”

(Battistella'dan aktaran Aktaş, 2014: 48). Daha sonra Huntington'ın yine 1993 yılında Medeniyetler Çatışması Tezi, bu düşmanlığın teorik ve ideolojik altyapısını oluşturmuştur (Canatan, 2007: 48).

Tüm bu açıklamalardan anlıyoruz ki İslamofobi terimi son yıllarda daha çok duyulur ve bilinir halde gelmiştir. 7. ve 8. yüzyıl kadar eskiye götüren köklü bir korkudur. 1945'lerden sonra özellikle medyanın İsrail Devletine verdiği destek sayesinde İsrail pohpohlanırken Araplar ve özellikle de Müslümanlar aşağılanmaya başlanmıştır. 1960'lara gelindiğinde ise Avrupa'nın gelişmekte olan ülkelerden işgücü istemesiyle işçi göçleri başlamış ve sonu gelmeyen İslam düşmanlığı ve nefreti katlanarak artmaya devam etmiştir. 1990'larda ise komünizmle yönetilen Sovyetlerin parçalanmasıyla ABD dünya arenasında yalnız kalmış ve kendine düşman olarak da İslam'ı seçmiştir. 2000'lere baktığımızda ise 11 Eylül Saldırısı kilit rolü oynamaktadır. Tüm Müslümanların potansiyel terörist olarak algılanmasına, Batı toplumunun İslam'dan ve Müslümanlardan korkmasına ve kin beslemesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca Batı ülkelerinde de birçok İslamofobik eylemler gerçekleşmiştir; Danimarka'daki Charle Hebdo krizi, İstanbul'da, Madrid ve Londra'da El Kaide'nin üstlendiği eylemler Müslümanlara ve İslam'a karşı ortaya çıkan kin ve nefreti artırmıştır. Terörist eylemler İslam'a yönelik fobiyi daha da pekiştirmiş ve gittikçe de kuvvetlendirmiştir. Artık Müslümanlar Batı'nın 'öteki'leri olmuş ve 'ortadan kaldırılması gerekenler' olarak görülmeye başlanmıştır.

1.2.1. Haçlı Seferleri

11. yüzyılda başlayan Haçlı Seferlerinin amacı tüm tarih kitaplarında Doğunun zenginliklerini ele geçirmek şeklindedir. O dönemde gerçekten de İslam kültür ve Medeniyetiyle parmakla gösterilecek derecede iyiydi. İslam'ın yalnız dışına bakan Haçlılar, İslam'ın insana huzur veren, sevgi, merhamet ve hoşgörü taraflarına hiç bakmamışlardır. Yalnız Haçlılar Üç yüz yıllık süre zarfında İslami Bilgiyle ilgilenmiş(ki bu Rönesansa neden olmuş) İslami kaynakları Latinceye çevirmişlerdir. Arapça olarak saklanan 'kayıp' Yunan klasikleri, İspanya ve İtalya'da Latince'ye yeniden çevirisi yapılmış, Avrupa'da Avicenna olarak bilinen İbn-i Sina'nın (ö.1037) 14 ciltlik el-Kanun-ı Tıb kitabı tıp ilimiyle ilgili her şeyi anlattığı kitaptır. Muhammed el-Harezmi'nin (ö. yakl. 850) Hint rakamları üzerine kaleme ondalık sayı sistemini Avrupa'ya on ikinci yüzyılda getirmiş oldu. El-Harezmi'nin cebiri

ilerletmesi, Avrupalıların matematikteki birinci ve ikinci dereceden denklemleri çözümlerini sağladığını göstermektedir (Buehler, 2014: 123-140).

Avrupa'nın birçok bilim dalında ileriye gitmesine vesile olan İslam medeniyetidir. Avrupa'nın matematik bilimini öğrenmesi, İslam hukukundan faydalanarak bazı davaları çözmesi, simya ve kimya bilimlerinin araştırılması ve fizik çalışmaları sayesinde bugün ileri olan ve bugünkü ilerlemenin birçok temelini İslam medeniyetine borçlu olan Avrupa'nın Doğu'yu aşağılık görmesi, geri ve kötü olarak nitelendirmesi gerçekten inanılması güç bir hadisedir (Buehler, 2014: 123-140).

Hıristiyanlığın İslâm karşısındaki savunma mekanizması 11. yüzyıla kadar yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi onlara göre daha çok dini hakikatler biz Müslümanlara göre ise tamamen önyargı ve yanlış okumalardan kaynaklı Hıristiyanlığın İslâm'dan üstün olduğu tezine dayanmaktaydı. Fakat bu sözde "ilmi" ve "dini" savunma refleksi 11. yüzyılda boyut değiştirerek yerini 13. yüzyıla kadar devam edecek olan Haçlı seferlerine terk etmiştir. Bu savaşlar neticesinde Kutsal topraklarda bir Latin Kudüs krallığı kurulmuş ve akabinde de 1492'de İslâm'ın Avrupa'daki yerleşik nizamı olan Endülüs Emevi Devleti sona ermiştir. Fakat Hıristiyanlık ile İslâm'ın karşılaşma alanları dünyanın diğer coğrafyalarında devam etmekteydi. Müslüman Anadolu Selçuklu devleti 11. yüzyılda Anadolu topraklarına ayak basarak Hıristiyan dünya ile tekrar yüz yüze gelmişlerdir. Akabinde Ortaçağ'da Osmanlı'nın Balkan topraklarını ve Hıristiyanlığın kalbi hükmündeki İstanbul'u fethetmesi iki medeniyet arasındaki husumetin derinleşmesine ve etkileri günümüze kadar sürecek olan din eksenli düşmanlığın kalıcılığına neden olmuştur. Bu tarihlerden itibaren Batı düşüncesindeki Müslüman algısı yerini "Müslüman-Türk" imajına terk ederek İslâm ile Türk kavramı özdeş şekilde telakki edilmeye başlanacaktır. Nitekim Akman'a göre, Batı dünyasının İslâm'ı çarpıtması İstanbul'un fethi ile başlamaktadır. Dünyanın en güçlü medeniyetlerinden birine sahip olan Anadolu ile Avrupa'yı birleştiren Doğu Romanın İncisi İstanbul'un fethi Avrupa'yı derinden etkilemiş ve yüzyıllar boyunca bunun etkisini üstünden atamadığından İslam ve Müslümanlarla ilgili asılsız hikayeler uydurarak diğer milletlerin de bu dinden soğumasını ve Türklerden nefret etmesini sağlamak istemiştir. (Genel, 2015: 110). 16. Yüzyılda Avrupa'da yayınlanan Turcica'larda hakim söylemin Türklerin "vahşi barbar" ve Hıristiyanların ezeli düşmanları olduklarını zikretmektedir.

İstanbul'un fethi sonrasında Avrupa'ya ilerleyişini sürdüren Osmanlı'nın 1683'de Viyana'yı ikinci kez kuşatması Batıda var olan negatif Müslüman ve Türk imajını daha pekiştirmiştir.

Tarihi İslâm-Hıristiyan karşılaşmalarının kavşak noktaları sonrasında, Avrupalının Doğu ve İslâm üzerindeki stratejileri “oryantalist” akımlar üzerinden perspektif değiştirerek yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Kavram olarak “oryantalizm” diye adlandırılan bu doktrin gereği, Latin Katolik dünyası Doğu ve İslâm dünyası kültürü ile yoğun bir ilişkiye girmiştir. Müslümanlardan elde edilen yerlere Avrupalı bilginler gitmeye ve orada İslâm bilimlerini Arapça bilen Hıristiyan ve Yahudiler yoluyla öğrenmeye başlamışlardır (Canatan, 1995: 307). İlk kez Ortaçağ'da başlayan bu strateji ve kültürel etkileşim sonuç itibari ile “On ikinci Yüzyıl Rönesans'ına yol açmıştır. Daha sonraki stratejik adım, Oryantalist bakış açıları geliştirmek suretiyle Doğu ve Müslüman havzasını ekonomik ve kültürel anlamda keşfedip Hıristiyan öğretileri ikame etmek suretiyle ileriye dönük hegemonyayı sağlamlaştırmak olacaktır (Genel, 2015: 110).

1.2.3. Endülüs Karşılığı

İspanya 711 yılında Emeviler tarafından fethedilmiş 1492 yılına kadar siyasi egemenliğini sürdürmüş yani yaklaşık olarak sekiz asır boyunca Müslümanların hükümlerlik yaptığı bir toprak parçası olmuştur (Aydın, 2013: 44). Endülüs'e Batılılar için kanayan yara ifadesini kullansak yanlış olmaz çünkü Endülüs, İslam devletinin Avrupa'da fethettiği ilk toprak parçasıdır. Endülüs'ün fethini bir bakıma Avrupalıların İslam'a ve Müslümanlara karşı korku ve nefret tohumlarını ektiği dönem olarak da kullanabiliriz.

Endülüs İslam tarihinin ana dönemlerini Özdemir şu şekilde ifade etmiştir (Özdemir, 1997: 233):

Özdemir, 711-715 yıllarının fetihler dönemi olduğunu 715-756 yıllar arasının “Valiler Dönemi” şeklinde adlandırıldığını belirtir. Bu dönemlerde Arap Müslümanların Güney Avrupa'ya dağınık bir şekilde yerleştiklerini belirtir. 756 yılında kurulmuş olan yaklaşık olarak 300 sene boyunca Güney İspanya'da egemenlik kurmuştur. 1031-1090 yılları arasında “mülûkû't-tavâif” (küçük devletler) döneminde, yirmiden fazla devletin kurulduğunu Endülüs'ün siyasi ve ekonomik yönden bazı kayıplar yaşamaya başladığı belirtilmiştir Bu dönemin en önemli kaybı

1086 yılında Gırnata'nın kaybedilmesi olarak gösterilmektedir. Murabıtlar tarafından yıkılan Endülüs 157 sene (1090-1147) onların himayesinde kalmıştır.

Endülüs tarihi, Müslüman hakimiyetinin gücü bakımından dört döneme ayrılmaktadır (Özdemir, 2013: 233):

- 1- Üstünlük dönemi,
- 2- Savunma ve yıpranma dönemi,
- 3- Gerileme ve yıkılış dönemi
- 4- İmha dönemi

İslam Devleti stratejik hamleler yaparak devlet için önemli adımlara imza atmıştır. İlk olarak başkentini Medine'den Şam'a taşıma kararı alan devlet daha sonra 700'lü yıllarda Libya ve Tunus'u da fetih topraklarına katmış ve Tunus'taki Kayveran bölgesini Batı fetihleri için kullanmayı seçmişti (Er ve Ataman, 2008: 749).

700 senesinde Kartaca şehrinde egemenliğini ilan eden ve Kuzey Afrika valisi olarak tayin edilen Musa bin Nusayr büyük fetih hamlelerinde bulunmuştur. İlk olarak işe Bizanslıları topraklarından çıkararak başlayan Nusayr, Atlantik Okyanusu kıyılarını da ele geçirmiş, daha sonra Vizigot krallığına sefere çıkan Nusayr, Tarık bin Ziyad komutanlığında yedi bin kişilik orduyla İspanya'ya doğru sefere çıkmıştır. On iki bin kişilik orduyla karşılaşan Tarık, askerlerin korku ve endişelerini görünce tüm gemileri ateşe vermiş ve bu savaştan kaçış olmadığını uğrunda ölüm dahi olsa kanının son damlasına kadar herkesin savaşması gerektiğini tüm savaş gemilerini yakarak askerlerine durumun ne kadar ciddi olduğunu göstermek istemiştir. Tarihte de gemileri yakmak deyimi buradan gelmektedir. İspanya ordusunun yirmi beş bin askerle katıldığı savaşta Tarık, tarih sahnesine geçecek bir fetih hareketine imza atarak İspanya krallığını yenmiştir. Ziyad'ın ordusu kısa bir süre içerisinde içinde Kurtuba'nın da bulunduğu birçok İspanya kentlerini ele geçirmişlerdir. İlginçtir ki İslam devleti 732 yılında Güney Fransa'nın büyük bir bölümünü fethetmiş ve Fransa'nın bazı bölgelerinin de Müslümanlaşmasına öncülük etmiş olduğunu söyleyebiliriz (Özdemir, 2013: 234).

750 yılında, İslam devletinin idaresi, Emevi hanedanından Abbasilere geçti. Devlet merkezi, Şam'dan, doğuda Abbasiler'in yeni şehri olan Bağdat'a nakledildi. Bütün aile fertlerinin idamı üzerine Marakeş'e davet edilen I. Abdurrahman, Abbasi

casuslarının kendisini yakalamak için Marakeş'e varmalarından çok önce İspanya'ya ulaştı. I.Abdurrahman, 756'da Kurtuba Emevi hanedanının ilk hükümdarı oldu. Müslüman İspanya, bu suretle Abbasiler idaresindeki devletin bir vilayeti olmaktan çıktı ve müstakil bir İslam devleti haline geldi. Bununla beraber İslam dünyası ile ekonomik ve kültürel bağlarını koparmadı. Ülkede birlik sağlandı. Fakat 750'den hemen sonra Narbonne, 801'de de Barselona şehri Müslümanların elinden çıktı. İspanya İslam devletinin etki alanı, sadece Toledo, Saragossa ve Merida isimli üç şehirle sınırlandı. Buna rağmen Endülüs Emevi Devleti X. yüzyıla gelindiğinde bölgesinin en güçlü devleti konumundaydı. Bu yüzyılda III. Abdurrahman ve II. Hakem gibi Endülüslü sultanlar Endülüs'e en ihtişamlı dönemleri yaşatmışlardır. Ancak daha sonra Endülüs İslam devleti melikler arasında bölünmeye başladı. 1031 yılına geldiği zaman ülkede yaklaşık otuza yakın mahalli hükümdar vardı. Mahalli hükümdarların ülkeyi yönetmesi çok da iç açıcı bir durum olmadı. Her yönden kendini yücelten ve medenileştiren ve hükümlerinin biteceği akla bile getirilmeyen Endülüs, kısa süre içinde hakimiyetini kaybetti (Özdemir, 2013: 234).

Endülüs'te Müslümanların Emevi devleti kurulduktan sonra Hıristiyanlara karşı yürüttüğü askeri hareketin neredeyse tamamı, esas itibariyle elde edilen toprakları korumaya yönelikti. Buna karşılık Hıristiyan tarafı ise, kaybedilen toprakları geri almanın peşindeydi. Buna bağlı olarak fetihle uğradığı ağır mağlubiyetin ardından 718 yılında Covadonga'da kazandığı ilk zaferle başlayıp, İspanya'daki son Müslüman kalesi olan Gırnata'nın 1492'de düşüşüne kadar yaklaşık sekiz asır süren Endülüs'ü geri alma mücadelesi yürütmüştür ki, İspanyol tarihinde bu mücadele "reconquista" olarak bilinmektedir Reconquista, XI. Yüzyıl sonlarına kadar, esas itibariyle İspanyol Hıristiyanların Endülüslülere karşı yürüttüğü "kaybedilen toprakları geri alma" mücadelesi iken, XII. Yüzyıl başlarından itibaren haçlı savaşlarının bir parçası haline gelmiştir. Bu dönüşüm, bir taraftan İspanya Hıristiyanlarını "Hıristiyan topraklarını inançsızlardan arındırma" ve "inançsızlara karşı kutsal savaş" sloganları ile Müslümanlara karşı daha fazla bileyip keskinleştirirken diğer taraftan Hıristiyan idaresi altında yaşayan Müslümanların ve Yahudilerin giderek artan ölçüde baskı ve şiddete maruz kalmaları neticesini doğurmuştur (Özdemir, 1996: 245).

1031 senesi Endülüs için hakimiyetin artık sona erdiğinin yılıydı. İhtişamı ve ilmiyle dünyaya nam salan Endülüs artık yok olmaya mahkumdu. Endülüs'ün çöküşü

tarikh bilimindeki bir sözü akla getiriyor; her devlet doğar, büyür ve ölür. Endülüs için de aynı şey geçerliydi. Özdemir'e göre Endülüs'ün bu yıkım aşaması bölgede yer alan güç dengelerinin yer değiştirmesine zemin hazırlamıştır. Önceden Müslümanlar lehine olan denge daha sonra Hristiyanlar lehine çevrilmiştir (Özdemir, 1996: 245).

1.2.4. Türklerin Avrupa'da İlerlemesi

Türklerin Avrupalılar tarafından pek de sevilmediği hatta hiç sevilmediği hatta nefret boyutuna ulaştığını bile söyleyebiliriz. İlk olarak Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da yaptığı fetih hareketleri sonrasında birçok Avrupa devletini hükümrânlığı altına alması ve diz çöktürmesi Türklerin sevilmemesinin en önemli nedenlerinden biridir diyebiliriz. Özellikle Anadolu'yu Batılıların yurdu olarak gören Avrupa, Anadolu'nun Türkler tarafından fethedilmesiyle Türkleri kendine düşman olarak görmeye başlamıştır. Bazı dönemlerde savaşlar sırasında Türkler müttefik olarak görülmüştür bunun herhangi bir etkisi bulunmadığını söyleyen Uhlig sadece stratejik denge için böyle bir durumun gerçekleştiğini ileri sürer. Ayrıca Türklerin Avrupalılar tarafından bir korku abidesi, barbar ve kaba olarak görüldüğünü belirtip zaman zaman korku duyulan zaman zaman da devlet yapısıyla, yönetim şekliyle, ordu düzeniyle dikkat çeken bir toplum olduğunu belirtir (Uhling, 2001: 15).

Türk ordusu eskiden beri dünyanın en iyi orduları arasında sayılmaktadır. Akdemir bir makalesinde Rycout'un Türklerle ilgili olan özelliklerine yer verir. Ordudaki başarının büyük bölümünün tımarlı sipahilere ait olduğunu belirtmiş, Türk devletini dimdik ayakta tutan en önemli konulardan birisinin de talim ve terbiye sistemi olduğunu anlatmıştır. Türkler onlara göre hem barbar hem de göçebeydi bu iki faktör bile onları düşman addetmeye yetiyordu.

Akdemir'e göre Türklerin Avrupa tarafından düşman olarak görüldüğünü belgeleyen Bizans İmparatoruna Papa tarafından gönderilen mektuplardır. Bu mektuplarda Türkler olumsuz bir şekilde anlatılmakta olup acilen Haçlı seferlerine çıkılıp kutsal yerlere sahip çıkılması gerektiği belirtilmiştir (Akdemir, 2007: 131-148).

Avrupa halkıyla toplumsal düzeyde ilk temas kuran Müslüman topluluk olan Arap Emeviler, Fransızlar tarafından Avrupa'nın içlerine ilerlemeleri 732'de Puvatya savaşıyla engellemiş ve püskürtülmüşlerdir. Arap Müslümanlar bu savaşla geri çekilme sürecine girmişlerdir. Türkler ise "kutsal topraklardan" Hristiyan âlemine,

Avrupa'ya doğru ilerlemesini sürdürmekteydi ve güçlenerek dünya dengelerini değiştirmekteydi (İstanbul'un fethi, Macaristan, Viyana kuşatması, Akdeniz'in bir Türk gölü haline gelmesi) Bu siyasi atmosferde "Türk imajı"na Batıda git gide olumsuz anlamlar yüklenmekte ve korku yanında nefret ve öfke artmaktaydı. Devrin vakanüvislerine göre (XVI. Yy) "Türk", başka sıfatlara ihtiyaç duymadan tanımlanabilecek bir "düşmandır". Yine de Türk imajına sayısızca olumsuz sıfatlar atfedilmiştir. Kutsal topraklara giden, İspanyol din adamı Francisco Guerrero'nun atlı Türk tasviri, "vahşi Türk" imajına bir örnektir (Kumrular, 2008: 53). Batı Dünyası İslam ve Müslüman Türk imgesini oluştururken, yalnız dinî metin tenkitlerinden yararlanmamış, siyasi-askeri güç de bu imgenin oluşmasında önemli rol alan unsurlar olmuştur. Avrupalı, birçok defa Müslüman imajını resmederken, elinde kılıç, "öfkeli" biraz da "vahşi", yani savaşçı öğelerin sıkça kullanıldığı bir tanımlamadır. Bu imajın oluşumunda Müslüman Türk ve diğer Müslüman milletlerin Batı toplumlarıyla uzun yıllar sürmüş olan siyasi, askeri yöndeki mücadelelerin büyük bir rolü olmuştur. Bu mücadelelerin en önemlilerinden biri olan ve 200 yıl süren Haçlı Seferleri neticesinde, mitsel anlatımlar ve bu savaşlarda esir düşmüş kişilerin anlatımlarının bu imaj oluşumuna önemli bir katkısının olduğunu söyleyebiliriz (Kumrular, 2008: 91).

Batı ile Türklerin şu ana dek bir türlü birbirlerine ısınamadıkları aşikardır. Batı'nın dünyayı algılayış biçiminin farklı olması ve kendini üstün meziyetli bir toplum olarak görmesi, karşısında bulunan düşman sayısını artırmıştır diyebiliriz. Bu bağlamda kendine rakip tanımayan Batı, en ufak bir zarar gördüğünde bunu en sert şekilde bastırmasını da bilmektedir. Dolayısıyla da Türklerin Avrupa'da ilerlemesi Batı tarafından hiç hoş karşılanmamış ve düşman sayısına Türkleri de eklemiştir diyebiliriz.

1.2.5. Avrupa'ya 1960 Müslüman İşçi Göçleri

Göç kelimesinin Türk Dil Kurumundaki karşılığı; birtakım sebeplerle kişilerin veya tolu halde bulunan kişilerin bir yerden başka bir yere, başka bir ülkeye gitmesidir. Göç olgusu Sosyal Bilimler arasında birçok bilimin de ilgi alanına giren bir kavramdır. Göç olgusunun nedenleri ve sonuçları ile farklı disiplinlerin (Ekonomik, Siyaset, Hukuk) inceleme alanına girdiği gibi sosyoloji biliminin de inceleme alanına girmektedir. Göç olgusunun sosyolojik değerlendirmesinde "içgöç-

dış göç, azınlıklar, etnik kimlik, değişim, sosyal hareketlilik” gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Avrupa’ya yapılan Müslüman işçi göçlerinin Avrupa toplumuna öncelikle sosyolojik, ardından ekonomik ve siyasi etkileri oldukça fazla olmuştur diyebiliriz. Nitekim Avrupa toplumu gelen işçilerin geri döneceğini, kendilerine herhangi bir sosyolojik veya ekonomik etkisinin olacağını tahmin etmemişti. Durum tam tersi bir hal alınca da Avrupa insanı kin ve nefret iğnesini Müslümanlara doğru kullanmaya başladı diyebiliriz.

Göç sonucunda farklı sosyal yapılar bir arada yaşamak, ilişkiler kurmak zorundadırlar. Bu durumda göç toplumu yeni bir sosyalleşme evresi yaşamakta, bunun neticesinde de sahip oldukları örf, adet, gelenek ve sosyal kurumlarında değişimler gözlenmektedir. Tüm bu farklılıklara adapte olmak durumundadırlar. Bu durum Entegrasyon kavramı ile ifade edilmekte, bir başka deyişle entegrasyon: iki farklı toplumsal yapının bütünleşmesi, bir birine eklenmesi, uyum sağlaması olarak da tanımlanabilmektedir (Altıntaş, 2008: 39).

Pek çok Avrupa ülkesi açısından göç, tarihsel anlamda daimi yerleşime ve ulusal nüfusa entegrasyona götürücü bir şey olarak düşünülmemiş olmakla birlikte, zaman içerisinde Müslüman göçmen işçilerin dönemsel işçiler değil de daimi yurttaşlar oldukları anlaşılmıştır. Bu durumda Avrupalılar kendi yurttaşlık politikalarını düşünmeye, etnik, dinsel ve ulusal kimliklerini tekrardan formüle etmeye başlamıştır. Bu bağlamda göçmen nüfus ile baş etme gereksinimi içerisinde bulunan Avrupalı devletler farklı birtakım politikalar uygulamaya başlamışlardır. Öncelikle yurttaşlığın sorumlulukları ile olanaklarının göçmenler bakımından ele alınmaları gerekli olmuştur. Bu doğrultuda, İngiltere ve Fransa’da göçmen işçilere beş sene, Almanya’da ise sekiz sene ikametinin ardından yurttaş olma hakkı tanınmıştır. Bahsi geçen bu ülkelerde dil ve halk adetlerini bilme ile iyi karaktere sahip bulunma yükümlülükleri bulunmaktadır, fakat uygulamada yurttaşlık en kolay şekilde İngiltere’de elde edilebilmektedir. Fransa yüksek seviyede bir asimilasyonu istemekte, Alman yasaları ise devlet memurlarına ulusal çıkarlar hususunda yurttaşlığı sınırlamaya ilişkin geniş takdir yetkisi sağlamaktadır (Lapidus, 2010: 524).

Lapidus’un söylediklerini dikkate alacak olursak bu konuyla ilgili olarak Avrupa’da Müslümanlara yönelik artan hoşnutsuzluk durumunun bir diğer nedeni, Avrupalıların Müslümanları kolayca asimile edememesi diyebiliriz. Kolayca diyoruz

çünkü son yıllarda uzun süre zarfında Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlarda Batılılara benzeme yani asimilasyon bir nebze olsun gerçekleşmiştir diyebiliriz. Özellikle de yeni nesile bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına ana dil olarak yaşadıkları Batı ülkelerindeki dili öğretmesi bunun en açık örneği olabilir. Müslüman kültürüne, örf ve adetine yabancılaşma ayrıca Batılılar gibi giyinme, Batılılar gibi davranma, yeme içme gibi birçok özellik Müslümanların gittikçe Batılılara benzediğini göstermektedir diyebiliriz.

Göç hareketleri dünya genelinde fakir ülkelere zengin ülkelere doğru yapılmaktadır. Günay'a göre göç olgusu çoğu ülkeyi etkisi altına alarak tüm ülkeleri etkileyip devam eden bir olgu şekline dönüşmüştür (Günay, 2003:38). 1950 yılında başlayan göç hareketleri neticesinde birçok Türk çalışma amacıyla yabancı ülkelere göç etmiştir. Göç hareketleri 1960'lardaki gibi olmasa da günümüzde hala tazeliğini korumaktadır. 1973 yılında meydana gelen krizin etkisiyle göçün kesintiye uğradığını belirten Kocabıyık bunun kısa bir süre sonra yeniden canlandığını belirtmektedir (Kocabıyık, 2006: 38).

1960 yılında İkinci Dünya Savaşı'ndan yorgun bir şekilde çıkan Almanya'da işgücünün azalmasıyla beraber işgücüne olan talep artmıştır ve o dönemde en fazla işgücü talep eden ve en çok dış göçün meydana geldiği ülke Almanya olmuştur. Suğanlı, Almanya'nın bu denli fazla işçi talep etmesini İkinci Dünya savaşına bağlar. Almanya'nın bu savaşta verdiği kayıplar ağır olduğundan ve savaşta ağırlıklı olarak orta yaş grubunu kaybettiğinden ötürü işgücü açığı oluşmuş ve Almanya da bu açığını dışardan işçi göçü sağlayarak yapmıştır. Almanya'da federal bir ordu kurulduğunu belirten Suğanlı, birçok gencin de iş tercihini ordudan yana kullanması Almanya'daki işçi açığının bir diğer nedenidir (Suğanlı, 2003: 30). Gitmez, ülkemiz gençlerinin dışarıya göç etmesinin nedenini zor olamayan bir şekilde ve daha çok kazanılan paraya dayandırmakta ve aynı şekilde devletin de ülkeye giren dövizle ve yüksek olan işsizlik oranlarını düşürmek amacıyla bundan çıkar sağladığını belirtmektedir (Gitmez, 1983: 103).

Günay, dış göçü beş aşamada incelemiştir. Ona göre birinci aşama ilk yapılan göç hareketleridir ve devletten bağımsız bir şekilde kişisel olarak yapılan göç hareketidir. İkinci aşama ise 1960'lardan sonraki dönemi kapsar. Bu dönemde devletlerarası karşılıklı anlaşma sayesinde göç düzenlenmekte olup planlı ve programlı bir şekilde yapılır. Bu tarihte Türkiye altı farklı ülke ile anlaşmalara imza

atmıştır. İlk olarak Almanya'yla anlaşan Türkiye ardından Avusturya, Belçika, Hollanda ve son olarak da Fransa ile anlaşmalara imza atmıştır. Üçüncü aşamaya geldiğimizde bunun 1970'li yıllara denk geldiğini görürüz. Bu dönemde meydana gelen Petrol krizi nedeniyle göçlerin durdurulması, aile birleşimleri ve yasadışı olarak ülkeye giren göçmenlere yasal statü verilmesi gibi durumlar üzerinde durulmuştur. Dördüncüsü ise 1980 sonrasını içine alır ve daha çok göçmelerin yaşadıkları bölgelerdeki sorunlar dikkate alınır. Son olarak beşinci aşama 1990'dan günümüze kadar devam eder. Ele aldığı konular da yabancılar yasası, kimlik problemleri yabancı karşıtlığı, bu dönemde yer alan önemli meseleler arasındadır (Günay, 2003: 39-40).

Müslüman azınlıkların günümüz Avrupa'sındaki yapısını ve durumunu görebilmek için İslam'ın Avrupa'da kurumsallaşma sürecinin sonuçlarına bakılması gerekmektedir. Ancak bunun öncesinde bu sürecin nasıl geliştiği yani Müslümanların siyasi mobilizasyonunun gelişimine genel bir göz atmak önemlidir. 1960'lar itibariyle sayıları artan Müslüman azınlıklar Müslüman kimliklerini yaşatmak için çalışmalara başlamıştır. Örneğin Fransa'daki ilk kuşak Müslüman azınlıklar ibadet yerlerini kurmak için anavatan ülkelerinden bağımsız bir şekilde kendi içlerinde bir çağrıda bulunmuşlardır. Ancak daha sonra kendi anavatanlarından hem para hem de öğretmen, akademisyen almadan Fransa'da bir İslami kurumların oluşturacağı bir ağın kurulmasının çok zor olduğu fark edilmiştir (Cesari'den aktaran Fırat, 2018:31). Böylelikle Müslümanlar hangi ülkeden gelmişse o ülkeden bu kurumsal ağın kurulması için yardımlar talep etmeye başlamıştır. Böylece, 1970'lerde yapılan mescitler ve oluşturulan dini ve eğitim kurumlarıyla Müslümanlar kamusal alanda görünür kılınmıştır (Nielsen'den aktaran Fırat, 2018: 31). Ancak yapılan camiler ve kültür merkezleri tam manasıyla ya anavatanından ya bağlı olunan etnik gruplardan ya da ulus üstü dini cemaatler tarafından kontrol edilmiştir. Bu durum İslam'ın Avrupa'da "İslam'ın evrenselliği" özelliğiyle değil "devletlerin İslam'ı" şeklinde ortaya çıkmasına neden olmuştur (Silvestri'den aktaran Fırat, 2018: 31)

1970'lerde göçmenlerin "misafir işçi" statüsünden kalıcı ve vatandaş statüsüne evrilmesi ve artan göçmen nüfusunun ekonomik kriz nedeniyle artan işsizliğe bir etken olarak görülmesi, göçmenlere karşı sağ ve ırkçı çevrelerden eleştirilere neden olmuştur. İslam'a karşı ilk düşmanlıkların bu çevrede başladığı söylenilmektedir. 1979 İran İslam Devrimi, Müslümanları ve İslam'ı Avrupalıların

gözünde farklı bir minvale sokmuştur. Avrupa'daki Müslüman azınlıklar İran'daki Müslümanlarla karşılaştırılmaya başlanmış. Bu durum da Müslüman azınlıklara karşı önyargıların önünü açmıştır. Canatan'a (2007) göre ilk başta bu dar çevrede yayılan politik ve ideolojik İslam karşıtlığı daha sonra geniş bir kesimi etkisi altına alarak daha sosyolojik bir kılığa bürünmüştür. Bu süreçte anti-İslamizm İslamofobiye evrilmiştir. İslamofobi ateşini ortaya çıkaran bu kıvılcımlar 1980'lerin sonlarındaki olaylarla daha da körüklenmiş ve maalesef belirgin hale dönüşmüştür.

Türkiye Avrupa ülkelerine işçi gönderirken kendi ülkesine de işçi göçü almaktadır. Kuzey Afrika, Orta Doğu, Körfez ülkeleri ve Rusya federasyonu ve Bağımsız Devletler Topluluğunun da içinde bulunduğu bazı ülkelerden Türkiye'ye göçmen işçi gönderilmiştir. Bakanlık raporuna göre en fazla işçi göçü aldığımız ülke Bağımsız Devletler Topluluğudur ikincisi ise Suudi Arabistan'dır. En fazla göç verdiğimiz ülke Almanya olurken en az göç verdiğimiz ülke de Belçika olmuştur. Göçün gerçekleştiği yıllara baktığımızda ise en fazla göç aldığımız yıl 1993-1997 yılları arasındaki dönmedir. En az göç aldığımız yıl ise 1993-1997 yıllarını kapsamaktadır. Bu göç kapsamında Almanya'ya giden Türk işçi sayısı 10 bindir. En az işçi kabul eden Avrupa ülkesi ise Belçika olmuştur. Burada dikkat çeken ayrıntı EUMC'nin Belçika'yla ilgili yayınladığı rapordur. Rapora göre Belçika'da yabancılardan gelen çok sayıda şikayet mektubu bulunmakta hepsi de Belçikalıların yaptığı ayrımcılıktan şikayet etmektedir. İş konusunda, eğitim konusunda ve barınma konusunda ciddi problem yaşayan göçmenler; bir Türkün yirmi yedi kat bir Belçikalıdan daha işsiz olduğu belirtilmektedir.

Aydın ve Yardım, göçle giden Yabancılara ve özellikle Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılıkları barınma, eğitim ve çalışma şartları olmak üzere üç ana başlık halinde toplamıştır (Aydın ve Yardım, 2008: 32):

a. Barınma

EUMC 2006 İskan raporu, her ne kadar bazı ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, göçmenler için genel anlamda iskan şartlarının çok daha kötü durumda olduğunu ve çoğunun ayrımcılıkla hatta bazen dışlayıcı şiddetle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Genel olarak bahsi geçen ülkelerde kayıtlardaki yetersizlikler dolayısıyla bu eğilimlerin hassas ölçümleri mevcut değildir. Rapor, Almanya azınlıklarının açık bir şekilde düşük kaliteli iskan imkanlarının olduğu tecrit edilmiş

bölgelerde yaşadıklarını belirtmektedir. İspanya’da bu problem, iskan konusunda halkın desteğini arttırmak için harekete geçen hükümet tarafından da kabul edilmiştir. Her ne kadar mevcut kamusal iskan şartlarında düşüş görülse de Fransa da benzer bir durumdadır. İtalya’da iskan kanunları sorumluluğu, çeşitli seviyelere dağıtılmıştır ve bunun sonucunda ortaya çıkan garip durumun analiz edilmesi zordur. Fakat genellikle göçmenler için uygun iskan imkanlarının bulunması daha zordur. Hollanda’da her ne kadar dışlayıcı şiddet kendini göstermiş olsa da, mevcut deliller devletin iskan politikalarının ayrımcılığın önemini azaltmakta oldukça iyi işlediğini akla getirmektedir. EUMC, İngiltere’nin iskan problemini, diğer Avrupa ülkelerine kıyasla daha iyi kamusal iskan imkanları sunması ve daha etkili ayrımcılık karşıtı girişimlerde bulunmasıyla özellikle iyi idare ettiğini ifade etmektedir. Fakat en büyük Müslüman gruplar, Pakistan ve Bangladeş kökenlidir ve istatistikler bunların ortalama bir İngiliz’den çok daha kötü şartlarda yaşadıklarını göstermektedir. Bu grupların üçte ikisinden fazlası, düşük gelirli ailelerde yaşamaktadır. Beyaz İngilizlerin sadece %2’si aşırı kalabalık hanelerde yaşarken, bu grupların yaklaşık dörtte biri bu durumda yaşamaktadır (Cesari, 2018: 59-84). Aydın ve Yardım’a göre Belçika’da ne yazık ki ev kiralama veya satın alma konusunda göçmenler oldukça güçlüklerle karşılaşmaktadır. Nitekim ev sahipleri herhangi bir göçmenin ev kiralayacağını ya da satın alacağını duyduğunda geri çekilmekte ve yardımcı olmamaktadır. Bu nedenle de göçmenlerin yaşadığı bölgelerdeki barınma şartları oldukça kötü ve kullanılmaz haldedir. (Aydın ve Yardım, 2008: 32).

b. Çalışma Şartları

Wellford Lisesi(Amerika)’ndeki Güney Asyalı göçmen öğrenci nüfusu, ağırlıklı olarak işçi sınıfından aşağı-orta sınıfa değişen, yakın zamanda göç etmiş ve İngilizceyi az veya orta seviyede akıcı konuşan bir gruptur. Hindistanlı, Pakistanlı, Bangladeşli ve Afganistanlı öğrenciler okuldaki en büyük öğrenci grubunu oluşturmaktadır ki bunların ardından Etiyopyalı, Somalili ve Faslı öğrenciler gelmektedir. Bu gençlerin anne babaları genellikle hizmet sektöründe düşük gelirli işlerde çalışıyorlardı; öğrenciler de okuldan sonra haftada otuz saate kadar güvenlik görevlisi olarak görev yapmanın yanı sıra fastfood restoranlarında, benzin istasyonlarında ve mağazalarda çalışıyorlardı. Hintli göçmen gençliğin çoğunluğu, Müslüman ailelerdendir ki bunların çoğu Batı Hindistan’ın Gucerat bölgesindeki küçük kasaba veya köylerdendir. Güney Asyalı Müslüman gençlerin aileleri, yerel

Müslüman organizasyonlarla veya bölgedeki camilerle çok fazla ilişki içerisinde değildirler; çoğunlukla bunun sebebi, işle ve hayatta kalmaya çalışmakla son derece meşgul olmaları ve öncelikli olarak orta ve yukarı sınıf varoş ailelerini içeren yerel Hindistanlı Amerikalı veya Pakistanlı Amerikalı toplum organizasyonlarına genellikle katılmamalarıdır (Maira, 2018: 159-177).

Çoğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Belçika'da da iş bulma konusunda yabancıların Belçikalılara oranla zorlandığı belirgindir. Ve birçok Müslümanın yaşadığı Avrupa ülkelerinde Müslümanların iş bulma konusunda zorlandığı görülmektedir nitekim Aydın ve Yardım Türk ve Fas asıllı işçilerdeki işsizlik Belçika'daki işsizliğin yedi katı olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan araştırmaların daha çok Müslümanların ayrımcılığa maruz kaldığını göstermektedir. Ve yapılan bu ayrımcılığı işimden olurum korkusuyla kimse herhangi bir yere bildirmemekte ve bu nedenle de yapılan ayrımlar ne yazık ki gün geçtikçe daha fazla artmaktadır diyebiliriz. Göçmen kişilerin resmi görevlere gelme konusunda engellerin mevcut olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Belçika'nın çalışan göçmenlerine, düzeni bozmamak kaydıyla özel günlerde izin vermesi bir nebze olsun Müslümanları rahatlatmaktadır (Aydın ve Yardım, 2008: 32).

c. Eğitim

Avrupa'da yaşayan Müslüman göçmen nüfusun eğitim seviyesi incelendiğinde Avrupalı akranlarına göre başarı seviyelerinin oldukça düşük olduğu belirtilmektedir. Özellikle sosyo-ekonomik imkanların kısıtlı olduğu göçmen ailelerde başarı seviyesindeki düşüşün daha da fazla olduğu gözlenmiştir. ENAR (2106)'a yapılan şikayetlerde de göçmenlerin çoğunun bazı okullara alınmadığı gözlenmiş, ayrıca Avrupalı öğretmen ve öğrencilerin de yabancı asıllı öğrencilere takındığı karşıt tavırlar öğrencilerin başarı seviyelerini oldukça düşürmüştür diyebiliriz.

ENAR raporları incelendiğinde güvenlik güçleriyle ilgili ırkçı eylemlerin ne boyutlara ulaştığı ne yazık ki görülmektedir. Bunlardan ilki sebze almak için evden çıkan göçmenin polis kontrolünden geçmesi apar topar emniyete götürülüp ifadesinin alınması ve bir güzel de dayak atılı polis merkezinden kovulması olayıdır. İkincisi ise çiçekçiyle şaka yollu pazarlık yapan bir başka göçmenin hikayesidir. Pazarlık yapan göçmenle satıcı arsına polisin girmesiyle durum anlamsız bir hal alır. Üçüncü ve son

olay ise sabah saatlerinde evlerine dönen göçmenleridir. Polisin onları durdurması ve kimlik kontrolü yapmasına aralarından bir tanesinin itiraz etmesi sonucu polis göçmenleri yere yatırıp ellerini kelepçeleyerek döver ve hücreye atar hemen akabinde bu kişiler ülkeye isyan ettikleri için de savcılığa sevk edilir. Bu duruma itiraz eden kişi de ilerde MRAX (Irkçılıkla Mücadele Teşkilatı) 'ın müdür yardımcısı olarak karşımıza çakacaktır.

Tüm bunlar gösteriyor ki ileri geçinen Avrupa'nın aslında yapay bir ilericiiliğinin bulunduğunu aksine ülkesindeki göçmenleri bu denli aşağılayan bir toplumun ne kadar da geri kalmış olduğunu görmekteyiz. Sıkıntılar içinde yaşayan Müslümanlar Avrupa ülkelerinde bulunabilmek adına ne olursa olsun bu ülkelerde yaşamaktan vazgeçmiyor. Avrupa sevdası ne yazık ki Müslümanlarda oldukça fazla diyebiliriz. Bu kadar aşağılanan, nefret edilen, korku abidesi olarak görülen Müslümanlar az da olsa Avrupa hülyasını bir kenara bırakıp kendini daha ilerilere taşıyacak alanlara yönelirse umulur ki Müslümanları daha iyi bir gelecek bekliyor olacak diyebiliriz.

d. Komşuluk İlişkileri: Göçmenler komşuluk ilişkilerinde de sıkıntı yaşamaktadır. Göçmenlerin Avrupalılarla komşuluk yapmadığı aksine onlardan gelen olumsuz nitelendirmelerle karşı karşıya oldukları görülmektedir.

e. Basın Yayın: Avrupa medyasının yayınladığı çoğu haber Avrupalıların lehine, göçmenlerin de aleyhine bir şekilde yapıldığı gözlenmektedir.

Uluslararası Hak İhlalleri İzleme Merkezi (UHİM)'in raporunda şu ayrıntılar dikkat çekicidir.

Yabancılara karşı beslenen kin ve nefret sebebiyle Avrupa'da her yıl yüzlerce şiddet olayı gerçekleşmekte, bu olaylar can ve mal kaybına sebebiyet vermektedir. Hemen her gün yabancılara ait bir ev, iş yeri ya da araç kundaklanmakta, ibadethanelere çeşitli saldırılar düzenlenmekte, insanlar dış görünüşü sebebiyle sözlü ve fiziksel saldırı ve tacize maruz kalmaktadır. Medya organları ve siyasilerin 11 Eylül ve İşid üzerinden oluşturduğu algı Müslümanlara karşı gerçekleştirilen nefret suçlarında çok ciddi artışa sebebiyet vermiştir. Sadece Almanya'da 2014'te 10 binin üzerinde ırkçı ve İslam karşıtı saldırı gerçekleşmiş olması oldukça ürkütücüdür (UHİM, 2015: 147).

Rapordan da anlaşıldığı üzere, Avrupa'da yaşayan Müslümanların ciddi sıkıntılar çektiğini ve tüm bunların günden güne artış gösterdiği görülmektedir. Ne yazık ki bu çok üzücü bir durumdur. Küreselleşen adeta bir köye dönüşen dünyanın daha farklı sorunlarla eylemlerle ilgilenmesi gerekirken bu gibi basit olaylara takılması düşündürücüdür.

Avrupa’da yaşayan Müslüman göçmenlerin sıkıntıları terörist eylemlerle katlanarak artmaktadır. Kalın’a göre Batıda yaşayan Müslümanlar birçok gerilimlerle yüz yüzedir. Entegrasyon adına kendilerinden asimile olmaları ve böylelikle de kimliklerini kaybetmeleri istenmektedir. Sanki tüm Avrupalılara uygulanabilecek muntazam kimlikler varmış gibi, onlardan katıksız bir Fransız, Alman veya Danimarkalı olmaları beklenmektedir. İlginç bir şekilde Fransızlık veya Almanlık sistemli bir şekilde tanımlama teşebbüsleri, kültürel kimlik tanımı üretememiştir.

Yine İbrahim Kalın İslamofobi kitabında İngiliz İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 2002 tarihli “İngiliz vatandaşlığının temel ilkeleri” başlıklı bir belgeye yer verir, bu belgenin içinde vatandaşlık için temel ilkeler şunlardır; “insan haklarına, özgürlüğe saygı göstermek, demokratik değerleri muhafaza etmek, kanunları sadakatle uygulamak ve vazife ve sorumluluklarımızı yerine getirmektir” şeklindedir. Aynı milletten olmanın ortak unsurlarını belirlemeye çalışan diğer bir rapor, şu prensipleri ortaya koymuştu: Ayrımcılık karşıtı önlemlerin daha net desteklenmesi, kadın haklarının desteklenmesi, İngiliz dilinin evrensel olarak kabul edilmesi Ve hem dini farklılıklara hem de seküler görüşlere saygı gösterilmesi. Almanya’daki benzer bir girişim, göçmen toplumlardan içselleştirmeleri beklenen “Almanlık”ın liberal demokratik değerlerle aynı çizgilerde tanımlandığı neredeyse aynı raporla sonuçlanmıştı (Kalın, 2018: 51).

Gerek Müslüman gerekse gayrimüslim göçmen toplulukların büyük bölümünün bu değerleri hem azınlık hem de çoğunluk toplumlarının ortak idealler olarak kabul ettiklerinin belirtilmesi gerekir. Bu değerler azınlık toplumlarının kültürel tercihlerini tanımlamak şekillendirmek için kullandıklarında, farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Derinlerden gelen güvensizlik ve şüphe kültürü ile birleştiğinde, sivil bütünleşme veya bütünüyle asimilasyon talepleri, Avrupalı Müslümanların daha fazla yabancılaştırılmaları sonucunu doğurmakta ve onları Avrupa içerisinde alt-kültürler olmaya zorlamaktadır. Ancak yine de gerçekte modern dünyada yaşayan bireylerin hepsinin çoklu-kimlikleri bulunmaktadır ve herhangi bir kimlik krizine girmeden farklı ton ve katmanlarını uyarlamakta olağanüstü maharet sergilerler. Bu hem bireysel hem de farklı kültürel gruplar kapsamında da geçerlidir. Amerika Birleşik Devletleri’nde İslam’a ve Müslümanlara karşı genel yaklaşım Avrupa’nın çoğunda olduğu gibi uzun tarihi hatıralar ve derin kültürel önyargılarla renklenmemiş olmasına rağmen, şu anki eğilim endişe vericidir. El-Kaide gibi gruplarla savaşma

adına başlatılan nefret kampanyaları, korku ve sindirme politikalarına zemin oluşturmaktadır. Bu bağlamda İslami terörizm, İslami aşırılık ve İslamofaşizm gibi terimler; devlet başkanlarının, devlet yetkililerinin, gazetecilerin, köşe yazarlarının, seküler ideologların ve din adamlarının siyasi kelime dağarcığına tehlikeli bir şekilde girmiş bulunuyor (Kalın, 2018: 52).

Yabancılık, bir bakıma genel manada öteki olmanın karşılığıdır –yabancı kültürün, değerlerinin, hayat tarzının vb. algısıdır. Kaçınılmaz olarak ulus devletler eskiden olduğundan biraz daha farklı yapıdadırlar. Müslüman-Hristiyan/Avrupa karşılaşmasının ilk asırlarında yabancılık ve öteki olmak genellikle dini terimlerle ifade ediliyordu ve mesela İslam, kıyamet habercisi olarak görülüyordu. Şayet Richard Burton ve Charles Doughty gibi seyyahların hikayelerinin ilham verdiği on dokuzuncu asır Romantizmi, Doğu'nun egzotik ve çekici vizyonunu (ki bu hala ortadan kalkmış değildir) inşa etmişse, Batı'nın yirmi birinci ulusları da milli kimlik, göçmenlik ve sosyal bütünleşme konularıyla daha fazla ilgilidirler (Zebiri, 2018: 231-248).

İslami gelenek göreneklere bağlı insanlar bunları yaşatmak için ellerinden geleni yaparlar. Hangi ortamda olurlarsa olsunlar bir Müslümanın nasıl yaşaması ve ne yapması gerekiyorsa yapar İslam neyi emrediyorsa ona itaat edilir ve uyulur. Nitekim Küçükcan da Müslüman göçmenlerin Avrupa ülkelerindeki yaşamlarından şöyle bahsetmektedir:

Müslüman bireylerin göç etmiş oldukları ülkelerde kendi kültürlerini yaşama tarzları, Avrupa toplumunda Müslümanlara yönelik bir endişenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yerleşik Avrupalı toplum yapısının benimsemiş olduğu çağdaş ve laik hayat biçiminden oldukça farklılaşan Müslümanlar, yerleşmiş oldukları yeni ülkelerinde ilk olarak kendi ibadethanelerini açmışlardır. Bunun ardından helal gıda, kurban kesimi, çocuklara İslam dinini öğretme gibi başka dini inanışlar ve talepler de kendisini göstermiştir. Ayrıca dinsel gerekçeler ile savunulmakta olan geleneksel kıyafetlerin korunması da Müslüman göçmenleri Avrupa toplumundan ayırmakta olan özellikler arasında yer almıştır. İkinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin bir bölümünün okullarında, işyerinde ve diğer kamusal ortamlarda dinsel kimlikleriyle var olmayı talep etmeleri ise, Avrupalıların alışmış oldukları ve çoğu zaman kutsal kabul ettikleri yaşam biçimlerine yönelik bir tehdit şeklinde algılanmıştır (Küçükcan, 2009: 303-310).

Küçükcan'ın da belirttiği gibi; tüm göçmenlerin ortak problemi olan dil, etnik köken ve farklı kültüre mensup olmanın göç edilmiş olan ülkedeki toplumsal, iktisadi ve politik mekanizmaların sunmakta olduğu imkanlardan yeterli şekilde yararlanamamasına sebep olması da göçmenlerin belki en büyük sorunlarından biri olarak görülebilir diyebiliriz.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYİ BESLEYEN FAKTÖRLER

1. MİSYONERLİK FAALİYETLERİ

Misyoner, sözcüğü TDK'de birincil anlam olarak; bir dini, özellikle Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse, ikincil anlam olarak da kendini herhangi bir düşünceyi, ülküyü yaymaya adanmış kimse şeklinde geçmektedir (TDK, 2001: 1691). 1660'lardan beri misyoner terimi kullanılmaktadır. Hopkins misyonerliği genel ve özel anlam şeklinde ayırmıştır. Genel anlamda misyonerliği başka dinden olanları kendi dinine kazandırmak için kurulan dernek şeklinde açıklamış, özel anlamda ise Hristiyan olmayan ülkelere yayma amacı güden kurum olarak nitelendirmiştir (Hopkins, 2006: 7).

Bugün dünyada yaklaşık 2.2 milyar insan Hristiyanlık inancına mensup; yani 7 milyarı aşkın nüfuslu dünyamızın %30'undan fazlası Hristiyandır. Hristiyanlık dini içerisinde Katolik, Ortodoks ve Protestan kiliseleri başta olmak üzere irili ufaklı 21.000 cemaat ve grup olduğu ifade edilmektedir. Dünyada Hristiyan nüfusun artış hızı göz önüne alındığında misyonerlik faaliyetlerinin oluşturduğu tehdit daha iyi anlaşılabilir. 1910 yılında 600 milyon olarak kaydedilen dünyadaki Hristiyan nüfus 2010 yılı araştırmalarına göre 2,2 milyarı bulmuştur. Sadece yüzyıl içerisinde yaşanan bu hızlı artış misyonerlerin son yüzyıldaki yoğun çalışmalarının bir sonucu olarak gösterilebilir (Hajdari, 2018). Hristiyanlığın ana kıtası olan Avrupa gerek nüfus artış hızının yavaşlaması gerekse yaygınlaşan sekülerizm anlayışı sebebiyle 1900'lerde dünya Hristiyan nüfusunun %66'sını oluştururken bugün sadece %20'sini oluşturmaktadır. Hajdari yirminci yüzyılda Hristiyanlığın en fazla Asya ve Afrika kıtalarında artış gösterdiğini ayrıca Hristiyanların %35'nin bu kıt'ada bulunduğunu belirtmiştir. Önceki yüzyılda burada yaşayan Hristiyanlar toplam Hristiyan nüfusun %5'ini oluştururken günümüzde bu oran %35'lere çıkmış ve yedi yüz milyon Hristiyan varlığı meydana gelmiştir (Hajdari, 2018). Buradan Hristiyanların başlattığı misyon çalışmalarının ne kadar başarılı olduğunu görebiliriz.

Kılıç, Hristiyanlık dininin ana dönemleri ve misyonerliğin başlangıcından günümüze kadar uzanan genel durumunu şöyle belirtmektedir (Kılıç, 2006: 328):

1. 33-100 arası; Havariler Dönemi
2. 100-800 arası; Kiliselerin Kurulması
3. 800-1500 arası; Ortaçağ Dönemi
4. 1500-1650 arası; Reform Dönemi
5. 1650-1793 arası; Reform Sonrası Dönem
6. 1793-1965 arası; Modern Dönem
7. 1965'den sonraki dönem; Diyalog dönemi denilmektedir.

Hopkins, İlk misyonerlerin havariler olduğunu belirterek Aziz Paulus(Tarsuslu Saint Paul)'un da ilk misyoner olduğunu söylemektedir. Paulus Küçük Asya(Anadolu)'da Makedonya ve Yunanistan'da birçok kilise kurmuş ve bunları örgütlemiştir. Havarilerin çömezleri Hristiyanlığı bütün Roma İmparatorluğu dünyasına yaydılar. İmparator Konstantinius'un Hristiyanlığı kabul etmesi (M.S. 313), misyonlara yeni bir hız verdi; bunlar kısa zamanda İran ve Arabistan içlerine kadar yayıldılar. Barbarlar akını bunlara yeni bir alan kazandırdı (Hopkins ve diğerleri, 2006: 7).

Kılıç, zamanın en büyük misyoneri olarak aynı zamanda Yahudi de olan Pavlos'u gösterir. Hopkins Pavlos'a bir havari gözüyle bakarken Kılıç onu zamanın en büyük misyoneri olarak görmektedir. Pavlos Anadolu'nun önemli merkezleri ile Asya'nın birçok yerinde teşkilatlandırma çalışmaları yapmış ve yeni yeni kiliseler kurarak bunları örgütlemiştir. Tüm bu bölgelerde Hristiyanlaştırma çalışmaları yürütmüş ve gayet de başarı sağlamıştır diyebiliriz. Nitekim bu çalışmalarından sonra Roma'daki etkinliğinin arttığı belirtilmiştir. Pavlos'un ve diğer misyonerlerin çalışmaları Hristiyanlığın büyük kentlere yayılmasına neden olmuştur (Kılıç, 2006: 328).

VI. yy'da Aziz Augustinius Anglosaksonlara vaazlar verdi; Aziz Bonifacius VIII. yy'da Ren Kıyıları boyunca Hristiyanlığı yaydı; Charlemagne'ın zaferleri de Saksonları Hristiyanlığı kabule zorladı; IX. yy'da Germen kavimleri Hristiyan oldu. Aynı yüzyılda Hristiyanlık İsveç ve Bohemya'ya, X. yüzyılda da Danimarka'ya girdi. Rusya, Prusya ve Macaristan Misyonları da bu çağa rastlar: bunlar Germenleri sömürgeleştirme ve Hristiyanlaştırma amacı güden girişimlerdi. Askeri alanda Haçlı seferleri İslam dininin yayılmasını durdurduysa da Müslümanları Hristiyanlaştıramadı. İncil'i Müslümanlar arasında dostça yayma düşüncesinin

Assisili Aziz Francesco'dan geldiği sanılır. Misyonerlik düşüncesini ilk belirleyenler Fransiskanlar ve Dominikanlardır. Bazıları Yeni Asya içlerine kadar ilerlediler. Yeni dünyaların bulunması misyonlar için yeni bir atılım fırsatı doğurdu. İspanyollarla Portekizliler sömürgeleştirme ve Hristiyanlaştırma siyasetini birlikte yürüttüler (Hopkins ve diğerleri, 2006: 8). İspanyollar Doğu uluslarını ülkelerine bir pazar ya da bu ülkelere askeri üs kurma amacı taşımaktaydı. Ceridet-ül Hayat' tan (Hayat Gazetesi) alınan bir kompozisyonda İspanyolların bir Hint adasına çıkarken yaptıkları mezalim şöyle anlatılıyor (Hopkins ve diğerleri, 2006: 211):

Haiti adasının iç kısımlarında bilinmeyen toprak parçaları olduğu için subaylar ve askerler buralara girmeye uğraştılar. Bu işin başında bulunan Digo Velasques ve Banvilü Du Narviz vardı. Ada halkının Hristiyanlığı kabul etmeleri ya da gizli altınları bildirmeleri için dünyada benzeri görülmemiş bir şekilde işkence yapmaya başladılar. Ada halkını tutsakların gözü önünde diri diri yakıyorlar, vücutlarına erimiş kurşun, kaynamış zeytinyağı döküyorlar, gözlerini oyuyorlar ya da boyunlarını vuruyorlardı. Burada ağaca bağlanmış öldürülmek için bekletilen Hintli Lidere söylenen şey ve liderin verdiği cevap tüyler ürperticidir:

Rahip " Eğer vaftiz olursan cennete girersin" dedi.

Lider: "O cennette İspanyollar da var mı?"

Rahip: "Tabi, hak ilaha her zaman kulluk etmişlerse."

Hintli lider ancak şunu söylemekle yetindi:

"Öyle ise bu vahşi ulusun çocuklarına rastlayacağım yere gitmek istemem."

Hristiyanlığı kabul ettirmek için yapılan işkence ve zulümün boyutunun tahmin bile edilemediğini öyle ki insanları cennetten bile soğutmuş olduğunu burada görmekteyiz.

Ortaçağ dönemine boşuna karanlık çağ denilmemiştir. Bu dönemde Misyonerler çalışmalarını daha da şiddetlendirmiş ve Hristiyanlık dinine geçilmesi için kim ne istiyorsa yapılmaya çalışılmış zulümden kaçanların toplandığı bir din haline getirilmeye çalışılmıştır. Ki o dönem zaten bir baskı ve zorbalık dönemi idi. Hristiyanlık da kucak açınca insanlar kitleler halinde bu dine yönelmişlerdir (Kılıç, 2006: 330).

Alman Doğu Bilimcisi C.H.Becker İslam düşmanlığının asıl nedenini Haçlı Seferlerine bağlamaz ona göre; İslam Ortaçağ'da genişleme ve yayılma gösterdiği zaman Hristiyanlığın yayılmasına bir set çekti. Sonra Hristiyanların egemenliği altında bulunan devletlere de uzandı. Julius Richter İslamiyet'in doğuşunu izleyen

yüzyıllarda Hristiyanların bu yüzyıllar içinde bocalayıp kalmalarına kızıyor. Çünkü Bizans İmparatorluğu yavaş yavaş eriyip Osmanlı İmparatorluğu içinde yok olurken hatta İstanbul'u 1453 tarihinde Osmanlı Türkleri fethederken Hristiyanlar her şeyden habersiz ve ilgisiz bir hayat yaşıyorlardı. Richter'ın bu yakınmasının siyasal yönden olduğundan şüphe yoktur. Çünkü Doğu Roma İmparatorluğu halkının ismen Hristiyan olduklarını itiraf ediyor (Hopkins ve diğerleri,2006: 94).

Roma imparatorlarının Hristiyanlığı seçtikten sonra misyonerlik faaliyetlerinin hızla arttığı aynı zamanda da zorbalıklar içerdiği gözlemlenmiştir. İmparatorun da desteğiyle Hristiyanlık dini dışında bulunan her inanç sistemi yok edilmeye çalışılmış ve yıpratma faaliyetleri yürütülmüştür denilebilir. Özellikle Doğu Kiliseleri bu süreçte baskılara maruz kalmış resmi ideolojiyi kabul etmeye zorlanmıştır. Hristiyanlık tarihinde teolojik konular siyasi otorite tarafından düzenlenen toplantılarda karara bağlandığı için, Roma imparatorları dini yetkileri olmasa bile bu toplantılarda alınan kararları etkilemiştir. Dolayısıyla imparatorluğun siyasal çıkarlarına aykırı olan bütün inançlar askeri güç ve şiddetle bastırılmıştır. Dördüncü yüzyıldan itibaren farklı bir Hz. İsa ya da Meryem inancını benimseyen akımlar sapkınlıkla nitelendirilmiş ve tatbikat altında tutulmuştur. Roma ve Bizans dönemlerinde bu şekilde baskı ve şiddete maruz kalan Doğu Hristiyanları yedinci yüzyıldan itibaren Müslüman yönetimler içerisinde ehlikitap statüsünde kalmayı tercih etmiştir (Hajdari, 2019).

Hristiyan misyonerlerin kullandıkları metotlar günün ve toplumun şartlarına göre değişebilmektedir. Bu sebeple Batı ülkelerinde ister belirli bir kiliseye bağlı olsun ister bağımsız olarak misyon çalışmasına gönüllü olsun, bütün misyonerler gerekli eğitimlerden geçirilmektedir (Hajdari, 2019). Misyonerlik yapmak isteyenlere Doğunun ruhunu onlara anlatacak özellikle hazırlanmış programlar uygulanır. Siyasal bir kurul misyonerlerin bu programını kontrol eder. O kurul Doğu'yu geri kalmış, kötülüklerle dolmuş ve misyoneri bekleyen bir şekilde anlatır, misyoneri körü körüne buralara göndermeye uğraşır. Uzun zamandan beri İspanya, Paris ve Roma'da bu önemli çalışma için okullar kurulmuş, bunlar ayrıca kuvvet kullanarak misyonerlik yapabilmek için, askeri eğitimi de programlarına eklemiştir (Hopkins ve diğerleri, 2006: 110).

Misyonerler bir yere gittiklerinde ilk olarak yaptıkları şey insanlarla sürekli irtibat halinde olunabilecek alanlar oluşturmaktır. Nitekim bunu da yapmışlardır.

İnsanlarla en yakın iletişim kurulabilen yerler hastane, okul ve yardıma muhtaçlar için kurulan sosyal hizmet kuruluşlarıdır. İşte misyonerler tam da bunlara öncelik vermişler ve gittikleri ilk yerlerde açtıkları kurumlar bunlar olmuştur. Ayrıca Kılıç, 19. Yüzyıl misyonerlerinde meydana gelen birtakım farklılıklardan bahseder. Bu misyonerler değişik kültürden insanları Hristiyanlaştırırken kendi kültürlerini de aktararak ikisini birlikte yapmayı hedeflediklerini ayrıca sanatın her alanında, çalışma alışkanlıklarıyla beraber çalıştırdıkları insanların kıyafetlerine bile karıştıklarını kendi kültürlerine göre giyinmelerini sağladıklarını belirtmiştir (Kılıç, 2006: 327-342).

Hopkins insanı acıyla eş tutar. Bunların ayrılmaz bir ikili olduğunu belirtip, acılara iyi gelen doktorluk mesleğine dikkat çeker. Doktora hemen her dönemde gereksinim duyulur. Ona göre doktorluk mesleği Hristiyanların misyon çalışmaları için bulunmaz bir nimettir. Hipokrat'ın vasiyetini ilk kez Amerikalılar 1859 yılında Sivas'ta kurdukları bir revirle bozdular. Bugünden sonra Amerikalılar doktorluğa " bir Hristiyanlık projesi" olarak ilgi gösterdiler ve o günden beri Hristiyanlaştırmaya yardımcı bir etken olarak baktılar. Kuşkusuz doktor tek başına yaşamaya çekilmiş insandan tutun da insanların bütün sınıflarıyla ilişki kurma olanağına sahiptir. Bunun için misyonerler diyorlar ki " Misyoner bir doktor tedavi ettiği hasta aracılığıyla bütün Müslüman grupların arasına girip propaganda yapma olanağını taşır". Onlar misyoner doktorun İncil'den canlı bir nüsha olmasını buyuruyorlar. Misyoner doktor sahip olduğu olanakla çevresindeki kitleyi değiştirip gerçek Hristiyan yapmalı ya da onların içine en azından derin iz bırakmalıdır (Hopkins ve diğerleri, 2006: 127). Doktorluk amaç için bir araçtı, örneğin Suriye'de Cizvitler, misyonerlik çalışmalarının çoğunu sağlık merkezlerinde yaptılar. İşin başlangıcında misyoner merkezleri sağlık merkezleri olarak kuruldu. Bu merkezler çalışmalarını en başta ileri gelen memurlara ve belli başlı topluluklara yönelterek, bu yolla onları yalnız misyonerlik yararına istismar etmeye başladılar. Sonunda insanlara gösteriş için kullanılan doktorluk yerine yalnız misyonerliği bıraktılar (Hopkins ve diğerleri, 2006: 130).

Misyoner grupların denetiminde bulunan fakülte ve okulların amaçları bütün ülkelerde birbirine benzer. Fakülte ve okullar kiliseye ruhani insan yetiştirme aracı olduklarından birinci planda değer görürler. Hatta laiklikle ilgili konular öğreten batılı kaynaklar ve batılı yazarların elinden çıkmış eserler bununla birlikte

Hristiyanca düşünceleri de taşır. Bu konu üzerinde misyoner Henry Jessup 5 Ekim 1870 yılında V. Stuart Dodge'ye şunu yazıyor: “Fakültelere gelen gençlerin ruhlarını vaftizlemek yolunda Allah'a yalvaralım” ayrıca Jessup'un şu sözleri de oldukça dikkat çekicidir: “Hıristiyan misyonerleri okulunda eğitim, yalnız amaç için bir araçtır. Bu amaçta, insanları İsa'ya götürmek, bireyler ve uluslar Hıristiyan oluncaya kadar onları eğitmektir. Gerçekte eğitimin amacı böyle olması gerekirken, eğer eğitim bu sınırların dışına çıkar ve önümüzde bilim yönünden övünülecek deneyimli astronomlar, jeologlar, biyologlar, operatörler ve doktorlar çıkarırsa o zaman söyleyebiliriz ki bu gibi görevler Hıristiyan misyonerliği amacından uzaklaşmış yalnız laik ve dünyalık bilimler amacı içine girmiştir. Bu gibi meslekleri Heidelberg, Cambridge, Harvard ve Sheffield gibi üniversitelerin yapması olasıdır. Yalnız ruhsal hayatın amacı uğrunda mücadele eden misyoner üniversiteleri bu gibi şeylerle uğraşamaz (Hopkins ve diğerleri, 2006: 136).

Bugün uluslararası antlaşmalarla yabancı devletlerin diğer devletler üzerinde hegemonya kurması engellenmiştir. Ancak günümüzde Hıristiyan Batı ülkelerinin gelişmekte olan ülkelere sivil toplum kuruluşu görünümünde sızmaya çalışmaları, eğitim kurumları açmaları, yerli halktan kendi fikirlerine ve planlarına hizmet edecek kişileri siyasi, ekonomik ve kültürel alanda desteklemeleri hep bu amaca hizmet eden usullerdir. Bu hegemonya anlayışı ile misyoner kurumlar, bağlı buldukları ülkelerin uluslararası planlarına hizmet etmek üzere desteklenmektedir (Hajdari, 2019).

2. ORYANTALİZM

Oryantalizm kelimesi TDK'de Doğu bilimi olarak belirtilmiştir (TDK, 2011: 1819). Oryantalizmin diğer adı bazı kaynaklarda Şarkiyatçılık olarak geçmektedir. Şarkiyat ise; Yakın ve Uzak Doğu toplumunun, dillerini kültürlerini ve halklarının incelendiği batı kökenli batı merkezli araştırma alanlarına verilmiş ortak ad olarak nitelendirilmektedir. Buradan anlıyoruz ki doğu ve doğunun gizemli insanları Batının dikkatini çekmiş ve Batı bunun için de bir araştırma alanı oluşturmuştur. Oryantalizm deyince akla gelen ilk isimlerden biri Edward Said'dir. Doğu-Batı ilişkilerine alışık olunmayan bir anlam getiren Said Oryantalizm kitabını 1978 yılında yayınlamıştır. Said'e göre Batı tabiri caizse hep Doğu'nun sırtından geçmiştir. Ortaçağ döneminde karanlık çağını yaşayan Batı o dönemde ihtişamlı

İslam medeniyeti üzerine Haçlı seferleri düzenlemiş ve Doğu'nun sanattan, bilime ve felsefeye kadar her argümanını alıp kullanmış ve bunu kendi ülkesine uyarlayıp ileri bir Batı imajı oluşturmaya çalışmıştır. Günümüzde ileri konuma yükselen Batı Doğu'yu aydınlatmak istemektedir. Bunu da Doğu'da bulunan zengin kaynakları ülkesine götürerek yapmaktadır. Sömürgeci zihniyetini örtmek ve eylemlerini daha rahat gerçekleştirmek için hayali bir doğu tanımlaması yapmış ve Doğu'yu daha yakından tanımak için de Oryantalizmi kullanmıştır (Said, 1995: 22). Oryantalizm kelimesi için Doğu insanının bütünüyle incelenmesi şeklinde bir tanım yapmak yerinde olacaktır. Oryantalizm, Haçlı Seferleri'nden bu yana Batılı araştırmacıların Doğu'yu anlamak ve tanımak üzere gerçekleştirdikleri çok yönlü bilimsel çalışmalara verilen isim olarak da ifade edildiği söylenebilir. Bulut; oryantalizmi bilimsel, tarihsel ve sosyolojik alanlarda doğunun incelenmesi ve Doğu için bir değerler sistemi ortaya koyan Batı kaynaklı bir terim olarak nitelendirmiştir (Bulut 2007: 428). Ayrıca çeşitli araştırmacıların oryantalistleri tamamıyla sömürgeciliğin keşif kolu şeklinde değerlendirmekte oldukları, bunu reddedenlerin ise oryantalizmi tamamen bilimsel bir araştırma sahası olarak gördükleri belirtilmektedir (Çetinkaya 2009: 3-23).

Edward Said oryantalizmi politik bir alan veya coğrafi bir ayırım ya da Batının doğuyu ezme şekli olarak nitelendirmez. Ona göre oryantalizm; bilimsel, sosyolojik ve tarihsel kaynakların aktarımıyla gerçekleşen görüşler toplamıdır. Bir başka açıdan bakıldığında, her ne kadar iktidarla oryantalizm arasında bir ilişkinin bulunmadığı belirtilse de bunun aksine politik iktidar desteğini omuzlarına alarak ilerlemektedir (Said, 1998: 26-27).

17. ve 18. Yüzyıllarda modern temelleri atılan İslamiyet çalışmaları 19. Yüzyılda büyük bir patlama yaşar. Yarım asırlık bir sürede on binlerce kitap, makale, dergi, konferans bildirisi, yüksek lisans ve doktora tezi yazılır; üniversite kürsüleri kurulur, dersler verilir. Yapılan akademik çalışmalar İslam tarih ve kültürünün hemen her yönüne temas eder. Bin yıldan fazla bir süredir İslam dünyasıyla bir şekilde irtibatlı olan Avrupa, yeni bir keşif ve fetih ruhuyla İslam tarih ve kültürüne yönelir. Bu ilginin, Avrupa'nın bu dönemde yaşadığı büyük dönüşümle ilişkisini görmek zor değil. 19. Yüzyılın sosyal, siyasi, ekonomik ve kolonyal yapısı, kelimenin en geniş manasıyla İslam dünyasının bilinmesini bir zorunluluk haline getirmişti. "Bilgi güçtür" ilkesi burada siyasi bir nitelik kazanır. Avrupa sadece İslam

dünyasını sömürgeleştirdiği için değil, aynı zamanda evrensel akıl ve modernite projesini gerçekleştirmek için bilmek, bilgiye dayalı iktidar araçları geliştirmek zorundadır. Ortada artık korkulan, merak edilen ya da nefret duyulan bir İslam değil, bilinmeyi ve yeniden inşa edilmeyi bekleyen bir dünya vardır. Oryantalizmin kurucu babaları bu inşa hareketinin baş aktörleridir (Kalın, 2018: 137-138). Klasik oryantalizmin kurucusu olan Avrupalı ilim adamları için uzun bir liste tutulmaktadır. Bunlar arasında Fransız oryantalizminin babası Silvestre de Sacy(ö. 1838), Arabic-English Lexicon adlı sözlüğü değerini hala koruyan E. W. Lane (ö.1876), Hindistanda görevli bir misyoner olan ve Hindistanlı Müslüman alimlerle pek çok polemige giren Alman Karl Pfander(ö.1865), Osmanlı tarihinin yanı sıra Arap, Fars ve Türk şiiri üzerine yaptığı titiz çalışmalarıyla tanınan J. Von Hammer-Purgstall (ö. 1856), büyük tartışmalara yol açan Mahomet kitabının yazarı William Muir (ö. 1905) ve Ernest Renan (ö. 1892) zikredilmeye değer. Fakat oryantalizm ne Batılılar'ın İslam'ı ne de Müslümanların Batı'yı daha iyi anlamasına katkı sağladı. Bu kadar uzun soluklu bir ilmi projenin daha olumlu ve soğuk kanlı değerlendirmelere kapı aralaması beklenirken, oryantalizm büyük oranda tek taraflı, donuk, hayatiyetten yoksun, egzotik ve geri yahut çökmekte olan bir İslam medeniyeti tasavvuru inşa etti. Pek çok oryantalist, İslam'ın 'orijinal bir nitelik arz etmediğini, dini temellerinin Yahudilik, Hristiyanlık ve Arap paganizmine; kültürel başarılarının ise İslam öncesi Yunan, Hitit, İran ve Çin medeniyetlerine ait olduğunu ileri sürdü. Böylece İslam, Batılı oryantalistler için tarihselleştirilip rölativize edilecek bir araştırma konusu haline geldi. Bu yaklaşımın popüler kültüre yansımaları, İslam ve Müslümanlar hakkında harem ve cariyelerden, kölelik ve sultanların ihtişamlı ve yarı mitolojik yaşamına kadar pek çok stereotipin yeniden üretilmesi şeklinde olmuştur (Kalın, 2018:139-140).

Hristiyan dünyası Oryantalizmi dinsel olarak açıklamakta İslam dini ve Hristiyanlığı karşılaştırarak bir sonuca varmak istemektedir. Onlara göre Hz. İsa'nın mucizeleri Hz. Muhammed'le kıyaslanamayacak kadar fazlaydı. Hatta İslam Peygamberinin de herhangi bir mucize göstermediğini vahiylerin de gerçekliği yansıtmadığını iddia etmektedirler. Norman Daniel'in geç dönem Hristiyanlığının İslam karşıtı polemikleri üzerine yazdığı muhteşem eseri, şiddet ve cinsellik ile meşgul olmanın uzun süreli tabiatını gözler önüne sermektedir. Hristiyanlığın bireysel, toplumsal ve cemaat kimliğinin merkezi unsurunu oluşturduğu Ortaçağ

toplumunda, İslam'a yönelik saptırmalar "inanç için faydalı gibi görünen şeyler, muhtemelen doğrudur diye düşünül­düğünden, saçmalıkların kabul edildiği" bir noktaya ulaşmıştır. Aydınlanma dönemi ve sonrasında seküler hümanizmin yükselişi, İslam'ın yeniden değerlendirilmesine hız kazandırdı. Bu değerlendirmeler bazen İsa'nın dünyevi başarısının olmamasına karşılık güçlü ve etkili bir lider olarak Muhammed(sas)'e karşı seküler yönelimli bir hayranlığın duyulması gibi daha olumlu bir bakış açısıyla sonuçlanmıştır. Fakat bunlar ayrıca dinin genel olarak irrasyonel olarak görülmesine sekülerliğin hakim olduğunu medyada hala destek bulan bir görüşe de sebep olmuştur. Romantik dönemde yabancılığın sembol ve şekilleri duyarlık(genellikle cinsiyetle bağlantılı) ve hatta şiddet, Avrupa'nın hayal gücünü cezbedecek şekillerde erotikleştirilmişti (Zebiri, 2018: 231-250).

Kalın'a göre oryantalizmin kökleri 17 ve 18. Yüzyıllara dayanmaktadır. Aynı şekilde Batıya yönelik olarak İslam algısının oluşmasında önemli bir yere sahip olan akademik çalışmaların oryantalizm adını alarak ortaya çıktığını belirtir. İlk oryantalist çalışmaların dil ve gramer ağırlıklı olduğunu belirten Kalın, George Sale'yi örnek olarak gösterip O'nun 1734 yılında ilk defa bir bütün olarak Kur'an'ın İngilizce tercümesini yaptığını belirtir. Kitabının önsözüne koyduğu İslam tarihi ve kültürü hakkında görece tarafsız değerlendirmeler yaptığını belirterek, bu durumun ona yarı-müslüman lakabının verileceğini belirtir. Ne yazık ki Sale'nin de diğer yazarlar gibi Kur'an'a "çelişkiler, kutsal değerlere saldırılar, müstehcen konuşmalar ve gülünç hikayeler"den müteşekkir bir kitap olarak baktığını belirtir (Kalın, 2018: 31-312).

Klasik oryantalizm, bir din ve medeniyet olarak İslam'ın hemen her yönüyle ilgili kapsamlı araştırmalar oraya koymuştur. Kur'an, hadis, siyer, tabaka, kelam, felsefe, tasavvuf, mezhepler tarihi, kültür, sanat, bilim, teknoloji ve diğer alanlarda yayımlanan eserler, Batı üniversitelerindeki İslam araştırmalarının temelini oluşturmuş ve genel olarak 'Ortadoğu Araştırmaları' başlığı altında toplanmıştır. Bazı üniversitelerde din araştırmaları, ilahiyat çalışmaları ve İslami etütler gibi başlıklar da kullanılmıştır. Fakat İslam düşünce ve kültürünün çoğu Batı üniversitesinde 'Ortadoğu Araştırmaları' başlığı altında ele alınması, oryantalizmin indirgemeci bakış açısını ele vermesi açısından dikkat çekici bir noktadır. Örneğin, İslam filozoflarının felsefe bölümlerinde değil, Ortadoğu ya da Yakın Doğu Araştırmaları bölümlerinde incelenmesi ve okutulması, sosyal bilimler metodolojisi

açısından birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Eflatun ve Aristo Yunan tarihi bölümlerinde değil, felsefe bölümlerinde okutulurken; Farabi, İbn Sina, İbn Rüşd ve Molla Sadra gibi filozoflar ancak bazı Ortadoğu Araştırmaları bölümlerinde okutulur. St. Augustine, At. Thomas ve Meister Eckhart gibi Hıristiyan düşünürler Ortaçağ tarih bölümlerinde değil, teoloji fakültelerinde okutulurken; Gazali, Fahreddin Razi ve İbn Arabi gibi Müslüman düşünürler yine sınırlı sayıda ihtisas bölümlerinde okutulur. Kelam, mantık, tarih, şiir, bilim ve teknoloji gibi alanlar da bu talihsiz uygulamadan nasiplerini almıştır (Kalın, 2018: 314-315).

Oryantalizm bağlamında Batı'nın hemen her alanda kendini üstün görmesi ve Doğuya hükmetmesi genel olarak oryantalist bir söylemdir. İşte burada Dikici farklı bir yöne dikkat çekmek ister ve Doğu olmadan Batı'nın tanımlanamayacağını belirtir. Batı bir ötekileştirme işlemi yapmakta iyi ve güzel olan her şeyin kendinde zaten var olduğunu düşünmektedir. Doğuda ise böyle bir şey söz konusu dahi değildir. Onlara yani Batı'ya göre Doğu güzeli de bilmez. Doğu kendini ifade edemez ve anlatamaz; ama Batı hem kendisini anlatabildiği gibi bir de Doğu adına konuşur. Başka bir deyişle, Doğu kendi kendisini temsil edemiyorsa temsil edilmesi gerekir. Oryantalizmin incelediği temel nesne Doğu'dur, aynı zamanda Batı'nın bizzat kendisiyle de ilgilidir. Batı'da, Doğu toplumlarını açıklamak için sunulan teoriler, Batı'nın üstünlüğünü daha belirgin şekilde göstermektedir (Dikici, 2014: 45-59).

Oryantalizm düşüncesi ne yazık ki ne Doğu toplumuna ne de Batı toplumuna bir yarar sağlamıştır. İstisnaları bulunmakla beraber pek çok oryantalist, İslam'ın orijinal bir nitelik arz etmediğini; dini temellerinin Yahudilik, Hıristiyanlık ve Arap paganizmine; kültürel başarılarının ise İslam öncesi Yunan, Hint, İran ve Çin medeniyetlerine ait olduğunu ileri sürmüştür. Bu derin önyargının tipik örneklerinden birini Baron Carra de Vaux'un Müslümanların astronomi ve matematik alanındaki başarıları hakkında yaptığı değerlendirmede görmek mümkündür. Arapların matematik ve fizik bilimlerinde büyük başarılar elde ettiğini kaydeden Vaux, Müslüman bilim adamlarının Arap alfabelerini kullanmak suretiyle aritmetik bilimini kurduklarını, analitik geometrinin temellerini attıklarını trigonometriyi insanlığa kazandırdıklarını teslim eder. Fakat şu taraflı hükmü vermekten de geri durmaz: "Yunanlarda gördüğümüz kudretli dehayı, aynı bilimsel tahayyül yeteneğini aynı heyecanı ve aynı tefekkür orijinalliğini Araplarda görmeyi

beklemek hata olur. Araplar her şeyden önce Yunanların mürididir; korudukları işledikleri ve belli noktalarda geliştirip tekemmül ettirdikleri bilim ise Yunan biliminin devamıdır”. Vaux’ un bu satırları bir noktanın altını çizmektedir: İslam ancak dilsel ve tarihsel araştırmalarla anlamlı hale gelebilecek bir konudur. Onun kendine özgü bir düşünce dünyasından, evren tasavvurundan, varlık görüşünden, bilim geleneğinden yahut sanat ve estetik anlayışından bahsetmek mümkün değildir. İslam medeniyetinin başarıları ne kadar tarihselleştirilip rölativize edilirse, orijinal katkıları o kadar sorgulanır ve ihmal edilebilir hale gelecektir. Böylece tarih ilmi, bir medeniyetin kimliğini etkilerini ortaya koymaktan ziyade, onun başka kültürlerle olan borcunu ve dolayısıyla önemsizliğini ve sıradanlığını ortaya koymanın bir aracı haline gelir. Dahası, “İslam tarihi kendi iç dinamiğine göre açıklanmaz; Batı tarihinin ters yüz edilmiş bir imajı olarak görülür”. İslam şiddet dini ise bu, Hıristiyanlık barış ve sevgi dini olduğu içindir. Oryantalizm, İslam ve Müslümanları anlatan bir ilim dalı olmaktan ziyade, Avrupa’nın “ters yüz edilmiş bir imajı” üzerine yazılmış uzun bir şerhtir (Kalın, 2018: 316-317).

Oryantalist bakış açısı üzerine yaşanmış gerçek bir hikayeyi paylaşmak gerekirse şu şekildedir,

Amerika’da New York’ta 25 yaşlarında genç bir adam sinemanın önünden geçerken yaşlı bir kadın ve torunu sinemadan çıkarlar. Bu sırada azgın bir köpek kadın ile çocuğa saldırmak için koşmaya başlar. Adam tehlikeyi fark edip köpeği kadına saldırmadan durdurur. Oradan geçen polis memuru adamı kutlar ve polis merkezine çay içmeye davet eder. O sırada orada bulunan bir gazeteci de adamı tebrik eder. Adamı onurlandırmak için, ertesi gün gazetede kocaman puntolarla şunu yazar: “Kahraman New Yorklu zavallı kadını azgın köpeğin elinden kurtardı. Adam gazeteyi görür ve şaşkınlık içinde gazeteyi arar. “Ben New Yorklu değilim” diye muhabiri uyarır. Muhabir olayı anlar ve ertesi gün başlığı değiştirir. “Kahraman Amerikalı zavallı kadını azgın köpeğin elinden kurtardı”. Adam gazeteyi görür tekrar muhabiri arar ve ben ABDli de değilim diye uyarır. Muhabir adama kızar ve sorar nerelisin diye, adam da Pakistanlıyım der. Ertesi gün gazetede daha büyük puntolarla şu habere yer verilir: “İslami radikaller zavallı Amerikan köpeğini öldürdü (Karakaya, 2007).

Bu hikâyeden anlıyoruz ki Doğu insanı ağızıyla kuş tutsa dahi Batıya asla yaranamıyor aksine hep olumsuz açıdan bakılarak bir karalama iftira kampanyası yürütülmeye çalışılıyor. Ne yazık ki Avrupalıların tarihinde iyi Müslümanlar yok. Onların gözünde Müslüman; kötü terörist, zalim, faydasız insanlar topluluğundan başka bir şey değil. Elbette Müslüman kimliği altında birçok terörist eylemlerde bulunan örgütler bulunmakta ve bunlar da İslam’ı tüm dünyanın yanlış bir şekilde anlamasına vesile olmaktadır. İslam dinini terörle bağdaştırarak İslami terörizm algısı oluşturulmaya çalışılmakta ve insanların bu dinden korkması sağlanmaya

çalışılmaktadır. İnsanlar özellikle de İslam'dan ve Müslümanlardan korkan Batılılar bir nebze de olsa İslam'ı ve Müslümanları esas kaynağından öğrenmeye çalışmalıdır Zira medyanın yönlendirmesiyle anlaşılmaya çalışılırsa İslam'dan ve Müslümanlardan değil Batılılar Müslüman toplumu bile korkacaktır. Tabi ki her Müslüman iyidir diye bir şey söz konusu değil elbette her insan kendi karakterini yansıtmaktadır. İyisi de vardır kötüsü de. İşte bu noktada hatayı yapan kişiye bir Müslüman olarak değil de bir kişi olarak yani insan olarak bakmak daha faydalı olacaktır. İyiliği yapana putperest olsa dahi insan nazarıyla bakıp hakkını teslim etmek gerekmektedir.

Son olarak oryantalizm düşüncesine baktığımızda ve yapılan açıklamalara binaen şunları söyleyebiliriz: Oryantalizm düşüncesinde Şarklının bir şey bilmez, mantıksız, ahlaksız, günahkâr ve farklı olduğu; buna karşılık olarak Avrupalının ise aklı başında, her şeyi bilen ve yöneten erdemli, olgun ve normal olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda Batı ile Doğu farklı kutuplara yerleştirilmiştir. Bu kutuplar değerlendirildiğinde ise; Batının üstün ve egemen olanı temsil etmekte olduğunu Doğunun ise aşağı olan ve sömürülen konumda olduğunu görmekteyiz.

3. SÖMÜRGEÇİLİK

Sömürgecilik terimi geçmişten bu yana sıklıkla kullanılan bir kavramdır nitekim TDK da bu sözcüğe yer vermiştir. TDK'ye göre sömürgecilik; genellikle güçlü bir devletin başka milletleri veya toplulukları kendi egemenliğine alarak genişlemesi, müstemlekecilik, kolonyalizm şeklinde belirtilmiştir (TDK, 2011 :2149). Gündüz'e göre sömürgecilik, karşılıklı rıza ilişkisine dayanmaz tam tersine güçlü olan devletin bir başka milleti veya devletin imkanlarını kendi menfaatleri doğrultusunda çıkar sağlamak amacıyla kimseden izin almayarak kendi öz istekleri doğrultusunda kullanması olarak belirtmektedir. Burada ayrıca karşı tarafın emeğinin istemsizce kullanılması da bir çeşit sömürü biçimidir diyebiliriz. Gündüz sömürülme şeklini yalnız maddi çıkar sağlama biçiminde değil manevi çıkarlara zarar vermeyi de bir çeşit sömürü olarak görmüştür çünkü sömürülen taraf genellikle alçak görülen taraftır ve hiçbir şeyi bilip de yapamaz oysa sömürü tarafı üstün meziyetli ve oldukça kabiliyetlidir her işin üstesinden kolaylıkla gelebilir. Nitekim tarih sahnesinde de durum böyle olmuştur, her büyük devletin ya da büyük ve güçlü devlet olmak isteyen tarafın muhakkak bir sömürgesi olması gerekiyordu (Gündüz, 2016: 763-784).

Yine Gündüz Sömürgecilik kavramı ile emperyalizm sözcüğü arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu dile getirerek Emperyalizmin Latince karşılığının İmparatorluk olduğunu ve Fransızca olduğunu belirtmektedir. Tarihte sömürge kurmak oldukça sıradan bir şeydi ve güçlü olmak isteyen her devlet gücünü kullanarak bir ya da daha fazla sömürge devlet edinmekteydi. Büyük toprak sahibi olmak, büyük devlet olmanın da temel şartı olarak görülmektedir. Emperyalizm kavramı toprak genişliğini, toprak büyüklüğünü ifade etmektedir. Bu nedendir ki Osmanlı devletinin topraklarının oldukça genişlediği dönemde imparator denmeye başlanmıştır. Gündüz sömürgeciliğin çıkış noktasını 1880'lerden sonra ortaya çıkan sanayi devrimine dayandırır. Bu dönemde fabrikalarda üretilen malların Pazar ihtiyacı vardır ve daha da belki önemlisi artan hammadde gereksinimidir, dolayısıyla elinizde eğer hammaddeniz yoksa herhangi bir üretim faaliyetinde bulunamazsınız. Bu nedendir ki hem hammadde ihtiyacını karşılamak hem de üretilen ürünlere Pazar imkanı bulmak da insanları sömürge devleti kurmaya yöneltmiştir diyebiliriz.

XIX. ve XX. Yüzyıllarda sömürgeciliğin en etkin vasıtalarından birisi demiryoludur. Çünkü demiryolu yapımı esnasında demiryolunun her iki tarafında bulunan yeraltı ve yer üstü kaynaklarını işletme hakkını elde ettikleri gibi demiryolunu inşa ettikleri o ülkenin işlerine kadar girme hakkını elde etmişlerdir bu durum da bir bakıma sömürü işlemini kolaylaştırmıştır diyebiliriz (Gündüz, 2016: 763-784).

Emperyalizm sözcüğünün yaygın bir şekilde kullanım tarihi 19. Y.y'da olduğu belirtilmektedir. Gündüz, emperyalizm tarihini üç aşamada değerlendirmektedir. Birinci aşamada eski çağ dönemi olarak adlandırılmakta olup, Babil, Asur, Mısır, Pers, Yunan ve Roma imparatorluklarının sömürge topraklarını ele geçirdiği ve halklarının da sömürüldüğü dönemi kapsamaktadır. İkinci aşama, Avrupalı milletlerin XV. ve XVI. yüzyıllardaki ticarî sömürgeciliğine dayanan dönemdir ve bu dönemde İspanya, Portekiz, Britanya gibi denizlerde çok güçlü olan devletlerin donanmaları sayesinde denizlerde hâkimiyet kurarak dünyada belli başlı ticaret merkezlerini ele geçirmelerinden başka büyük toprak parçalarını da ele geçirerek hâkimiyet alanlarını genişlettikleri dönem olarak nitelendirilmektedir. Yine bu dönemde altın arayıcılığı ve baharat ticareti yapılarak ciddi gelirler sağlandığı belirtilmektedir. Emperyalizmin üçüncü ve son aşaması ise 1870'lerde sanayi devrimiyle başlayıp II. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemi içine alır. Bu

dönemdeki emperyalizm eski dönemlerden oldukça farklı bir şekilde yapılmaktadır. Başkalarına yani halka hissettirilmeden yapılmaya çalışılmakta olup aslında onları bir şekilde yapılan ürünlere bağımlı hale getirdikten sonra yapılan modern emperyalizmdir. Bu üçüncü devrede Britanya (İngiltere), Rusya, Fransa, Belçika, Almanya, İtalya gibi Avrupalı devletlerle ABD arasında bir rekabetin bulunduğu belirtilmektedir (Gündüz, 2016: 763-784).

Medeniliğin ölçütü olarak kabul edilen bilim, teknoloji ve sanayi modern Batı'da ortaya çıktığından Batılı olmayan toplumlar medenileşmek için Batılılaşma yolunu seçmek zorundaydılar. Bunun sonucu olarak Avrupa-Merkezcilik ve emperyalizm, modern medeniyetin mütemmim cüzleri haline geldi. Napolyon 1798 Mısır Seferine çıkarken askerlerine şöyle sesleniyordu: "Askerler! Medeniyet için sayısız sonuçları olacak bir fetih için yola çıkıyorsunuz." Napolyon'un bu ifadesi 19 ve 20. Yüzyıl Avrupa sömürgeciliğinin bir özeti mahiyetindedir (Kalın, 2018: 109).

Emperyalizm, hiçbir zaman sadece ülkelerin işgalinden ve kaynaklarının sömürülmesinden ibaret olmamıştır. Bir fikir ve politika olarak sömürgecilik aynı zamanda bir dizi kavram ve yaklaşımı ifade eder. İlerleme, medeniyet, çağdaşlık, kültürel ve sınıfsal üstünlük, estetik, ilkelik, yabaniyet, geri kalmışlık, insanlığa hizmet gibi kavramlar, emperyalist düşüncenin sıkça başvurduğu araçlardır. Bu kavram ve kelimeler siyasetçiler, diplomatlar, akademisyenler, gazeteciler, misyonerler, kanaat önderleri, iş adamları vd. aktörler tarafından inşa ve istimal edilirken amaç emperyalizmin iki işlevinin olduğunu ispat etmektir: Bir tarafa Avrupa ulus devletlerine ekonomik katkı sağlamak diğer tarafta kolonileri medenileştirmek. Onlar için bu bir "kazan kazan" durumudur. Zira kolonilerde yaşayan geri kalmış, ilkel ve yabani toplumların kendi başlarına medeniyet trenine binmesi mümkün değildir. Ehil ve alicenap birinin onların elinden tutması gerekir. Bu ise, Tanrı'nın tarihi bir misyonla diğer toplumlara üstün kıldığı Avrupalılardan başkası değildir (Kalın, 2018: 110).

Avrupa sömürgeciliği ile modern medeniyet kavramları arasında yakın bağın dini ve seküler boyutları, 19. Yüzyıl Batı düşüncesinde bir tezat teşkil etmiyordu. Zira emperyalizmin kültürel, dini ve estetik boyutuna atıf yapan medenileştirme misyonu, dönemin dünya görüşünün temel unsurlarını bünyesinde barındırıyordu. İncil'in müjdeli haberini tüm dünyaya yaymak isteyen Hıristiyan misyonerliği, Aydınlanmanın evrensel akılcılığı ve kültürel üstünlük inancı, Avrupa ulus

devletlerinin ‘vatanseverlik’ propagandası, uluslararası ticaretin faydaları sosyal Darwinizmin meşrulaştırdığı ve hızlandırdığı ırklar hiyerarşisi ve en iyi olanın(yani Batılıların) ayakta kaldığı inancı, Avrupa emperyalizmin fikri ve siyasi temellerini oluşturmaktaydı. Böylece emperyalizm hem dini hem de seküler gerekçelerle insanlığa hizmet eden bir faaliyet haline gelmekte ve efendiler kadar kölelere de fayda sağlayan bir iyilik haline gelmekteydi. Emperyalizm bedenden önce ruhların köleleştirilmesi programıdır. Sömürgeleştirilen kolonilerin sadece askeri ve ekonomik müdahaleyle kontrol altına alınması yeterli değildir. Kolonyal toplulukların öncelikle zihin dünyalarının ele geçirilmesi gerekir. Bunun için de kapsamlı ve disiplinli eğitim programları düzenlenmeli kolonilerdeki geri kalmış insanlar “eğitilmeli”dir. Bu, Avrupa emperyalizminin dünyaya vereceği “en büyük hizmettir” zira zorla işgal ve sömürgeleştirme, Avrupalı efendilerden çok Avrupalı olmayan kölelerin hayatına katkı yapacak bir eylemdir. Bu yüzden Fransız sömürgeciliğinin teorisyenlerinden Jules Harmand, işgalin ahlaken kötü fakat hayat mücadelesi ve medeniyet için kaçınılmaz olduğunu söyler. İngiliz İmparatorluğunun Hindistan valisi olarak görev yapan Lord Curzon da sömürgeciliğe tarihi, metafizik ve ahlaki bir anlam yükler: Ona göre Emperyalizm yani Batı için bu kavram, bir güç ve disiplin olarak ortaya çıkarken sömürgeleştirileler için ise ilahi bir kader yani tecelli olarak nitelendirilmektedir (Kalın, 2018: 110).

Misyonerlik ve sömürgeleştirme terimleri Afrika için birbirini tanımlayan ve karşılıklı yardımlaşan iki kavram olarak ortaya çıkmıştır diyebiliriz. Nitekim Aydın da misyonerlik faaliyetlerinin Afrika’nın sömürülmesi için kullanılan önemli bir argüman olduğu açıkça belirtmektedir. Avrupa devletler ve kilise karşılıklı vicdan muhasebesi yaparak sömürüyü meşrulaştırma kararı almışlardır. Çünkü kilise bu yolla daha fazla insana ulaşacak ve onları günahlarından arındırabilecekti. Aydın kilisenin sömürge yollarının açılmasına fırsat vermesini Avrupa’nın kabaran ihtiyaçlar listesine bağlamış ve aslında ikisinin de birbirini kullandığını belirtmiştir. Çünkü sömürgecinin derdi maddi çıkar elde etmektir orayı Hristiyanlaştırma gibi bir düşünceye sahip değildi tam aksine kilisenin amacı ise sömürge yerlerinde misyon faaliyetleri yürüterek buraların Hristiyanlaşmasını sağlamaktı. Burada her ikisini yani sömürgeci devletin ve kilisenin karşılıklı olarak birbirleriyle çok iyi paylaştıklarını görmekteyiz Sömürgeci devlet orayı alıyor kilise de Hristiyanlaştırıyor. Burada her ikisinin de amacına ulaşmış olduğunu görmekteyiz (Aydın, 2019).

4. MEDYA

Günümüzde medya, halkı istediği yöne çekebilen, toplumu yönlendiren ve istediği herhangi bir şeyi herhangi bir kişiye kolaylıkla yaptırabilme gücüne sahip güçlü bir organdır. Kalın'ın yer verdiği 1999 İtalyan medya araştırmasının sonuçları oldukça şaşırtıcıdır. Haber medyası Müslüman dünyayı homojen ve yekpare bir şekilde resmetmiş ve İslam'ı; kadın hakları, kökten dinciliğin artışı ve kurban kesmek gibi çoğunlukla olumsuz fikirlere indirgemek ve bu şekilde tanımlamalar yaparak bir din olarak İslam'ı ve Müslüman dünyayı karıştırma eğiliminde olduğunu belirtmiştir (Kalın, 2018: 74). Almanya'daki medya örneğine bakacak olursak orada da durum bundan farksız değildir. Kalın'ın da belirttiği gibi Almanya'da namus cinayetlerine öyle sık rastlanılmamakta ancak ciddi oranda tartışmaların yaşandığı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların zorla evlendirilmesi ve kadınlara yapılan baskı konuları da Almanya'da oldukça konuşulan tartışılan bir konudur. Nitekim hararetli tartışmaların yaşandığı bu durumlarda Alman izleyicilerin Müslümanları çok da ılımlı karşılamadıkları görülmüş, onlara yabani gözüyle bakmaya başlanmış ve Müslümanlarla aralarına bir sınır koymaları gerektiğini düşünmeye başlamışlardır Tüm bunlara sebep olan medya da durumu abartmaktan, büyütmeekten zevk almaya devam ettiği görülmüştür (Kalın, 2018: 75).

Ne yazık ki batı medya kuruluşlarının çoğunun İslam'a karşı bir duruş sergilediğini yukarıdaki açıklamalardan da anlamaktayız. Medya bir şeyi severse onu göklere çıkartır ve insanları da etkisi altına alarak insanların da o şeyi sevmesini kolaylıkla sağlayabilir. Ancak medyanın özellikle de Batı medyasının İslam'a karşı olan bu çirkin tavrı bu güzel dini etkilemekte ve Avrupalıların gözünde alçaltmaya çalışmaktadır bunun için de elinden ne geliyorsa yaptığını görüyoruz. Küresel bir güce sahip olan medya, İslamofobinin dünya çapında dolaşımını sağlamakta ve İslamofobinin de gittikçe yükselmesine sebebiyet vermektedir.

Filistin ve İsrail çatışmasının medyada yer alış şekli İslamofobinin yaşadığı sıçramalar açısından önem taşımaktadır. Güney bu konudan şu şekilde bahsetmektedir:

İkinci Dünya Savaşı'nın dünya genelinde yarattığı buhranın ardından savaş süresince de aktif olarak kullanılan kitle iletişim araçları, 1900'lü yılların ortalarında önemini zirveye taşır. Buna paralel olarak, İsrail Devletinin 1948'de kurulması medyada geniş bir şekilde yer alırken Filistin-İsrail çatışması da çeşitli etiketlemeler ile medyada kendine yer edinir. Bu süreçte Araplar 'kötü ve gelişmemiş' olarak lanse edilirken İsrail 'modern' bir toplum ve merkez olarak resmedilir. Bu bağlamda Filistin- İsrail çatışması bir savaş olmaktan ziyade hem politik hem sosyal algıyı etkileyen bir araç haline gelir (Güney, 2015: 17).

11 Eylül saldırısının ardından uluslararası ilişkilerde çok ciddi değişim yaşanmış ve dünyada yeni bir dönem başlamıştır ve bu dönem şu an da devam etmektedir (Örnek, 2012: 107). 11 Eylül terör saldırısından sonra ekranların karşısına geçen dönemin ABD başkanı George W. Bush tıpkı Papa II Urban'ın yaptığı gibi İslam Dünyasına karşı yeni bir "Haçlı Seferi" ilan etmiştir. Toplumun algısını yönlendirebilecek bütün kurum ve kişiler ve her alandan kanaat önderi Bush'un başlattığı bu modern haçlı seferine karşı toplumsal bir rıza üretmek adına ellerinden geleni yapmışlardır. Söz konusu yaklaşım sadece ABD'de değil bütün Batı dünyasında egemen hale gelmiştir. Akabinde önce Afganistan'ın hemen ardından Irak'ın işgal edilmesi, Soğuk Savaş bitiminde, UHİM raporunda siyasi organların ve medyanın Müslümanları farklı gösterme çabaları, NATO'nun terörle savaşıyorum diyerekten İslam coğrafyası üzerinde çatışma hareketleri içinde bulunması ABD ve Avrupa'da medyanın ve siyasilerin de bu duruma destek vermeleriyle Müslümanlar ayı zamanda teröristtir algısı bir bakıma oluşturulmuştur denilebilir (UHİM, 2015: 25-26). Oysa bu noktada belirtmek gerekir ki bir düşünce sistemi olarak cihatçı İslamcılık, Batı medyasında sıkça resmedildiği gibi baskın ideoloji olmaktan çok uzaktır.

Obama dönemine (2009-2017) denk gelen bir kırılma noktası daha vardır ki o da Luizard (2016) ve bazı çevreler tarafından İslam Devleti olarak adlandırılan ancak DAİŞ olarak da bildiğimiz Arapçası ed-Devlet'ül İslâmiyye fi'l Irak ve Şam (Irak ve Şam İslam Devleti) olan IŞİD'in sesini duyurmaya ve etkisini göstermeye başlaması" olayıdır. Son dönemlere en çok damgasını vuran ve sosyo politik bağlamda birden fazla travmatik etki yaratarak toplumsal bellekte yer edinen kırılma noktalarından biri de budur. Pierre-Jean Luizard, IŞİD Tuzağı adlı çalışmasında IŞİD'in Ortadoğu sahnesinde ortaya çıkışını farklı bir şekilde ele almaktadır. Onun çok kısa bir süre içerisinde ortaya oyuncu gibi çıktığını Ortadoğu'nun genelinde yeni bir durum ortaya atarak önce Irak'ın sonra da Suriye'nin siyasi merkezine oturmuş bir cihatçı ordu olduğunu belirtmiştir. Ve bunu durdurmaya kimsenin gücünün yetmeyeceğini medya

sürekli bir şekilde dile getirmiş ve insanların bu bilinmeyen ne olduğu anlaşılmayan İslami ordudan nasıl kurtulacaklarını kara kara düşünmeye başlamışlardır. Aylar boyunca manşetlerden verilen haberlerle İslam'ın ürettiği bir ordu olduğu üzerinde durulmuş bu nedenle de İslam'dan da korkulması ve kaçılması gerektiği algısı oluşturulmaya çalışılmıştır (Luizard, 2016: 9).

İslamofobi bağlamında değerlendirildiğinde Luizard'ın bu sözleri Batı camiasında İslamofobinin tekrar bir yükselişe geçtiğini ve yaşanan bu yükselişte IŞİD'in payının oldukça yüksek olduğunu görmekteyiz. Aynı zamanda IŞİD'in İslam dinine verdiği zarar çok acıdır nitekim dünya gözünde İslam'ı acımasız bir savaş dini olarak göstermeye çalışmış bunda da oldukça başarılı olmuştur diyebiliriz.

Karşlı'ya göre Amerikalılar İslam dinini araştırarak, okuyarak değil de yazılı ve görsel medya aracılığıyla öğrenmektedir. Bu durumda Amerikalıların İslam hakkında doğru bilgiye ulaşması oldukça zor görünmektedir. Çünkü medya İslam dinini bir öcü olarak göstermekte insanların da bunu kabullenmeleri için elinden geleni yapmaktadır. Yine Karşlı makalesinde Time dergisinin 2010 yılında yaptığı anketten bahseder. Anket sonuçlarında medyanın İslam karşıtlığının oluşmasında çok büyük rol oynadığı belirtilmiş ayrıca Amerikalıların yaklaşık olarak %62'sinin İslam dinini araştırmadığı medyanın yönlendirmesiyle bilgilendiğini belirtmişlerdir. Karşlı özellikle de Hollywood filmlerinin islamofobiye neden olduğunu düşünmektedir. 1980 ve 1990 yılları arası çekilen "Iron Eagle", "True Lies" ve "The Siege" gibi filmlerde Müslüman teröristlerin Amerika'ya saldırıları filmin konusu yapılarak Müslümanların terörist olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Aynı şekilde The Sheik adlı filmde Müslümanların barbar ve kadın düşkünü olduğu, ayrıca posterin altına da Arap bir kadını ister ve onu alır şeklinde yazılarak İslam dini kötülenmeye çalışılmıştır. Yayınlanan birçok film ve televizyon programlarında sürekli olarak İslam karşıtı yayınlar yapılarak Müslümanlara olan nefret artırılmaya çalışılmıştır. 2005 yılında Danimarka'da meydana gelen ve Efendimiz(sas)'e hakaret içeren karikatür yayınlanmış ama yetkili isimlerden hiç kimse çıkıp da açıklama yapma gereği duymamışlardır. İslam dinine yapılan bu hakaret karikatürlerinin bir benzeri Hristiyanlar için de yapılmaya çalışılmış ancak gazete yönetimi Hristiyan dünyasından gelebilecek eleştiri üzerine karikatürleri yayınlamaktan vazgeçtikleri belirtilmiştir (Karşlı, 2013: 75-100).

2008 yılı başlarında Hollandalı parlamenter olan Geert Wilders kendi yönettiği Fitne filmi internete yayınlamıştır. Bu filmde Wilders, Kur'an okuyan imamların sahneleri arasına terörizm eylemlerinden sahneler yerleştirmiş ve burada insanlara İslam'ın terörle birlikte olduğunu gizil bir şekilde göstermeye çalışmıştır. Peçeli Müslüman kadınlar, seküler Avrupa arka planında çarpıcı bir zıtlıkla sunulmaktadır. Wilders'a göre Müslümanlar geridir ve filmde de Müslümanları Kur'an'la kendini hapsedmiş kapalı bir kutu olarak göstermeye çalışmıştır. Wilders Avrupa'da Müslümanlara yer olmadığını her fırsatta belirtmiş ve Fitne filminin yayımlanmasını amaçlamıştı. Fitneyi yayımlamadan önce Avrupa ve Amerika'da haber yapılması için çalışmış ve haberlerde yer almıştır. Filmin yayımlanmasından önce hem CNN International'a hem de el-Cezire'ye konuk oldu. Onun filmi sadece dünyanın değil özellikle de Müslüman dünyanın görmesini istediği konusunda hiçbir soru işareti yoktur. Ayet bunlardan önce özgür Batı basını İslami fundamentalistler arasına sokacak kuruntular ortaya çıkartan Submission filmi olmasaydı, ne Danimarka'daki karikatürler ne de Wilders'ın Fitne filmi mümkün olamazdı. Submission filminden sonra Avrupa, özgür basın ve İslam konularının peşini bırakmadı (Cherribi, 2018: 87-104).

İngiltere'de yayınlanan bir raporda İslam dini ve Müslümanlarla ilgili kaleme alınan olumsuz yazıların gittikçe arttığı belirtilmektedir. Müslümanlarla ilgili yapılan hemen hemen çoğu çalışmanın İslam dinini aşağılayıcı olduğu görülmekte, Müslümanlar da potansiyel birer suçlu terörist olarak nitelendirilmektedir. Benzer şekilde, Almanya'da İslam korkusu genellikle uluslararası bir hikayedir; fakat uluslararası olayların Alman Müslümanların tavır ve davranışlarında kanıtlayıcı olarak görüldüğü yerel bağlamlar içerisine de karıştırılmaktadır. 1999'da İtalyan araştırması haber medyasının Müslüman dünyayı homojen ve yekpare bir yapıda resmederek ve İslam'ı kadın hakları, kökten dinciliğin artışı ve kurban kesmek gibi bazı Avrupalıların çirkin bulacağı bazı uygulamalarda olduğu gibi çoğunlukla olumsuz fikirlere indirgemek ve bu şekilde tanımlamak suretiyle "bir din olarak İslam" ile "Müslüman dünya"yı karıştırma eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur (Kalın, 2018: 74).

Batı medyasında İslam dinine mensup olan tüm toplumlar ve topluluklar homojen bir yapıya sahipmiş gibi gösterilmektedir. Ancak dünya üzerinde 1,2 milyarlık bir nüfusa sahip olan ve farklı ülkelerde farklı maddi şartlar altında

yaşamlarını sürdürmekte olan Müslümanların homojen bir yapıya sahip oldukları söylenemez. Batı medyası ise İslam ve Müslümanlar hakkında yapmakta oldukları haberlerde tüm Müslüman dünyasını birbiriyle aynı olan insanlar şeklinde yansıtmaktadır. Bunun yanında Batı medyası tarafından demokrasi, düşünce ve ifade özgürlüğü ile dinsel hoşgörünün yalnızca Batı'ya özgü özellikler olduğu gösterilmektedir. Bu neticede başta Müslümanlar olmak üzere Batı dünyasının dışında kalan toplumlar ve topluluklar sanki bahsi geçen bu özelliklerin tam tersini savunuyormuş gibi bir izlenim yaratılmaktadır (Çarhoğlu 2007: 210).

Buehler'e göre son yıllarda zengin menfaat çevreleri tarafından destek gören medyanın İslam'a ve Müslümanlara yönelik fobik yaklaşımları artarak devam etmektedir. Aynı şekilde bu medya, Müslümanlara yönelik ırkçı saldırı ve eylemleri ifade özgürlüğü adı altında değerlendirmektedir. Çıkar gruplarıyla birleşen medya İslam'ı kötülemek, insanların İslam dininden nefret etmesini sağlamak amacıyla elinden gelen her şeyi yapmaktadırlar. Nitekim Müslüman birinin geçeklerştirdiği herhangi bir saldırı tüm Müslüman alemine addedilmektedir ve tüm Müslümanlar bu eylemden sorumludurlar oysaki aynı şeyi farklı din mensubu bir kişi yapsa bu eylem sadece ona indirgenmekte bulunduğu cemaat bundan sorumlu tutulmamaktadır. Burada da medyanın İslam'a ve Müslümanlara karşı ne kadar adaletsiz olduğunu görmekteyiz (Buehler, 2014: 123-140).

5. BİR DİN OLARAK İSLAM VE İSLAMOFOBİ

TDK sözlüğüne baktığımızda İslam kelimesinin anlamı; din ve Müslümanlık olarak karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2011: 1209). Birçok yazara göre İslam medeniyetinin kurucu unsurları aynı zamanda İslam dininin de temel kaynaklarıdır. Bu bağlamda Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünneti İslam dininin temel kaynaklarını oluşturmaktadır.

İslamiyet'ten önce Arap Yarımadası karışıklık içindeydi. Herkes bildiğini okuyor düzen ve nizam denilen bir şey bulunmuyordu. Kutub'a göre din insan hayatını düzenlemek için konulmuş ilahi bir nizamdır. Ama bu nizamın insan hayatında gerçekleşmesi yine insanın beşeri gücünün sınırları çerçevesinde sarf edeceği çabaya bağlıdır. Hem beşeri gücün hem de her konumdaki insan hayatına ilişkin maddi realitenin çerçevesindedir. Bu iki noktanın hesaba katılması gerekmektedir. İslam dininin insan hayatındaki nüfuz ve eylemi insanın onun

ilkelerini kabul ederken oluşturduğu noktada başlayıp devam eder. Beşeri gücün sınırları çerçevesinde sarf edilecek çabalar oranında bu din insanlığı yolun sonuna götürecektir (Kutub, 2014).

İslamiyet öncesi Arap Yarımadasını incelediğimizde köklü bir kültür yapısına sahip olmadığını görmekteyiz İslam'ın ortaya çıktığı Arap Yarımadası büyük bir kültür ve medeniyet tarihine sahip değildi. Nitekim Kalın'a göre; Arap Yarımadası Sasani ve Bizans devletlerine yakın bulunmakta ancak iki devletten de herhangi bir etkilenme durumu söz konusu değildi. Bu durum İslam dininin ortaya çıkışında bir avantaj sağladı yani İslamiyet kendine özgü bir ortam oluşturup öyle yayılmaya başlamıştır diyebiliriz (Kalın, 2018: 44).

İslam öncesi Arabistan'da kölelik ve efendilik sınıfları bulunmaktaydı. Hiçbir köle efendisinin emrinden çıkamazdı. Efendisinin malıydı ve hiçbir söz hakkı bulunmuyordu. Yine İslam öncesinde insanlar ırk yani neseb bağı, toprak, yakın çıkar ve menfaat gibi şeylere aşırı derecede bağlıydı işte tam da bu noktada İslam her şeyi çözüme bağlayan kesin sözünü söylemiştir. İslam şöyle demiştir; insanları birleştiren veya ayıran şey ne renk, ırk, neseb veya topraktır ne de menfaat veya çıkarlarıdır. Sadece inançlarıdır. İnanç, Rableri ile olan ilişkilerini belirler, Rableriyle olan ilişkileri de kendi aralarındaki ilişkiyi tayin eder ve bu onlara insanlıklarını bağışlamıştır. O sebeptendir ki dünya ve ahiretteki yerlerini, akıbetlerini yine bu alaka belirler (Kutub, 2014: 80).

İslam dinini benimsemeden önceki Arap toplumuna bakacak olursak; öncelikle kabileler halinde yaşadıklarını görmekteyiz. Şeyh denilen bir başkan bu kabileyi yönetme hakkını elinde bulunduruyordu. Konargöçer bir hayat tarzını benimsediklerini görmekteyiz. İnanç sistemi olarak putperestliği benimsemişler, kendi yaptıkları putlara tapmışlardır (Yücel, 1999: 9-10).

Araplar içinde okuma ve yazma bilme oldukça önem taşımaktaydı buna istinaden de oldukça az sayıda okuryazar olduğu bilinmektedir. Yücel'e göre Arapların birtakım iyi hasletlerinin yanında kötü hasletleri de bulunmaktaydı. Misafirperver, eli açık, dürüst, himayecilik, cesurluk Arapların iyi hasletleri arasında sayılabilir, bunun yanında kötü hasletlerine bakacak olursak; faizcilik, kumar, içki, hor ve hakir görme, zenginliği üstün bir meziyet olarak görmeleridir. Daha sonra Yücel kölelik kurumundan bahseder ve kadın haklarına değinir. Kölenin insan sıfatına dahi alınmadığını belirtir. Kadının hiç hakkı yok gibidir. Babadan kocadan,

veya ölen yakınlarından asla miras alamazdı çünkü böyle bir hakkı yoktu. Erkeklerin istedikleri her kadınla evlenebildiğini belirten Yücel ayrıca fuhuşun da sıradanlaştığını dile getirmiştir. Bu dönemde tarihe bir kara leke olarak düşen ve insani duyguların yok olduğunu gösteren vahşet olayı yeni doğan kız bebeklerin canlı olarak gömülmesiydi. Nitekim vicdani duygularını rafa kaldıran bu topluluğun yaptığı bu iğrençlik onların gözünde yalnızca bir ‘adet’ti. Buradan da anlaşılıyor ki Arap toplumunun büyükçe bir aydınlanmaya ihtiyacı vardır. İslamiyet’in doğuşu sırasında yalnız Araplar ve Arabistan değil bütün dünya, zulüm, sefahet ve cehaletin karanlığı içindeydi. Maddi ve ruhi sıkıntılar içinde bunalmış olan insanlık, bir mürşit, bir kurtarıcı beklemekteydi. Kuran-ı Kerim; Cahilliyet Devri denilen bu karanlık dönemi, insanların kendi elleriyle işledikleri kötülükler yüzünden fesat (her tarafı kapladı) kara ve denizde yayıldı ifadesiyle en veciz bir şekilde anlatmaktadır (Yücel, 1999: 11).

İnsanların cehaletine bir son vermek gerekiyordu artık bu fesat sona ermeliydi. Tam da bu karışıklığın içerisinde 571 yılında yere ve bir nur indi bu Hz. Muhammed idi. Allah(c.c) Embiya suresinde şöyle diyordu: “Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.” (Enbiya suresi, 107). İskender Pala Hz. Peygamberin doğumunu şu mısralarla anlatır:

Arşın suyu yere indi
Suyun rengi nura döndü
Hep susuzlar suya kandı
Muhammed doğduğu gece (Pala, 2017: 80).

“Muhammed! Bahtiyar ol! Hiçbir peygamberin bayrağı kalmadı ki sana verilmiş olmasın. Hatta bütün peygamberlerin ilmi de sana verildi. Sen Peygamberlerin bayrak cihetinden en çoğu, kalp cihetinden en şecaatlisi, fazilet ve ilim cihetinden de en üstünüsün” (Pala, 2017: 83).

İnsanlığın Efendisi’nin doğumu sırasında meydana gelen harika hadiseler olmuştur (Kaya, 2014: 28-29): Mekke, Kabe’deki putların baş aşağı yere düşme haberiyle çalkalandı ve bunu kimin, nasıl yaptığını kimse anlayamamıştı. Yine o gece yeni bir yıldız parlamış ve Mekke’de yıldız ilmiyle uğraşan bir Yahudi alimi de onu görmüştü. Sabah olunca Kureyşlilerin önünü keserek;

- Bu gece kabilenizde doğan erkek çocuk var mı, diye sordu.

- Bilmiyoruz, diye cevap verdiler.

Yahudi alim,

- O zaman gidip araştırınız. Bu gece son peygamberin yıldızı doğdu. O'nun sırtında peygamberlik mührü olacak, dedi.

Kureyşliler de durumu araştırıp tekrar Yahudi'nin yanına geldiler ve,

-Evet, kabilemizden Abdullah'ın bu gece bir oğlu olmuş. Üstelik sırtında söylediğin işaret de var dediler.

Kulaklarına inanamayan Yahudi, gidip nur bebeği görmek istedi. Yanına varıp sırtındaki peygamberlik mührünü görünce delirir gibi oldu. Hızla koşarak oradan uzaklaşırken şöyle bağıırıyordu:

- Kureyşlilere öyle bir devlet gelecek ki haberi doğudan batıya her yere ulaşacak. Peygamberlik artık İsrailoğullarından gitti, gitti!

Yine o dönemin büyük devletlerinden biri olan Fars'tan da kutlu doğum gecesi ilginç haberler gelmeye başlamıştı. Efendimizin doğduğu dakikalarda Kisra Sarayı'nın çok sağlam olan on dört burcu çatırdayarak yıkılmıştı. Yine aynı gece ateşe tapan İranlıların yüzyıllardır sönmeyen meşaleleri de sönmüştü. Heyecandan gözleri kocaman olan Kisra baş kadıya,

o Bütün bunlar ne anlama geliyor, diye sordu

Baş kadı da yakın zamanda ilginç bir rüya görmüştü. Düşünceli bir ses tonuyla

-Araplar tarafından çok önemli işler yapılacağı benziyor, dedi

Sonra sorup soruşturup bu durumu çözebilecek bir âlim kişi buldular. Şam'da yaşayan Satih isimli bir alim, olup bitenleri dinledikten sonra şöyle dedi,

-Gökten vahiy inmeye başlayacak ve peygamberlerin sonuncusu gelecek, Kisra da on dördüncü başkanlığından sonra ortadan kalkacak.

Gerçekten de bu hadiseden tam altmış yedi yıl sonra bu âlimin verdiği Haberler aynen çıkmıştır (Kaya, 2014: 29-30).

İslam'ın ve Hz. Peygamber'in öncelikli gayesi insanları, Allah'a şirk koşmaksızın ibadet ve kulluk etmeye davet etmek (Gafır/65) ve onların arınmasını sağlamaktır (Cuma/2). Nitekim İslâm'ın ilk günlerinden itibaren Hz. Muhammed, Mekke halkını Allah'a ortak koşmayı bırakarak kulluğu yalnızca ona özgü kılıp, Müslüman olmaya davet etmiş ve bu çağrısı da peyderpey Mekke halkı arasında

karşılık bulmaya başlamıştır. Hz. Muhammed'in yanında kümelenmeye başlayan sahabe grubu, gizliden gizliye İslâm'ın getirdiği mesaj ve öğretileri telakki ederek özümsemiş, istenilen ibadetleri eda etmişlerdir. Hz Muhammed ve arkadaşları yine bir dini vecibe olan Kur'an'ın tebliği, İslâm'ın başkalarına ulaştırılması için de gayret sarf etmişler, bu maksada binaen Mekke döneminin bir kısmında gizlice, diğer bir kısmında ise açıkça insanları bu yeni mesaja davet etmişlerdir. Fakat ileri gelen Mekkeli paganlar, Müslümanların bu çağrılarına cevap vermek şöyle dursun onları alaya almak, kınamak, onlara baskı uygulamak, işkence yapmak ve hatta öldürmek gibi sert ve şiddet sınırını aşan tepkilere maruz bırakıyorlardı. Bütün bunlara karşın Müslümanlar, kendilerine yapılanlara sabrediyor, motivasyonlarını koruyarak direnç gösteriyorlardı. Kendilerine yapılan bu baskılar, artık tahammül edilemez raddeye geldiğinde sahabe, Hz. Muhammed'den müşriklere karşı koymak ve savaşmak için izin istemiş; fakat o bunun ile emrolunmadığını ifade ederek onların bu tekliflerini geri çevirmiştir. Hz. Peygamberimiz yöntem olarak Hicretin hemen sonrasında tebliğ çalışmalarını başlatmış, çevre ülkelerin hükümdarlarını İslam ahlakına davet etmek üzere sahabeler görevlendirilmiştir. Rabbimizin bu konudaki emrini en güzel şekilde yerine getiren efendimiz bu elçiler aracılığıyla insanları hikmetle ve güzel öğütlerle İslam ahlakına davet etmiştir (<http://www.ehlibeytalimleri.com>).

Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başlamasından Medine dönemine kadar geçen sürede Müslümanların benimseyip sergiledikleri tavra baktığımızda onların, karşı tarafa zarar vermek, yıldırma, yıpratma maksadıyla çeşitli entrika ve desiselere başvurmamış olmaları, İslam'ın barış ile sıkı ilişkisini göstermesi bakımından dikkate değerdir. Zira Müslümanlar her ne kadar bu dönemde zayıf olsalar dahi sayısal olarak, ayrıca sayıları az da olsa bazı zengin Müslümanların da finanse edebileceği bir örgüt yapılanması halinde oluşumlarını sağlayabilecek fırsatları ve bunun neticesi olarak, gasp, talan, suikast gibi bazı eylemler gerçekleştirerek karşı tarafa büyük zararlar verebilme imkânları bulunmasına rağmen, kesinlikle İslam'ın öngördüğü evrensel barış ve esenlik bulunmasına rağmen, mesajıyla bağdaşmayan böyle illegal bir strateji hiçbir zaman Hz. Muhammed'in ve onun arkadaşlarının tevessül ettiği bir tutum ve davranış olmamıştır.

İslâm'ın güç ve kuvvet bulduğu, hatta bir devlet otoritesine kavuştuğu Medine döneminde bile savaşmak hiçbir zaman Müslümanların önceliği olmamıştır.

Müslümanlar böyle bir çözüme ancak kaçınılmaz olduğunda başvurmuşlardır Bu dönemde nazil olan ve barışı teşvik eden bazı ayetler şöyledir: “Ey iman edenler! Hepiniz (çekişmeyi bırakıp Kur’an’ın prensiplerinde toplanarak İslâm ile toplumsal ve evrensel) barışa/güvenliğe(tam anlamıyla İslam’a) girin, şeytanın (ve benzerlerinin) izinden gitmeyin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.” (Bakara/208)

“...Artık, sizden uzak durup savaşmaz ve size barış teklif ederlerse, o takdirde Allah, onlara saldırmanız için size hiçbir yol vermemiştir.” (Nisa/90).

“Eğer onlar barışa meylederlerse, sen de meylet ve Allah’a güvenip dayan. Çünkü O, (her şeyi) hakkıyla işitendir, bilendir.” (Enfal/61).

“Allah, sizinle dininizden ötürü savaşmayanlara, (dininizi yaşadığımız için sizlere saygı gösterenlere) sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten ve onlara adaletli davranmaktan menetmez. Çünkü Allah, âdil olanları sever.” (Mümtehine/8).

Bu ayetlere baktığımızda Müslümanlar, kendilerine sataşmadığı ve savaşmak zorunda bırakılmadıkları sürece bu yola girmemişlerdir. Şunu da belirtmek gerekir ki İslam’ın, savaşmak durumunda bile kaldıklarında, bunu belirli kural ve prensipler içerisinde, yaşlılara, çocuklara, hatta hayvanlara ve bitkilere dahi zarar verilmemesini, hasımla olan mücadelede haddin aşılmasını öğütlediğinden barış ve sağduyunun korunmasına en zor ve şiddetli koşullarda bile ne denli önem verdiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

İslâm, insanın hevasına tabi olduğunda ve onu arındırmadığında helak olacağını, arındırdığı takdirde ise felah bulacağını ifade etmiştir (şems/9). Her ne kadar zahirde bir insanın kendisi yine kendisine karşı ayrı bir hasım gibi görünmese de insanın kendi iç dünyasında hâkimiyet alanlarının paylaşımında akıl ve ruh gibi önemli iki kuvvetten ayrıldığı, onlara yalnızca kendisi tatmin edildiğinde muvafakat gösterdiği ve sınırsız istek ve arzularının bu üç kuvvetle birlikte felakete sürükleneceğinden kişinin kendi nefsinin de bir düşman olduğu belirtilmiştir. Deylemi’nin naklettiği bir hadise göre de insanın en büyük düşmanı yine kendisidir (Deylemi, 1986: 408). İslami hadis edebiyatının en önemli kaynaklarından biri olan Sünen-i Tirmizi ise nakledilen bir hadis bizlere mücahidin kim olduğunu betimler: “Mücahid, nefesine karşı cihat edendir.” (Tirmizi, t.y.: 382). Her ne kadar sıhhati tartışmalı olsa da bir hadis bizlere mücahidin kim olduğunu betimler: İslami cihadla

İlgili bir diğerk rivayet de Hatib el Bađdadi'nin Cabir b. Abdillallah'tan rivayet ettiği "Hoş geldiniz, küçük cihaddan büyük cihada geldiniz." hadisidir (el-Bađdadi, 2001: 685). Hadis şarihleri/açıklayıcıları buradaki küçük cihadla kastedilenin düşmanla savaşmak; büyük cihadla kastedilenin ise kişinin kendi nefsiyle olan mücadelesi olduğunu ifade etmişlerdir (İbn Allan, 2004: 545). Zira kişinin nefsiyle yani kendi istek ve arzuları ile mücadelesi, düşmanla mücadelesine nazaran bütün ömrünü kapsadığı için nefis ile cihad, cihad-ı ekber/büyük cihâd; düşmanla cihâd ise cihad-ı asşar yani küçük cihad olarak nitelendirilmiştir.

Kalın'a göre, İslam medeniyetinin kurucu unsurları aynı zamanda İslam dininin temel kaynaklarıdır. Yeni bir vahiy olarak gönderilen Kur'an ve onun hayata geçirilmiş hali olan Hz. Peygamber'in sünneti, sadece ilk Müslümanlar topluluğunun değil, aynı zamanda klasik İslam medeniyetinin de temellerini oluşturur. Kısa sürede gelişen İslam mimarisi ve sanatı, kelim ve felsefe, tasavvuf düşüncesi, dini ilimler hukuk kavramı, Müslüman olmayan dini ve kültürel gruplarla ilişkiler, siyasi yönetim biçimi ve temel ekonomik kurallar, bu iki kurucu kaynaktan beslenmiştir. İslam öğretilerinin temelini tevhid ve nübüvvet inancı oluşturur. Tek tanrı ilkesini ifade eden tevhid, varlığın tek bir kaynaktan geldiğini ve tekrar ona döneceğini söyler. Allah'ın varlığı ve birliği, yaradılış alemindeki hikmet ve düzeni de temellendirir: Mutlak bilgi ve kudret sahibi olan Allah, kendi kemalini yaradılış aleminde görmek ve kurallarını imtihan etmek için alemleri yaratmış ve amacını tahakkuk ettirmek için de belli bir kural ve kaideler koymuştur. İman, adalet ve ahlak temeline oturan bu ilkeler hem kozmik hem de politik düzenin çatısını oluşturur. Bu ilkeler alemdaki düzeni muhafaza eder ve insanların yaradılış amaçlarına uygun akıl ve erdem sahibi varlıklar olarak yaşamalarını sağlar. Bu ilkeler ihlal edildiğinde yeryüzünde fitne ve fesat çıkar; düzen kaosa dönüşür ve yıkım başlar. Özünde "unutkan" bir varlık olan insan (insan kelimesi nisyan kökünden gelir), Allah ile yaptığı ahdi unuttuğu için başına pek çok felaket gelmiştir. Rahmet sahibi olan Allah, insanlara bu misakı ahdi hatırlatmak için peygamberler gönderir ve onları yeniden doğru yola davet eder. En başta olanı hatırlayan ve gereğini yapanlar en sondaki akıbetlerini de teminat altına almış olurlar (Kalın, 2018: 44-45).

İslam'ın en önemli hususiyeti ise, büyük, ciddi, faal, yaratıcı, yapıcı, maddi-manevi nefsin ve hayatın boşluğunu dolduran, şuur ve amelde, vicdan ve harekette insanın takatinin tümünü harekete geçiren, huzursuzluğa, şaşkınlığa, boş hayallere

yer bırakmayan eşsiz bir akide oluşudur. İslam'ın en bariz vasıflarından biri de düşüncelerde, arzu ve emellerde bile gerçekçi ve ameli olmasıdır. Her düşünce, hayatın veya insani ilişkilerin tabiatını idrak edebilmek için çabadır, halık ile mahluk veya varlık aleminin varlıkları arasındaki münasebetleri biçimlendirmedir. Her emel de ne kadar yüksek ne kadar uzun olursa olsun yeni bir hedef göstermek veya yeni hedeflere ulaşmak içindir. İslam, hayatı geliştirmek ve tekamül ettirmek için gelmiştir. O, herhangi bir zaman veya mekanda mevcut olan statükoyu korumak için gelmediği gibi sadece ondaki itici kuvvetleri ve onun önündeki engelleri tescil için de gelmemiştir. Bunun, muayyen bir zaman dilimi veya uzun süreler için bahis mevzu olması arasında fark yoktur (Kutup, 2014: 11).

Hazret-i Âdem'den ahir zaman nebisine kadar ilâhî tebliğ mahsulü olan ve adına "din" denilen müessesede muhteva hep aynıdır ve o muhtevanın adı "İslam"dır. Nitekim Hazret-i Peygamber(sas) buyurur: "Bütün peygamberler birbirlerinin babadan kardeşleridir. Dinleri birdir." (Buhari, Enbiya, 48) Bu itibarla İslâm, umumiyetle sanıldığı gibi yalnız Kur'an'ın muhtevasına münhasır değildir. Bütün semavi dinler, beşeri tahrifler meydana gelmeden evvelki halleriyle hep odur. Yâni İslâm'dır. Bu gerçeği ifade için Kur'an-ı Kerîm'de: "Allah indinde din İslâm'dır ..." (Al-i İmran, 19) buyurulmaktadır. Bu hakikat, bir başka ayet-i kerimede daha sarîh bir şekilde şöyle ifade buyrulur: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa bilsin ki, ondan (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o ahirette de zarar edenlerden olacaktır" (Âl-i İmran, 85). O hâlde ta Adem(as)'den beri beşerin tekâmül seyrine bağlı olarak bir gelişmeye mazhar olup Kur'an'da kemâlin zirvesine ulaşmış bulunan İslâm'ın tarifi iki noktada toplanır:

*İtikad (Amentü'de belirtilen esaslara doğru ve samimi bir şekilde iman)

*Amel-i salih (imandan sonra Cenab-ı Hakk'ın bizlerden istediği ibadet ve muamelatı ihlas ve samimiyetle ifa).

İşte bu iki hususun bağrında yaşanan İslâm, düşünce, yaşayış ve davranışlarımızın ilahi nizamını sağlayan muvazeneli güzellikler zinciridir. Akıl, kulak, göz, dil ve gönül arasında ulvî rabitalar kurarak Allah'a uzanan bir yoldur. Ondaki yüce ve sırlı incelikler, bir rahmet olarak taşta dahi damlasa, onu topraktan daha yumuşak bir gönül hâline getirir. Ancak ondan uzak gönüllerse, gaflet çöllerinde kuruya kuruya taş kesilmiş demektir. Bu hâlden kurtuluş da, yine İslâm ilemdir.

İslam, fikri, kavli ve fiili bakımdan insanı en güzel şekilde yoğurup kemâle erdiren ve karanlıklardan nura çıkaran saadet fecridir. Yani o, alçakta olanları yükseltip zirveleştiren bir müessirdir. Bir toprak gibidir ki, kendisine teslim olan nice çürük dal ve budak parçalarından, hatta teressübattan dahi gözleri ve gönülleri okşayan nadide güller, menekşeler, lâleler ve zambaklar yetiştirir. Basit ve sıradan kulları mümtaz hâle getirir. Hilkatleri aslî hâllerine çevirerek güzelleştirir. İnsan ve kâinatın sırlarının sermayesi odur. Bu bakımdan o, ebediyet yolculuğunda kulları hüsrana düşürmeden ilahi nimetler meşheri olan cennete sevk edici yegâne sırat-ı müstakimdir, bir nimet-i ebedîdir (<http://www.diyamet.gov.tr>).

Kur'an, evrensel mesajları, insana tanıdığı düşünme ve araştırma yapma hürriyeti ile ekonomi, politika, hukuk dahil bütün sahalarda ve her zaman için insan ve toplumlara yol gösterebilecek mahiyettedir. Mesela yönetim konusunda emanetlerin ehillerine verilmesi ve adil olunması gibi temel evrensel ilkeler verildikten sonra, diğer alanlarda olduğu gibi bu alanın da çağlar içerisinde insan ve toplum gerçeklerinin gözler önüne alınarak sistematize edilmesi beşere terk edilmiştir. Yani Kur'an'da sunulan evrensel prensipler esas alınarak değişik zamanlarda farklı coğrafyalara, kültürlere ve toplumlara göre birbirinden farklı sistemler oluşturulabilir. Elbette ki ziraat toplumunun şartlarıyla sanayi toplumunun şartları bir olmadığı gibi, sanayi toplumu ile bilim toplumunun şartları ve özellikleri de aynı olmayacaktır (Özdeş, 2019).

Dinin özgün yorumunda ve tebliğinde önemle üzerinde durulması gereken noktalardan biri, ilahî eğitim yönteminin gereği olarak hükümlerin vaz' edilmesinde, toplumların ıslah edilerek olgunlaştırılmasında ve eğitiminde uygulanan bu tedriciliğin, bazı hükümleri tehir etme ve müddet verme işinin sadece belli bir dönemde mevcut yapı ile sınırlı tarihi bir olay olmayıp, bütün çağlara hitap eden evrensel bir metod (tenzil metodu) olarak algılanmasının Kur'an'ın evrenselliği ile daha iyi uyum arzedeceğidir. Bu noktanın iyi algılanmasının, Kur'an'ın bütünlük içerisinde kavranarak dinamik bir tarzda hayata intikal ettirilmesinde, İslâm'la ilgili teori ve pratikte mevcut, çözümü zor gibi görünen bir çok meseleye Kur'an'ın ruhuna ve özüne uygun, akılcı ve gerçekçi çözümler getirilmesinde, İslâm'ın yaşamakta olduğumuz hayatın bizzat kendisine müdahil ve hakim kılınmasında, zihinlerde ve gönüllerde kurtuluşun reçetesi ve hayat gayesi olarak kabul edilmesinde vaz-geçilmez bir öneme sahiptir (Özdeş, 2019).

Müslüman, hiç kimseye karşı kin, nefret ve düşmanlık duygularıyla dolu olmaz. Herkese karşı adâletle muamele eder ve haksızlıktan uzak durur. Onu bu davranışa sevk eden iman ve bu imanın kendisine kazandırdığı değerlerdir. İslâm'ın evrensel mesajını, insanlığa ulaştırırken en başta gelen vasfımız bu üstün değerlere sahip oluşumuzdur. Rahmet veya merhamet kelimesinin ifade ettiği mana, bütün canlıları kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Bunun gereğini yerine getirmeyerek, insanlara merhametli davranmayanlara, Allah da kıyamet gününde, merhamete en çok ihtiyaç duyulan günde merhamet etmeyecektir. Trmizi'nin naklettiği bu hadiste merhametin ne kadar önemli bir müessese olduğunu Müslümanın Müslüman kardeşine yaptığı merhametsizlik Cenab-ı Hak tarafından yasaklanmıştır. O halde, bu hadis bizi âlemşümul bir merhamete teşvik etmektedir.

İslam'ın geldiği dönemde insan şerefi belirli sınıflara, özel ailelere ve belli makamlara mahsustu, bu hak yalnız onlarındı. Ya öbür insanlar, halk yığınları? Onlar sadece bir süprüntü idi! Ne ölçü, ne değer ne de şeref, haysiyet! Bunlardan hiçbirine malik değildiler. Sadece bir süprüntü!.. İşte böyle bir ortamda gelen İslam gür sesini yükseltti: İnsanın şerefi, haysiyeti bizzat “insanlığından” kaynaklanır. Yoksa ırk, renk, sınıf, servet, makam ve benzeri gelip geçici şeylerden değil! O halde insanın temel hakları da işte bu insanlıktan kaynaklanır. Ve insanlık tek bir temele dayanır. Cenab-ı Hak Kur'an-ı Kerim'inde onlara şöyle buyurmuştur (Kutup, 2014:92): And olsun ki biz insanoğullarını şerefli kıldık, onların karada ve denizlerde gezmesini sağladık, temiz şeylerle onları rızıklandırdık, yarattıklarımızın pek çoğundan üstün kıldık (İsra:70).

İnsanları birleştiren veya ayıran şey ne renk, ırk, neseb veya topaktır, ne de menfaat veya çıkarlardır. İnançtır sadece! İnanç, Rableri ile olan ilişkilerini belirler, Rableriyle olan ilişkileri de kendi aralarındaki ilişkiyi tayin eder. Cenab-ı Hak'la olan ilişkileri onlara insanlıklarını bağışlamıştır. O sebepledir ki dünya ve ahiretteki yerlerini, akıbetlerini de yine bu alaka belirler. Madem insanı “insan” yapan, insanı şerefliendire, göklerde ve yerde ne varsa hepsini onun emrine veren güç Allah'ın ruhundan gelen bir soluktur o halde insanlar bu hakikatin esası üzerinde toplanmalıdırlar. İnsan hakikatine sonradan arız olan herhangi bir şeyin esası onları ilgilendirmemelidir (Kutup, 2014:98).

İslam dini insanları inanç bağı üzerinde toplarken, inancı birlik olmanın ya da bölünmenin temel kuralı sayarken hiçbir zaman inancı zorla kabul ettirme gibi bir

prensibi benimsememiştir. Bu hususta girişilecek olan harekette veya karşılıklı ilişkide zorlama esasını getirmemiştir. Bu inanca sarılmayan ve bu bağ üzerinde toplanmayan öteki kişilerle olan ilişkilerde bile zorbalık ilkesine yer vermemiştir. Allah müminlere cihadı farz kılmıştır, ancak müminlerin üstlendiği cihad görevi başkalarını İslam'a zorlama hakkını vermez. Yapmak zorunda oldukları şey sadece yeryüzünde İslam'ın yüce, adil ve güçlü nizamını kurmak, Müslüman olan ve olmayan herkes tam bir adalet ortamı içerisinde istediği inancı seçebilme hakkına sahip bir ortam oluşturabilmektir.

Kalın'a göre, İslam kendinden önce var olan tevhid dinlerini reddetmemiş aksine onların getirdikleri vahiyleri teyit etmiştir. Tevhid inancının evrenselliği ve sürekliliği İslam düşüncesinin temel ilkelerinden biridir. Ona göre tevhid inancı da İslam'ın temel ilkesidir. Nitekim Kur'an-ı Kerim Hazreti Adem'den bu yana uzanan peygamberlik tarihi ve çeşitli kavimler hakkında bilgiler verir. Tevrat ve İncil'in ahlak sistemiyle benzerlik gösterir. Hırsızlık, yalancılık, zulüm, haksız yere adam öldürme gibi günahları yasaklamış ve insanlara iyiliği yani Allah'a ibadet etmeyi, fakir ve güçsüzleri koruyup kollamayı emreden bir din olduğu görülmektedir (Kalın, 2018: 48).

İslam ve Avrupa toplumu birbirlerinden önemli ölçüde farklıdır ancak bir arada yaşamayı öğrenmeleri gerekmektedir. Herkesin bir arada yaşamasının asgari şartı insanların kendi olarak kalmasıyla mümkündür. Adil, katılımcı ve eşitlikçi bir dünya düzeninin anlamı herkesin aynı şekilde düşünüp yaşaması demek değil önemli olan farklı görüşlerin birlik ve beraberlik içerisinde yaşayabilmesidir (Kalın, 2018 :48). Kalın'ın da ifade ettiği gibi farklılıklar insanları zenginleştirir. Herkesin aynı dili konuşması, aynı milletten olması ya da aynı karaktere sahip olması tüm insanlar için oldukça sıkıcı olabilir. Tekdüze bir hayat tarzını muhtemelen hiçbir insan istemeyecektir işte farklılıklar burada devreye girecek ve insan bu değişikliklerden yeni şeyler öğrenip hayatını sıradanlıktan uzak bir şekilde idame ettirebilecektir. Tam da bu noktada insan bir olmalı bütün bir şekilde hareket edebilmelidir. Kafirun suresinde de belirtildiği gibi herkesin dini kendinedir. Doğu toplumu ve Batı toplumu bu ayeti kendine rehber edinerek hareket etmelidir. Kimin hangi dine mensup olduğundan ziyade her kişiye "insan" nazarıyla bakılıp öyle değerlendirilmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMOFOBİYE İLİŞKİN HATAY'DAKİ GAYRİMÜSLİMLERİN YAKLAŞIMLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu başlık altında Hatay ilinin özellikleri, araştırmanın yöntemi, kapsamı, amacı ve sınırlılıkları ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılacaktır. Hatay ilinde yaşayan gayrimüslimlerde İslamofobik bir algının olup olmadığı araştırılacaktır. Hatay'ın çok kültürlü yapısından faydalanarak yapılan bu çalışma Hatay'da yaşayan azınlık cemaatlerini kapsamaktadır. Hristiyan dünyasında özellikle de Batı toplumunda gittikçe yükselişe geçen İslamofobi ve artan Müslüman karşıtlığı Avrupa'da yaşayan azınlık durumundaki Müslümanlar üzerinedir. Bu çalışmada ise Müslüman coğrafyasında yaşayan azınlık Hristiyan ve Yahudi cemaatleri üzerinde Batı'da gösterilmeye çalışılan İslam ve Müslüman karşıtlığına yönelik herhangi bir durumun varlığı araştırılmaya çalışılacaktır.

1. HATAY ARAŞTIRMA ALANININ SOSYO-KÜLTÜREL VE DİNİ ÖZELLİKLERİ

Günümüzde Hatay ili sınırları içinde yer alan Antakya'nın bilinen ilk tarihi Orta Paleolitik döneme kadar uzanmaktadır. Bölgede yapılan kazılarda elde edilen bilgiye göre; Antakya yöresinde, Orta Paleolitik dönemden M.Ö. 1800'lü yıllara kadar yerleşim merkezlerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Antakya yöresi, M.Ö. 1800'lerden M.Ö. 1600'lere kadar merkezi Hapla (Halap) olan Yamhad Krallığına tabi bir beyliğin hakimiyetindeydi. Daha sonra Hitit devletinin hakimiyetine giren Hatay bir süre siyasi çalkantılar yaşadı. Ardından Geç Hitit Prenslikleri dönemi başladı bu dönemde Antakya'da kurulan krallığın adı Hattena idi. M.Ö 632'de ise Hatay'ın yeni sahibi Asurlular olmuştu. Daha sonra birçok devlet kendi aralarında Hatay için mücadeleye girişmişlerdir. Makedon istilasına kadar Antakya ile ilgili bilgiler efsanelerden ve Herodot tarihinden alınmıştır. Makedonya kralı Filip'in M.Ö 336 yılında öldürülmesi üzerine İskender askerler arasındaki ünü sayesinde kral ilan edildi. İskender, M.Ö. 334 yılının baharında öncü kuvvetleriyle birlikte Anadolu topraklarına girdi ve ordusuyla Anadolu içlerine ilerleyerek Dört Yol yakınlarındaki İssosa'a kadar geldi. Bazı bilgilere göre Antakya şehri Büyük İskender tarafından kurulmuştur (Bahadır, 2013: 22). 17. Yüzyıl sonlarında Hititlerin ve M.Ö. 1490 yıllarında Mısır'ın egemenliğine girmiştir. Ardından Urartular, Asurlular ve Perslerin

egemenliğine girmiştir. M.Ö. 300 yılında Antakya kurulmuş ve hızla gelişmiştir. Kent M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğuna katılmış ve imparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti olmuştur. İkinci Halife Hz. Ömer (634-644) döneminde 636 yılında Antakya İslam hakimiyetine girdi. Daha sonra İslam ordusu tarafından fethedilmiş Emevi ve Abbasi egemenliğine girmiştir. Daha sonra 877'de Tolunoğullarının fethettiği topraklar sırayla İhşitler ve Selçuklular tarafından yıkılan Halep merkezli Hamdanoğulları egemenliğine girdi. 969 yılında Bizans imparatorluğunun topraklarına katılan il 11 ve 12. Yüzyıllarda Haçlı seferleri sırasında önemli rol oynamıştır. 1268 yılında Antakya Memlûk devleti tarafından Haçlıların elinden alınmıştır (Bahadır, 2013: 19).

Hatay ili sınırları içerisinde bulunan Antakya'da Hristiyanlıktan önce iki inanış şekli bulunmaktaydı. Hakim inanış Paganizm iken diğeri Yahudilik idi. Antakya'da bulunan Pagan dini diğeri şehirlerin pagan yapısından farklı idi. Çünkü Antakya'da Hellenistik kültürle, Suriye kültürleri bir arada bulunmaktaydı. Antakya'nın bu Pagan yapısının oluşmasında Antakya'nın toplum yapısı etkili oldu. Antakya ilk kurulduğunda şehre Grek tacirler aracılığıyla gelen Grekler ve Makedonyalılar bulunmaktaydı. Dicle bölgesinden de birçok insanın buraya gelmesiyle Hellenistik kültürler ve Suriye kültürleri bir arada bulunmaktaydı. Böylece Antakya, Batı ve Doğu kültürlerinin birleştiği önemli bir dini ve kültür merkezi konumuna gelmiştir(Bahadır, 2013:120-121).

Hristiyanlık inancının doğuş ve gelişmesinde Hatay'ın özel bir yeri vardır. Hristiyanlığın Kudüs dışına taşıp bugünkü çehresine bürünmesinde Antakya, dinamik bir rol oynadı. Havarilerin, Hristiyanlığı yaydığı 3 temel Hristiyanlık merkezlerinden(Antakya, Roma, İskenderiye) belki de en önemlisi Antakya idi. Antakya, Antik Çağ'da Doğu'nun en önemli dini, kültürel ve ticari merkeziydi. Antakya'nın Roma İmparatorluğu ile ticari bağlantısı olması Hristiyanlığın Putperest Roma dünyasına kolaylıkla yayılmasında Antakya'nın bu yapısı etkili olmuştur(Bahadır, 2013: 33).

Pavlos'un Yahudi asıllı Hristiyanlığı evrensel bir din haline getiren görüşleri Antakya'da filizlenmiş ve ilk taraftarları da burada bulmuştur. Kudüs'te bulunan Yahudi Kilisesi sadece Yahudi asıllıları bünyesinde barındırırken, Antakya Kilisesi, her ırktan insanı bağrında toplayan bir kilise görünümündeydi. Yeni Hristiyan olan Putperestlerin, eski alışkanlıklarını devam ettirmeleri ve Pavlos'un bu konuda gerekli

gayreti göstermemesi Antakya'daki Yahudi Hristiyanların tepkisini çekti. Kudüs cemaati Pavlos'u Kudüs'e çağırarak bu konudaki görüşünü sordu. Kudüs cemaatini yöneten Yakup, Pavlos'a Antakya'daki cemaate nasıl davranacağı konusunda bir kararname vererek Antakya'ya gönderdi.

Kudüs'te Hz. İsa'ya inanan Yahudi topluluğunun ilk sürgünü ve zulmü M:S. 62 yılında başlamıştır. M:S. Kudüs'te H. İsa'ya inanan Yahudi topluluğunun başında Hz. İsa'nın havarilerinden Yakup bulunmaktaydı. Yakup bu zulümde şehit edildi. İmparator Vespasian, Yahudi isyanını bastırmak için Jerusalem'e doğru hareket hırlıklarına geçti. Yahudiler bu olay üzerine Roma'daki diğer imparator adaylarından Vitellus'u kışkırttılar. Vespasian, oğlu Titus'u Roma'ya gönderdi. Titus, M:S. 69 yılında Vitellus'u yenerek Roma'ya girdi. Daha sonra Roma'dan Kudüs'e doğru hareket etti. Titus M.S. 70 yılında Kudüs'ü işgal ederek buradaki Yahudilerin çoğunu öldürdü. Bu olaydan sonra Antakya halkı Yahudileri şehirden kovacaklarını söyleyerek Titus'u Antakya şehrine davet etti. Bu davet üzerine Titus kısa bir süre sonra Antakya şehrine geldi. İgnatius Nurani adında bir misyoner burada kuvvetli bir misyoner teşkilatı kurarak cemaat sayısını artırıp kilisenin güçlenmesine neden olmuştur. Çalışmalarını duyan kral da çıktığı Doğu seferi sırasında Antakya'ya uğrayarak 40 yıla yakın bir zamandır episkoposluk yapan İgnatius'u zincire vurdurarak Roma'ya göndermiştir(Bahadır, 2013: 34).

Erken Bizans döneminde Antakya'da çok çeşitli meslek grupları bulunmaktaydı. Bunun sebebi; Antakya'nın siyasi, ticari ve askeri konumundan kaynaklanmaktaydı. Bu meslek grupları; manavlar, keresteciler, fırıncılar, gümüşçü, berber, taş ustaları, metal işlemecileri, ayakkabı imalatçıları v.b idi. Bu meslek grupları Antakya'nın ekonomik ve ticari hayatının canlılığının göstergesiydi. Antakya'da ticari hayatın canlı olmasına rağmen esnaf ve zanaatkar halk zengin kesimi oluşturmuyordu. Aristokrat kesim ile esnaf ve zanaatkar kesim arasında sosyal fark fazlaydı (Bahadır, 2013: 118).

Son derece köklü ve zengin bir tarihi olan Hatay'ın bugününe baktığımızda birçok zengin özelliklere sahip olduğunu görürüz. Hatay'ın toplumsal yapısında köklü değişimler 1950 yılından sonra başlamıştır. Çeşitli millet, din-mezhep birleşimlerinden oluşan yöre halkı, tarih boyunca ve değişim sürecinde birçok çatışma yaşamıştır. Bu duruma paralel olarak Hatay'daki toplumsal gelişme dini yapıyı da etkilemiştir. Kent yaşamında dini etkiler sınırlı olmakla birlikte kırsal

yaşamın önemli öğeleri arasındadır. Çeşitli adak-dilek, sağaltım isteklerini yanında, bereketin korunması için “şeytan kovma” yağmur için “modu modu çağırma” gibi düşünce, adet, gelenek ve inançlara rastlanmaktadır. Bu tür inançların bir bölümü de çocuklarla ilgilidir. Değişmeler görülse de evlenme gelenekleri ildeki köklü kültürel öğeler arasındadır. Kentlere özgü nişan ve düğün törenleriyle, geleneksel törenler iç içedir. Evlenmelerde de toplumsal konum, dinsel köken belirleyici olmaktadır (Hatipoğlu, 2013: 397).

Yüzyıllardır birçok etnik ve dini grubun bir arada yaşadığı Hatay, dünyada ender rastlanan mekânlardan biridir. Hatay bir arada yaşama kültürüne bağlı olarak şekillenen ve uzlaşmacı temele dayanan gruplar arası kültürel sınırları görünmez kılan ortak bir yaşam alanı sunar. bu durum farklı grupların bilinmeyene yönelik bir savunma anlayışı olarak geliştirdiği kabullenme ve dışlama yerini uzlaşma ve uyum bıraktığı anlamına gelmektedir. Kültürel ve etnik farklılıkları zenginliğe dönüştürebilen ve bu zenginliklerle ortak bir hayat alanı oluşturabilen Hatay halkı, ilişkilerinde anlamayı ve saygı duymayı merkez alır. Bu felsefe ile yeniden üretilen yaşam alanı, hoşgörü kenti nitelendirmesi ile yeni bir kimlik kazanır. Bölgede bir arada yaşayan birçok etnik ve dini grubun “Hataylılık” kimliği altında, ortak bir kültür alanı oluşturduğu söylenebilir.

Hatay’ın inanç dünyasını, tarih süreci içerisinde ele almak, konunun anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Prehistorik dönemden bu yana kesintisiz olarak birçok medeniyete ev sahipliği yapan Hatay, aynı zamanda birçok dinin merkezi olmuştur. Verimli ve sulak arazileri, Doğu ve Batı coğrafyası arasında köprü özelliği göstermesi ve bir liman kenti olması, bu coğrafyayı her dönemde değerli kılmıştır. Ancak tüm bu cazip sebeplerden ötürü birçok uygarlığın mücadele alanı olmuştur. Hatay’da Musevi, Hristiyan ve Müslüman (Alevi/Sünni) inancına mensup cemaatler bir arada yaşamaktadır (Hatay valiliği, 2015: 136).

Hatay Musevileri

Yahudilik tek tanrıcı ilk büyük dindir. Hz. Musa (a.s) ‘nın kurduğu din olarak bilinir. Bundan dolayı dine Musevilik de denir. Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat’tır. Tevrat’ın kurucusu olarak İbrahim Peygamber gösterilir. Oğlu İshak ve torunu Yakup Yahudiliği sürdürmüşlerdir. Musa ise İ.Ö. 1440 yılında Sina Dağı’nda Allah’ın on emrini alır ve Yahudilik son şekline kavuşur. Antakya’da yaşayan

Musevi cemaatine bakıldığında, 2500 yıldan bu yana burada yaşadıklarını, kent kuruluş tarihi olan İ.Ö. 300 yıllarında, Suriye, Irak, İran ve Filistin'den Antakya'ya göç ettiklerini belirtmişlerdir. Bu dönemde Antakya'nın bir ticaret kenti olduğu, Ortadoğu'dan gelen Yahudi tüccarların ilgisini çektiği için bu kente yerleşmişlerdir. 300 yıllarında, Seleucus I. Nicator'un Antakya kentini kurduğu sırada, bölgenin ilk sakinleri arasında bir kısım Yahudi grupların bulunması bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Eskiden 40-50 Musevi ailenin yaşadığı Antakya'da bugün sadece 16 kişi yaşamaktadır. Musevi cemaati Havranın bulunduğu bölgeye yerleşmişlerdir. Bu mahalleye Yahudi Mahallesi adı verilmiştir (Hatay valiliği, 2015: 136).

Antakya'da Musevilerin ibadet ettikleri bir Havra bulunmaktadır. Bu Havra 270 yıl önce, eski iki Antakya evinin birleşmesinden yapılmıştır. Havranın yapılmasında emeği geçenlerin isimlerinin yazıldığı taştan bir kitabesi bulunmaktadır. Havrada 500 yıllık el yazması Tevrat bulunmaktadır. 500 yıllık Tevrat'ın o dönemde yaşamış olan cemaat üyelerinin vefat eden akrabaları adına yaptırılmış ve bir hayrat özelliği taşıdığı söylenir (Hatay valiliği, 2015: 136).

Yahudi inancında din adamlarına Haham denir. İbadetlerini İbranice, günlük konuşma dilleri ise Türkçe ve Arapçadır. Cemaat namazı, on ergen kişinin toplanması ile kılınır. Buna Minyan toplanması denir. Museviler, Allah'ın evreni 6 günde yarattığına, Cumartesi gününü istirahat günü olarak verildiğine inanırlar. Şebat olarak adlandırdıkları Cumartesi gününde çalışmazlar. Museviler, dini vecibelere göre, sağlık sorunu yaşamadığı takdirde yeni doğan çocuğu 8. Gününde sünnet ederler. Bebeği babaannesi getirir, sünnet gerçekleştikten sonra ise bu sefer bebeği anneanne alır ve kızına teslim eder. Bu bir saygı göstergesidir. Sünnet öncesi bereket ve hayır duası için çiçeklerle bezenmiş Elyahunnebi denilen tepsi gezdirilir. Sünnet dualar ve ilahiler eşliğinde gerçekleşir. Sonrasında ikramlarda bulunulur ve tebrikler kabul edilir. Sünnete herkes davetlidir. Museviler için sünnete iştirak etmek büyük sevaptır. Musevilerde bayramlar 6 çeşittir(Hatay Valiliği, 2015: 137):

Pesah Bayramı: İbranice bir kelime olan Pesah, Türkçede hamursuz ve mayasız anlamına gelmektedir. Bu bayram süresince, Firavun'dan kaçarak açlık ve sıkıntı içinde yaşadıkları dönemde mayasız ekmekle hayatta kaldıklarından, o günler adına, mayalı yiyecekler yenmez. Baklagiller de suda kabarma özelliği gösterdiği için tüketilmez. Bu bayram Nisan ayının başlarında sekiz gün boyunca kutlanır.

Şavuot Bayramı: Allah'ın Hz. Musa'ya Sina Dağı'nda 10 Emir'i verdiği günün kutlanmasıdır. Nisan sonu Mayıs ortalarında, iki gün süren bir bayramdır.

Roş Aşana Bayramı: İbrani tarihinde yeni yıl olarak iki gün olarak kutlanır.

Yom Kipur Bayramı: Kefaret bayramı olarak bilinir. Allah'ın günahları affetmesi için 24 saat oruç tutulur ve sürekli dua edilir.

Sukot Bayramı: Eskiden İsrailoğullarının çölde tarım yapıp hasat topladıklarını, buğdayların saplarından ise kendilerine çardak yaptıkları belirtilmiştir. Hayatta kalmalarına sebep olan bu ürünlerin verdiği sevinçle, buğday saplarından yaptıkları anlatılır. Günümüzde Museviler bu bayramı devam ettirmektedir.

Zikaron Bayramları: İrili ufaklı kişileri ve olayları hatırlama amacıyla kutlanan bayramlardır.

Hatay Hristiyan Cemaati

Hristiyanlık, Yahudilik öğretisine dayanan, Hz. İsa'nın yaydığı tek tanrılı dindir. Hristos sözcüğü İbranice Mesih sözcüğünün Yunancaya çevrilmişidir. Hristiyanlar da Hristos'a bağlı ona inanan kimselerdir. Hristiyanlık ilk defa Antakya'daki Hristiyanlara verilmiş ve Hristiyanlık buradan yayılmıştır. Hristiyan dininin kutsal kitabı İncil'dir ancak Hz. İsa'dan sonra birçok İncil yazılmıştır. Bunun üzerine İznik Konsülü sadece dört İncilin doğru olduğunu kabul etmiştir. Bunlar da; Matta, Markos, Luka, Yuhanna'dır. Hatay'da yaşayan Hristiyanların %90'ı Ortodoks'tur. Geriye kalan %10'luk kısım ise Katolik, Protestan ve diğer mezheplere inananlardan oluşmaktadır. Antakya, İskenderun ve Samandağ'ın Vakıflı Köyü'nde toplam 500 Ermeni Ortodoks nüfus bulunmaktadır. Hristiyanlık dininin kuruluşundan bu yana burada yaşadıklarını belirtmişler ve St. Pierre Kilisesi'ni inşa edenlerin ataları olduğunu vurgulayıp Hristiyanlığın bu bölgeden Batı'ya yayıldığını belirtmişlerdir(Hataya Valiliği, 2015: 138).

Antakya ve çevresinde Hristiyanların yaşadığı iki köy ve iki mahalle bulunmaktadır. Türkiye'nin tek Arap Hristiyan köyü Tokaçlı ve tek Ermeni Hristiyan köyü Vakıflı'dır. Ermeniler M.Ö. 83-64 yılları arasında Antakya bölgesine gelmişler, Romalıların şehri ele geçirmesiyle Musa Dağı ve Akra Dağına yerleşmişlerdir. Ayrıca Samandağ'ında Zeytuniye Mahallesi ve Altınözü'nün Sarılar Mahallesi, Hristiyan nüfusun yoğun olarak yaşadığı yerlerdir. Hristiyanlıkta bazı özel törenler

önemli yer tutar(Hatay Valiliği, 2015: 139):

Vaftiz: Çocuğun kendi içinde bulunduğu inanç sistemini öğrenmeye başladığı bir süreçtir. Diğer bir anlamda Hristiyanlığı kabul ettiğini söylemesidir. Çocuğu 1-5 yaşları arasında olan aile, çocuklarına Arapça'da arab, Türkçede ise kefil anlamına gelen vaftiz babası seçer. Vaftiz babası arablığı kabul edince papaza gidilir. Arab, çocuğu kucağına alır. Papaz ise arabdan çocuğa dinini öğretmesi için kefil olmasını ister. Arab da kefil olur. Arab çocuğa felluni denir. Papaz çocuğa sorular sorar. Ancak çocuğun cevap veremeyecek yaşta olmasından dolayı cevapları arabı verir. Papaz üç soruyu, üç kere sorar. "Allah'a inanıyor musun?" Diğer soru "Hz. İsa'ya inanıyor musun?" Son soru ise "Şeytana uymayacağına inanıyor musun?" dur. Papaz ayin okur. Ayine katılanlar arabı kutlar. Çocuk için iyi temennilerde bulunulur. Arab çocuğa dini bilgileri öğretmekle mükelleftir. Çocuk hatayı boyunca arabını babası gibi sevip saymakla yükümlüdür.

Komünyon Ayini: Kilisede yapılan ayinlerden ve dini törenlerden sonra uygulanır. Papazın dağıttığı ekmek Mesih'in etini, şarap ise kanını temsil der. Bu uygulama İncile dayandırılır. Hristiyanlar kilisede ibadet ettiklerinden Hatay'da da oldukça fazla kilise bulunmaktadır. Hatay'da 9 Ortodoks Kilisesi, 1 Ortodoks Manastırı, 3 Katolik Kilisesi, 2 Ermeni Kiliseleri ve 1 Protestan Kilisesi bulunur. Bütün Ortodoks kiliseleri Antakya Ortodoks Patrikhanesine bağlıdır. Ancak Patrikhanenin merkezi Şam'a taşınmıştır ve Lübnan'dan idare edilmektedir. Katolik kiliseleri ise Anadolu Katolik Metropolitliğine ve Vatikan'a, Ermeni Kiliseleri de merkezi İstanbul'da bulunan Türkiye Ermenileri Patrikhanesine bağlıdır.

Noel Bayramı: 24 Aralığı 25'e bağlayan gece kutlanır. Bu gece Mesih'in dünyaya geldiğine inanılır.

Diriliş Bayramı: 4 Nisan- 5 Mayıs trihleri arasında Pazar gününe denk gelecek şekilde kutlanır. Mesih'in öldükten sonra üçüncü günde dirilmesinin kutlanmasıdır. Bu bayram Paskalya olarak da adlandırılmaktadır. Tarihi mezheplere göre değişebilmektedir. Ortodokslar, Ermeni tarihine bakarak, Protestanlar ise Yahudilerin tarihine bakarak tarihi belirlerler. Bu bayramdan önce 49 günlük oruç tutulur. Bu süre boyunca et, tavuk, balık, yumurta, süt vb. hayvani ürünler yenmez. 50. Gün bayram sabahıdır. Bu bayram sabahında Mesih'in mezardan dirilişini sembolize eden yumurta ile 49 günlük oruç açılır. Yumurtadan civcivin çıkması, Mesih'in mezardan çıkışı ile özdeşleştirilir. Yumurta, yeni bir hayatı, yeniden doğuşu

simgeler.

Vaftiz Bayramı: 6 Ocakta kutlanır. Mesih'in vaftizci Yahya tarafından Ürdün Nehri'nde vftiz edilşinin anısına dair yapılan kutlamadır.

52 Gün Orucu: Mesih'in 50-52 gün çölde yemek bulamaması ve açlık çekmesi, Hristiyanlar tarafından üzüntüyle karşılanır. Ve Mesih'in acısına ortak olmak amacıyla oruç tutulur. Bu bayrama 52 Gün Orucu denir. Canlı ve kanlı olan hiçbir besni tüketmezler. Orucun şeklini ve zamanını kişiler belirlemektedir. Ortodokslarda oruç 52 gün olarak belirlenirken, Protestan ve Katoliklerde orucun şekli ve zamanı kişilere bırakılmıştır. Bu oruç Diriliş Bayramı'na hazırlıktır. Diriliş Bayramı'ndan 50-55 gün önce başlar. Bu süreçte oruçlar tutulur ve Diriliş Bayramı kutlanır.

Sağliylı Bayramı(Çiçek Bayramı): Diriliş bayramından bir hafta önce kutlanır.

Aziz Georgios İsim Bayramı: 23 Nisan tarihinde kutlanır. Adı Georgia olan bir kişi bu bayramı kutlar.

Azizler Petrus ve Pavlos Günleri: 29 Haziraan tarihinde Antakya Ortodoks Kilisesinin kurucularından olan Azizler Petrus ve Pavlos günleri kutlanmaktadır.

Tecelli Bayramı: 6 Ağustos'ta Mesih'in görüntüsünün tecelli ettiğı metamorfoz bayramıdır. Mesih'in zeytin dağında havarileri arasındaki geçen konuşmasının kutlanmasıdır.

Ğiydil Seyydi(Meryem Ana Bayramı): Bu bayramda, 1 Ağustos tarihinde tutulan oruç, 15 Ağustos'ta son bulur. Meryem Ana'nın derin uykuya dalışının anıldığı gündür.

Haç Bayramı: 14 Eylül'de kutlanmaktadır. Mesih İsa'nın Haçı'nın bulunmasının kutlandığı bayramdır.

Azize Barbara Bayramı: 3 Aralık gününü 4 Aralık sabahına bağlayan gece kutlanır. Hristiyan inancına göre, inancı için şehit olduğuna inanılan Azize Barbara'nın anısına kutlanan bayramdır.

Sünni Cemaatleri

İslamiyet Müslümanlar tarafından Orta Doğu'dan yayılan tek tanrılı dinlerin sonuncusu olarak kabul edilir. Allah'ın buyruklarını halka iletmekle görevli olan Peygamberlerin ilkinin Hz Adem sonuncusunun ise Hz. Muhammed olduğuna ve Hz Muhammed'den sonra başka peygamberin gelmeyeceğine inanılır. Hatay'ın İslam diniyle tanışması M:Ö. 638 yılında Ebu Ubeyde bin Cerrah'ın Hatay'ı ele geçirmesi ile başlar. Bu dönemde Hristiyan ve Müslüman cemaatler ilk defa karşılaşmışlardır.

Alevi Cemaatleri

Antakya'da yaşayan aleviler her ne kadar diğer Şii ve Anadolu Alevileri gibi Ehlibeyt'e ve İslam'ın Caferi mezhebine bağlı olsalar da gelenek, görenek, ritüel ve pratikler bakımından bu gruplardan farklılık gösterirler. Samandağ ve Harbiye'de yoğun olarak bulunurlar ve burada yer alan türbeleri alevi cemaati için kutsal yerlerdir.

Hatay bu üç büyük dinin yaşadığı ender mekanlardan biridir. Hatay kendine özgü yapısını, farklı inanışlara sahip gruplar arasında gelişen ilişkilerin güçlendirilmesi anlayışına borçludur. Bu sosyo kültürel ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillenen bir arada yaşama kültürü, Hatay için eski bir gelenektir. Bu coğrafyada farklı inançlara sahip toplumlar, yüzyıllardır bir arada yaşamayı başaramışlardır. Bu yönüyle Hatay farklılıkları, zenginliğe dönüştürebilme özelliği göstermesi bakımından örnek bir deneyim sunar.

Ünlü tarihçi Ammianus Marcellinus “dünyada hiçbir kent ne topraklarının bereketi ne de ticaretteki enginliği bakımından bu kenti geçer” şeklindeki sözleriyle Hatay'ın verimli bir kent olduğuna dikkat çekmiş ve buranın Antikçağ'da “doğunun kraliçesi” olarak adlandırıldığını ifade etmiştir. Hatay'ın ticarî ve ekonomik zenginliğine dikkat çekmek için söylenmiş bu sözler, buranın kültürel ve dinsel zenginliği için de geçerlidir. Çok kültürlülüğün yaşandığı illerimizin başında gelen Hatay, farklı dil, din ve inancın bir arada bulunduğu en önemli kentlerimizden birisidir. Şunu öncelikle belirtmemiz gerekir ki, çok kültürlülüğün doğal bir sonucu olan ve farklı anlayışların bir arada olabilmesine olanak sağlayan çoğulculuk, Charles Taylor'da bilinen anlamı dışında değer kazanmaktadır. Felsefe, psikoloji ve politika konularında çok sayıda makalenin yazarı Taylor'a göre çoğulculuk anlayışı, farklı yaşam pratikleri içinde oluşan kültürel farklılıkların tanınması ve eşit ölçüde

saygıdeğer kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Farklı olana “müsamaha” etmeyi, farklı olana “katlanmayı” ifade eden, bu anlamda kültürel mensubiyet farklılıkları arasında eşitliğe değil, bir kültürün üstünlüğüne dayalı hiyerarşik yaklaşımı bünyesinde taşıyan yaklaşıma karşı Taylor, kültürel kimliklerin eş değer saygı esasına göre değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kısaca Taylor için çoğulculuk, kültürel kimliklerin tanınması olmaktadır. Tanınmamak ya da yanlış tanınmak, bir kimseyi yanlış, çarpıtılmış ve aşağı konuma itilmiş bir varoluş tarzı içine hapsetmek suretiyle zarar verecek bir baskı biçimi olabilir. Taylor’a göre, çevredeki insanlar veya toplum, onlara kendileriyle ilgili, hapsedilen, aşağılanan ya da sevilmeyen bir imaj yansıtıyorsa bir insan ya da bir grup insan gerçekten zarar görebilir, gerçek bir çarpıtılmaya uğrayabilir. Kültürel kimliklerin tanınması ve eş değer saygı esasına göre değerlendirilmesi anlamında şüphesiz Hatay için büyük bir önem arz etmektedir (Yazoğlu ve İmamoğlu, 2009: 2-3).

Hatay, modern dünyada bu farklılıkların hiç de sorun olmadan bir arada yaşadıkları bir konum arz etmektedir. Hatay’da yüzyıllardır farklı din ve inanç müntesipleri sorunsuz bir şekilde varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihî boyunca çeşitli inançlara sahip pek çok millete ev sahipliği yapmış olan Hatay’da, çok sayıda şair, bilim adamı ve sanatçı yetişmiş; zaman içinde zengin bir kültür birikimi meydana gelmiştir. Hatay, bu özelliğini bugün de korumakta; İslâm, Hıristiyan ve Musevî inançları iç içe yaşamakta; cami, kilise ve havra yan yana varlıklarını ve fonksiyonlarını sürdürmektedir. Toplumun sahip olduğu ve geçmişten bu yana getirdiği ortak kültür nedeniyle inanç farklılıkları hiçbir zaman problem olmamış; kültürel yapının zenginliği olarak kabul edilmiştir. Hatay’da üç din; Hıristiyanlık, İslâmiyet ve Yahudilik, Çan, Ezan, Hazzan sözcükleriyle buluşmuştur. Örneğin Hatay’ın Kurtuluş caddesinde Sarımiye Camisinin duvarı ile Katolik Kilisesinin duvarı birbirlerine dayalı olarak durmakta ve bu iki kutsal mekânın tam karşısında ise bir Havra bulunmaktadır. Sarımiye camisine günde beş vakit namaza giden cemaat buradaki kiliseden ve bu kilise cemaatinden rahatsızlık duymadığı gibi, kilise cemaatinin de Müslümanlardan herhangi bir şikâyeti yoktur. Aynı şekilde caminin karşısında bulunan Havra’dan da kimse rahatsız olmamaktadır. Nitekim Katolik Kilisesi Papazı Domenico Bertogli’ye bu durumu ve dinler arası hoşgörüle ilgili düşüncelerini sorduğumuzda, bize Hatay’ın çok güzel bir şehir olduğunu ve buradaki insanların birbirlerine karşı sevgi ve saygı içerisinde olduklarını belirtiyor ve insan

ilişkilerinde en temel şeyin sevgi ve hoşgörü olduğunu söylüyor. Domenico Bertogli, burada sayılarının az olmakla birlikte Müslümanlardan kendilerine yönelik hiçbir olumsuz tavır görmediklerini ifade ediyor ve şunları ekliyor: “Ben her zaman şunu söylüyorum; hepimiz insanız. Hıristiyan ya da Müslüman olmadan önce hepimiz insanız. Biz Müslüman ve Hıristiyan olarak inanıyoruz ki Allah tektir. Birlikte yürümek için bu güzel bir temeldir ve birlik beraberlik için bence yeterlidir”. “Biz burada kendimizi çok rahat bir şekilde anlatabiliyoruz. Hatay Hıristiyanlar için çok önemli bir yer. Kilise Hatay’da doğdu. Hatay’ın her yerinde ibadet edilebiliyor. Örneğin bu sabah İtalya’dan ve Kore’den gelip burada ayinlerini yapıp gidenler oldu. Kitab-ı Mukaddes’te de belirtildiği gibi Hıristiyanlık adı ilk defa Hatay’da verilmiştir”(Yazoğlu ve İmamaoğlu, 2009:3).

Çok kültürlülük ve bir arada yaşama kültürünün sağladığı kardeşlik ortamının sürekliliğinin sağlanması için her şeyden önce birlikte yaşama geleneğinin nüvesini oluşturan anlamaya çalışma, farklılıklara saygı duyma ve varlığını kabul etme dinamiklerinin yeni kuşaklara miras bırakıldığı bir kenttir Hatay (Hatay Valiliği, 2015: 138-145).

1.1.Araştırmanın Yöntemi, Kapsamı, Amacı ve Sınırlılıkları

Yöntemi: Araştırmanın örneklemini, yetişkin kadın ve erkek 18-24, 25-31, 32-38, 39-45, 46 ve üstü yaş aralığında bulunan gayrimüslimlerden oluşan ilkökul, ortaokul, lise, yüksekokul ve yüksek lisans öğrenimi görmüş kişiler oluşturmaktadır. Çalışmanın uygulama kısmında Likert tipi tutum ölçeği kullanılmış bu bağlamda gayrimüslimler üzerindeki İslamofobi algısı sorulmuş ve incelenmiştir. Hedeflenen katılımcı sayısı 200 olarak öngörülmektedir.

Kapsam: Bu tez çalışması Hatay’daki gayrimüslimler üzerinde bir İslamofobik algının olup olmadığının araştırılmasıdır. Bu bölgede yaşayan gayrimüslimlerin İslam’a bakışı, dünyadaki islamofobik algılardan haberdar olup olmadıkları ayrıca İslami unsurların kendileri üzerinde bir rahatsızlık durumu yaratıp yaratmadığı değerlendirilecektir. İslam ülkesinde yaşamaktan mutluluk duyup duymadıkları çocuklarının da bir İslam ülkesinde yaşamasını isteyip istemedikleri araştırılacaktır. Bu anket çalışması Hatay’ın özellikle gayrimüslim vatandaşların çoğunlukta olduğu Vakıflı ve Tokaçlı Köyü ile Saray Caddesinde yapılmıştır.

Anketlerden elde edilen veriler, SPSS(Statistical Package for Social Science 22.0) istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler tablolar ve yüzdelik oranlar şeklinde değerlendirilmiştir.

Anketin güvenilirliği Cronbach's Alpa yöntemine göre, Hatay'daki gayrimüslimlerin İslamofobi algısı üzerine 25 soru üzerinden değerlendirilmiş ve katsayı (0,564) olarak hesaplanmıştır.

Amaç: Yeni sömürgecilik döneminde Batılı siyasal yapı, bütün varlığını ve zenginliğini üzerine bina ettiği Doğu'nun bir gün mutlaka karşısına çıkacağını düşünmeye başlamıştır. Böylece İslam'a dair Batı'nın zihnine yerleşen korkular temel ontolojik bir korkuya dönüşmüştür. Bu yüzden yeni söylemin biçimlendirdiği Batılı zihin Doğu'yu isyan eden; askerî, maddî ve manevî gücüyle er geç Avrupa'yı ezeceğini düşündüğü tehlikeli bir düşman ve rakip olarak tasarlamış ve kabul etmiştir. İslamofobi, yeni emperyalist söylemlerin içinde ve aracılığı ile inşa edilen ve yayılan ideolojik bir kurgudur. Günümüzde, İslamofobiye ilişkin ideolojik anlamların söylemsel inşa araçlarından biri de medyadır. İslamofobi, 11 Eylül 2001'de New York'taki İkiz Kulelere karşı düzenlenen saldırılardan sonra daha da belirginleşmiş özellikle medya sayesinde görünür ve bilinir hâle gelmiştir. 11 Eylül saldırılarının yarattığı endişe, korku, kuşku ve rahatsızlık hisleri; esasen İslam'a ve Müslümanlara karşı Batı toplumlarında varlığını sürdüren hoşgörüsüzlüğün, ayrımcılığın, ırkçı tutum ve davranışların medya söyleminde yeniden inşasına yol açmıştır. Böylece İslamofobi, özelde Avrupa'da genelde Batı'da kitaptan dergiye, tiyatrodan sinemaya, gazeteden radyo ve televizyona, karikatürden çizgi filme, bilgisayar oyunlarından sosyal medyaya kadar çeşitli iletişim araçlarında yeniden üretilmiş ve yaygınlaşmıştır. İslam toplumlarının ekonomik, bilimsel, askeri ve teknoloji yönünden Batı ile kıyaslanamayacak şekilde geri kalmış olmasına rağmen son derece güçlü Batı medeniyetinin İslam korkusu geliştirmesi manidardır. 11 Eylül saldırılarında kullanılan kimselerin Müslüman olması nedeniyle her türlü saldırganlığı ve şiddeti yasaklayan aksine merhamet ve hoşgörüyü tavsiye eden İslam dinini terör, şiddet ve kanla birlikte anmak ve bütün Müslümanlara potansiyel terörist muamelesi yapmak haksız, kötümser, ayrıştırıcı, dışlayıcı ve önyargılı bir yaklaşımdır. İslam'ı şiddet ve terörle özdeşleştiren Batı dünyası öncelikle kendi tarihinde yer alan, sömürgecilik, haçlı seferleri, misyonerlik faaliyetleri ve engizisyonlarla yüzleşmelidir. Bu çalışmada Batı'nın o karanlık yüzü ve geçmişte

yaptığı akıl almaz olaylar işlenmeye çalışılacaktır. Batı ayrıca İslamofobik algı oluşturmak için elinden gelen her çabayı sarf etmektedir. Başta medya olmak üzere birçok kitle iletişim araçlarını İslam dinini kötülemek, alçaltmak ve ön yargı oluşturmak amacıyla kullanmaktadır. İslam'ın savaş dini olduğu iddialarında delil olarak kullanılan ayetlerde sözü edilen savaşın çoğunlukla savunma amaçlı savaşlar olması ve İslam'ın insanlar arası ilişkileri bozan yıkıcı duyguları ile mücadele etmesi anlamındaki nefis cihadına daha çok önem vermesi, İslam'ın şiddeti yasaklaması ve insanlar arası ilişkileri bozan yıkıcı duyguları ile mücadele etmesi anlamındaki nefis cihadına daha çok önem vermesi, insanlar arası ilişkilerde sevgi, saygı, empati, affetme, hoşgörü ve sabır gibi duygu ve davranışları tavsiye edici emirler ihtiva etmesi, İslam'ın korkulacak bir olgu olmadığını göstermektedir. İslamofobinin Batı dünyasının kendi algılamasının bir sonucu olduğu üzerinde durulacak ve İslam'ın bir terör dini değil de hoşgörü dini olduğu gösterilecektir. Batı medeniyeti İslam'ı ve Müslümanları terör ve şiddet ile özdeşleştirmekten ve terör örgütleri ile ılımlı Müslümanlar arasında ayırım yapmaktan vazgeçmediği sürece İslamofobi ile başa çıkmada başarılı olamayacaktır. Zira korku, pasifliğe, bastırmaya, mantık dışılığa ve aceleciliğe neden olur. Ayrıca, önyargılı yaklaşımlara ve saldırılara muhatap olan Müslüman bireylerin kendilerini tehdit altında hissetmeleri, iş verimlerinin düşmesine ve devletin kendilerine ayrımcılık yapmasından dolayı devlete ve kanunlara bağlılık ve saygılarının azalmasına ve marjinalleşmeye neden olabilir. Dolayısıyla İslam korkusu anlamsız, mantığa dayanmayan fabrikasyon bir korkudur. Bu korkunun temel nedenleri İslam'ın doğru ve yeterli düzeyde bilinmemesi, Müslüman toplumlar üzerinden İslam algısı oluşturulması, ön yargı ve ötekileştirmeler, yazılı görsel ve sesli medya kanalları ile insanlarda İslam'a aleyhine klasik ve sosyal şartlandırma yapılmasıdır. Gerçek dünyada ise İslam korkulacak bir olgu ve Hıristiyanlık için bir tehdit değil aksine insanlığın huzur ve mutluluğu için çok önemli mesajlar içeren bir inanç sistemi olduğu bu çalışmada gösterilmeye çalışılacak ve Hatay'daki gayrimüslimlerde İslamofobik bir algının olup olmadığı incelenecektir.

Sınırlılıkları: Araştırma yapılırken Hatay'da yaşayan Gayrimüslimler ile görüşülmüştür. Ancak bu görüşme yapılırken bazı insanların anket formunu doldurmak istememeleri, kendilerine yönelik herhangi bir olumsuz durum söz konusu olabileceğinden korkarak anket formuna çekimser kalmaları gözlenmiştir.

1.2. Ankete Katılanların Kişisel Özellikleri

Aşağıdaki tablolarda ankete katılanların yaş, cinsiyet ve eğitim bilgileri yer almaktadır. Anket Gayrimüslimler üzerinde uygulanmıştır. Ankete ağırlıklı olarak erkekler katılmıştır. 200 kişinin 151'i(%75,1) erkek, 49'u(24,4) da kadındır.

1.2.1. Cinsiyet Bilgileri

Tablo 1.
Ankete Katılanların Cinsiyet Bilgileri

	Frequency	Percent	Valid percent	Cumulative percent
Erkek	151	75,5	75,5	75,5
Kadın	49	24,5	24,5	100,0
Toplam	200	100	100,0	

Tablo 1 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin genellikle erkek olduğu görülmektedir. Ankete katılan toplam gayrimüslim erkek sayısı 151'dir ve yaklaşık olarak ankete katılanların %75,5'ini oluşturmaktadır. Ankete katılan gayrimüslim kadın ise 49'dur toplam ankete katılanların %24,5'ini oluşturmaktadır.

1.2.2. Yaş Bilgileri

Tablo 2.
Ankete Katılanların Yaşları

Yaş aralığı	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
18-24	32	16,0	16,0	16,0
25-31	69	34,5	34,5	50,5
32-38	38	19,0	19,0	69,5
39-45	33	16,5	16,5	86,0
46 ve üstü	28	14,0	14,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

+

Tablo 2 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin genellikle genç yaş grubunda (25-31) yer aldığı görülmektedir. Toplam ankete katılanların %34,5'ini oluşturmaktadır. Ankete katılan gayrimüslimlerin ikinci olarak en fazla yer aldığı yaş grubu 32-38'dir ve yüzdelik olarak ankete katılanların %19'unu oluşturmaktadır. 46 ve üstü yaş grubuna bakıldığında bu sayı diğer yaş gruplarına oranla en düşüktür. 18-24 yaş grubuna bakıldığında bu sayı diğer yaş gruplarına oranla en düşük ikinci yaş grubunu oluşturmaktadır. Buradan 25-38 yaş aralığına baktığımızda ankete

katılanların çoğunun bu aralıkta yer alan yaşta olan gayrimüslimler oluşturmaktadır ve bu oran yaklaşık olarak % 53,5'tir. Gayrimüslim gençlerin çoğunluğunun yurtdışında çalıştığı gözlenmiştir. Özellikle Tokaçlı Köyünde yaşayan gayrimüslimlere bakıldığında gençlerin büyük bir bölümünün yurtdışında çalıştığı belirtilmiştir. Bu bölgede ankete katılanların çoğunluğunun yaşlı grubunda yer aldığı gözlenmiştir. Vakıflı Köyünde ise gençler genellikle buldukları yerden ayrılmamışlar hayatlarını burada idame ettirmeye çalışmaktadırlar. Ancak Avrupa'ya gitme fikri zihinlerinin bir köşesinde yer almaktadır. Saray caddesine bakıldığında aynı şekilde burada da yaşlı nüfus daha belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Ancak Tokaçlı'ya nazaran daha fazla genç nüfusa rastlanmıştır. Özellikle Pazar günü yapılan kilise ayininde geç nüfus sayısı oldukça fazla olarak görülmüştür.

1.2.3. Ankete Katılanların Eğitim Düzeyleri

Tablo3.
Ankete Katılanların Eğitim Düzeyleri Bilgileri

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
İlkokul	20	10,0	10,0	10,0
Ortaokul	15	7,5	7,5	17,5
Lise	100	50,0	50,0	67,5
Yüksekokul	59	29,5	29,5	97,0
Yüksek lisans	6	3,0	3,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 3 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin çoğunun yani yaklaşık olarak %50'sinin lise mezunu olduğu görülmektedir. İlkokul mezunu 20 kişi olarak görülmektedir ve ankete katılanların %10'unu oluşturmaktadır. Ortaokul mezunu gayrimüslim sayısı ise 15'tir bu da yüzdelik olarak 7,5'tur. Yüksekokul mezunu gayrimüslim oranı yaklaşık olarak %29,5 olduğu görülmektedir. Ankete katılan 200 kişiden yalnızca 6'sının yüksek lisans yaptığı görülmektedir bu oran da yaklaşık olarak %3'tür.

1.2.4. Müslümanların Dünya Ülkelerine Bir Tehdit Olarak Görülmesi

Tablo 4.
Müslümanlar Dünya Ülkelerine Bir Tehdittir

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. katılmıyorum	130	65,0	65,0	65,0
Katılmıyorum	53	26,5	26,5	91,5
Fikrim yok	12	6,0	6,0	97,5
Katılıyorum	5	2,5	2,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 4 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin %65'i Müslümanları dünya ülkelerine bir tehdit olarak görmeye kesinlikle karşıdır, ankete katılan iki yüz kişiden 183'ünün böyle bir düşünce içerisinde olmadığı görülmektedir ve bu oran da yaklaşık olarak %91,5 'tur. Ankete katılanların %6'sı herhangi bir fikri olmadığını belirtirken %2,5 gibi düşük bir oran da Müslümanları dünya ülkelerine bir tehdit olarak görmektedir. Burada gayrimüslimlerin Müslümanları tehdit olarak görmemesindeki en büyük neden Müslümanları yakından tanıma imkanına sahip olmaları diyebiliriz. Nitekim çoğu Avrupa ülkesi Müslüman kişilerle yakından temasa geçemedikleri onları anlayıp dinlemedikleri için önyargı ve yanılğı içerisinde oldukları. Müslümanları dünyaya bir tehdit unsuru olarak gördüklerini her kulvarda dile getirmektedirler. Medya organlarını da kullanarak olayları daha da çarpıtarak sunup Müslümanları küçük düşürmek istemektedirler. Onlara göre Müslüman kötü, terörist, nefret edilmesi gereken bir unsurdur. Bilakis Müslüman dünyasında yaşayan birebir temas halinde olan gayrimüslimlere baktığımızda ise böyle bir durumla karşılaşmadığını görmekteyiz.

1.2.5. Batı'nın Müslümanları Bir Tehdit Olarak Görmesi

Tablo 5.
Özellikle Batı Müslümanları Kendine Bir Tehdit Olarak Görüyor

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	56	28,0	28,0	28,0
Katılmıyorum	18	9,0	9,0	37,0
Fikrim yok	50	25,0	25,0	62,0
Katılıyorum	61	30,5	30,5	92,5
K. Katılıyorum	15	7,5	7,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 5 incelendiğinde, ankete katılan gayrimüslimlerin %30,5'i Batı ülkelerinin İslamiyet'i kendilerine bir tehdit olarak gördüğüne katılmaktadır. Bu duruma güçlü bir şekilde inananların oranı ise %7,5 'tur. Gayrimüslimlerin %28'i ise Batı'nın Müslümanları kendilerine bir tehdit olarak gördüğüne şiddetli bir şekilde inanmamaktadır. Ankete katılanların %25'i ise bu konu ile ilgili fikrinin olmadığını belirtmektedir. % 9 gibi bir oran da Batının Müslümanları bir tehdit olarak görmesine inanmamaktadır. Buradan genel olarak Hatay'da bulunan gayrimüslimlerin bir kısmının Batının İslamiyet'i bir tehdit olarak gördüğüne katılmakta bir kısmının da bir tehdit olarak görmediğine katılmaktadır diyebiliriz. Batı her türlü görsel ve işitsel medyayı kullanarak Müslümanları terörist unsurlarla bir tutup dünyaya Müslümanları bir tehdit olarak göstermeye çalışmakta ve bunun için de her imkanı kendi lehine kullanmaktadır diyebiliriz. Ortalama olarak Müslümanlarla ilgili haber niteliği taşıyan bir gelişmeyi kendi isteği doğrultusunda değiştirip ve bir Müslüman bireyin yaptığı hatayı tüm İslam dinine mal ederek sunması Batı'da ve diğer ülkelerde yaşayan insanlara bir "acaba" dedirtmiş ve zamanla da Batının yapmak istediği Müslümanlardan insanları korkutma hamlesini başarıyla gerçekleştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Hatay'da yaşayan gayrimüslimlerin bir kısmı (ki bu oran %38'dir) Avrupa'nın yani Batı'nın Müslümanları bir tehdit unsuru olarak gördüklerine katılmaktadır.

1.2.6. Müslümanların İnsanlığa Güven Vermesi

Tablo 6.
Müslümanlar İnsanlığa Güven Vermiyor

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	75	37,5	37,5	37,5
Katılmıyorum	81	40,5	40,5	78,0
Fikrim yok	27	13,5	13,5	91,5
Katılıyorum	15	7,5	7,5	99,0
K. Katılıyorum	2	1,0	1,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 6 incelendiğinde ankete katılanların yaklaşık olarak % 78'i Müslümanların insanlığa güven vermediğine dair düşünceye karşıdır. Bu konuda fikri olmayanların sayısı 27'dir ve yaklaşık olarak ankete katılanların 13,5'ini oluşturmaktadır. Müslümanların güvensiz olduğunu düşünenlerin sayısı toplamda 17'dir ve bu oran da % 8,5'a denk gelmektedir. İslam dini hemen hemen her konu hakkında hükmünü ortaya koyan bir dindir. Özellikle de emanetlerin muhafazası konumunda ayrı bir itina gösterilmesi gerektiğini belirten bir dindir. Hazreti Peygamber Hazreti Muhammed (sas)'in emanet konusunda oldukça hassas olduğu birçok sahih kaynakta belirtilmiştir. Peygamber ilan edilmeden öncesinde dahi Mekke halkı tarafından güvenilir, emin lakabı verilmiş, sefere çıkan kişiler her türlü malını mülkünü Hazreti Peygambere emanet edip öyle gidecekleri yere gitmişlerdir. Müslüman kişi de kendine Hazreti Peygamberi örnek aldığından güvenilir kişilerdir diyebiliriz tatbiki bu her Müslüman kişi için geçerli değildir. Ancak genel olarak İslami hükümleri yerine getirmeye gayret eden insanlar emanete hıyanet noktasında daha titiz bir davranış sergileyebilirler. Ki bu durum da tarih sahnesinde dahi böyle olmuştur. 1915 öncelerinde Doğu Anadolu Bölgesinde uzun yıllar birlikte yaşayan Ermeniler ve Müslümanlar buna en iyi örnek olarak gösterilebilir. O bölgede yaşayan Ermenilerin tarih kaynaklarına geçen sözleri oldukça önemlidir:

“ Herhangi bir savaş durumunda çocuklarımızı, eşlerimizi ve kızlarımızı ilk olarak emanet edeceğimiz kişi Müslümanlardır. Çünkü Onlarda Allah korkusu vardır ve emanete asla hıyanet etmezler.”

Bu sözleri yabancı milletten birinin söylemesi o kadar önemlidir bu konu hakkında tarafsız bir şekilde değerlendirme yapabilme imkanı tanımaktadır. Her ne

olursa olsun Müslümanlığı özümseyen kişinin genel olarak bakıldığında emanet noktasında son derece güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

1.2.7. 11 Eylül Sonrası Dünya'nın Müslümanlara Bakışı

Dünya ülkelerinin İslam'a bakış açısının değişmesinde 11 Eylül 2001 tarihinde ABD ikiz kulelerine yapılan terör saldırısının rolü büyüktür. Artık bu saldırıdan sonra dünya ülkeleri İslam'a ve İslam'ı simgeleyen her şeye karşı bir cephe almış durumdadır. İslam dinini bir terör dini, Müslümanları da bir terörist olarak görmeye başlamışlardır. Aslında daha önceki yıllarda ve dönemlerde Batı İslamiyet'i kendine bir tehdit Hıristiyanlığa karşı bir rakip olarak görmüş olsa da sosyal bilimciler 11 Eylül tarihini bir dönüm noktası kabul ettiklerinden dolayı biz de anket çalışmamızda 11 Eylül'ü baz almak istedik ve Hatay'daki Gayrimüslim azınlığa 11 Eylül'le alakalı bilgilerinin olup olmadığını yoklamak amacıyla 11 Eylül sonrasında Müslümanlara olan bakış açısının değişip değişmediğini sorduk. Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde katılımcıların %44 gibi büyük bir oranı konuyla ilgili herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Bu durum bize dünyadaki gelişmelerden çok da haberdar olmadığımızı ne yazık ki göstermektedir. Ankete katılanların %13'ü kesin bir şekilde 11 Eylül sonrası dünya ülkelerinin İslam'a bakışında herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Yine tabloyu incelediğimizde %23 gibi bir oranda gayrimüslimin 11 Eylül sonrası Müslümanlara karşı bakış açısının değiştiğine inandıkları görülmektedir.

Tablo 7.

11 Eylül sonrası Müslümanlara Bakış Açısı Değişti

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	26	13,0	13,0	13,0
Katılmıyorum	40	20,0	20,0	33,0
Fikrim yok	88	44,0	44,0	77,0
Katılıyorum	43	21,5	21,5	98,5
K. Katılıyorum	3	1,5	1,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

1.2.8. Medyanın Ortaya Attığı İslamofobik İddiaların Ciddiye Alınması

Bilindiği üzere medya etkileyici ve güçlü bir iletişim aracıdır. Yapılmak istenen her neyse medya aracılığıyla kolaylıkla halledilebilir. İşte burada İslamofobik

bir algı oluşturmak isteyenler kuşkusuz medyadan olabildiğince faydalanmak isteyeceklerdir. İslam karşıtları da medya üzerinden İslam'ı kötüleyip insanlara öcü gibi göstermeye çalışılmaktadırlar. Bu anket çalışmamızda gayrimüslimlerin medyanın ortaya attığı iddialara yönelik düşüncelerini inceledik. Katılımcılarımızın verdiği cevaplara baktığımızda onlara göre medyanın ortaya attığı iddialar insanlar tarafından çok da ciddiye alınmamaktadır. Yaklaşık olarak %50,5 katılımcı medyanın islamofobik iddialarını ciddiye almamaktadır. %31,5 kişi medyanın islamofobik iddialarının ciddiye alındığını düşünmektedir. Geriye kalan %18 katılımcı da herhangi bir fikri olmadığını belirtmektedir. Her ne kadar Hatay'da yaşayan Gayrimüslimler medyanın islamofobik algı oluşturmak istemesinde bir ciddiyet aramamışlar ve bunun dikkate alınmadığını belirtmiş olsalar da medyanın tüm Avrupa'yı hatta dünya ülkelerini yönlendirdiği aşikârdır. Müslümanlara yönelik yapılan ırkçı, ayrılıkçı eylemler hemen her alanda kendini gösteriyor medyanın da yüceltmesiyle gittikçe büyüyen bir islamofobik algı ortaya çıkıyor diyebiliriz.

Tablo 8.

Medyanın ortaya attığı iddialar ciddiye alınmıyor.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K.Katılmıyorum	18	9,0	9,0	9,0
Katılmıyorum	83	41,5	41,5	50,5
Fikrim Yok	36	18,0	18,0	68,5
Katılıyorum	56	28,0	28,0	96,5
K.Katılıyorum	7	3,5	3,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

1.3. Müslümanlarla İlişkiler

Bu bölümde Hatay'da yaşayan gayrimüslimlerin Müslümanlarla nasıl geçindiği, Müslümanlarla aynı ülkede yaşamasından mutlu olup olmadığı, güvenilir insanlar olup olmadıkları aynı zamanda Müslümanların, gayrimüslimlerin inançlarına, ibadetlerine, geleneklerine saygılı olup olmadıkları üzerinde durulup araştırılmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Müslüman Komşularla İyi Geçinilmesi

Tablo 9.
Müslüman Komşularıyla İyi Geçinirim

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	9	4,5	4,5	4,5
Katılmıyorum	4	2,0	2,0	6,5
Katılıyorum	72	36,0	36,0	42,5
K. Katılıyorum	115	57,5	57,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 9'a baktığımızda genel olarak gayrimüslimlerin Müslüman komşularıyla iyi geçindiklerini görmekteyiz. Net bir şekilde %57,5 gibi büyük bir kitle Müslümanlarla iyi anlaşmış olduğunu belirtmektedir. Aynı şekilde Müslüman komşularıyla iyi geçinirim maddesine %36 kişi katıldığını beyan etmektedir. Bu anket maddesine fikrinin olmadığını ileri süren olmamıştır. %6,5 gibi düşük bir kitle de Müslüman komşularıyla çok da iyi geçinmediğini belirtmektedir. İslam dininde komşuluk ilişkileri oldukça önemlidir. Komşusunun bir sıkıntısı olduğunda bunu hal eylemeyen Müslüman kendini sorgulamalıdır. Nitekim Hazreti Peygamber bir hadisinde, Komşusu açken tok yatan bizden değildir diyerek komşuluk ilişkilerinin ne kadar önem arz ettiğini belirtmiştir. İslamiyet'i çekici kılan bir diğer husus da komşuluk haklarıdır. "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" hadisi komşuya ne kadar ehemmiyet verildiğini göstermektedir. Aynı şekilde bir gün Cebrail(as) gelmiş ve Efendimize komşuluk haklarını anlatmıştır, o kadar çok anlatmış ve ısrarla üzerinde durmuştur ki Peygamber Efendimiz şunları söylemiştir: "Cibril komşuluk haklarından o kadar çok bahsetti ki az kalsın onu kişiye mirasçı yapacak zannettim".

1.3.2. Müslümanlarla Aynı Ülkenin Paylaşılması

Tablo 10.
Müslümanlarla Aynı Ülkede Yaşamaktan Mutluyum

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Katılmıyorum	8	4,0	4,0	4,0
Katılıyorum	95	47,5	47,5	51,5
K. Katılıyorum	97	48,5	48,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 10 incelendiğinde gayrimüslimlerin %96' ya yakını Müslümanlarla aynı ülkede yaşamaktan mutlu olduklarını belirtmiştir. Bu oranın yüksek çıkmasının

nedeni İslam dininin her duruma hoşgörüyü yaklaşması, komşuluk ilişkilerine önem vermesi ve fakirlerin gözetilmesi olarak gösterilebilir. Çünkü Hz. Muhammed(s.a.s) savaşlarda fethedilen yerlerde hiçbir gayrimüslimi ya da putperesti İslamiyet'e geçmesi için zorlamamıştır, bilakis onlara zaman tanımış ve İslam dininin güzelliklerini anlatarak ve kendisinin örnek davranışlarını görerekten İslam dinini kabul etmişlerdir. Peygamber Efendimiz dinde zorlamanın olmadığını her fırsatta dile getirmiştir.

1.3.3. Müslümanların Güvenirliliği

Tablo 11.
Müslümanlar Güvenilir İnsanlardır

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	2	1,0	1,0	2,0
Fikrim Yok	1	,5	,5	2,5
Katılıyorum	75	37,5	37,5	40,0
K. Katılıyorum	120	60,0	60,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 11'i incelediğimizde ankete katılanların çoğunluğu olumlu yönde görüş bildirmiştir. Bu anket sorumuzda katılımcılara Müslümanların güvenilir olup olmadıklarını sorduk. Ankete katılanların %60'ı Müslümanların kesinlikle güvenilir insanlar olduğunu, %37,5'i güvenilir oluklarını belirtmiştir. Müslümanların güvenilir olmadığını düşünenlerin oranı %2'dir. Bu konuda fikir beyan etmeyen yalnızca 1 kişidir ve yüzde olarak baktığımızda 0,5'e tekabül etmektedir. Müslüman güvenirliliği dendiğinde karşımıza büyük örnek Hz. Peygamber çıkar. Güvenilir olmasıyla İslamiyet öncesinde dahi kendisine Muhammed'ul-Emin yani Güvenilir Muhammed denilmiştir. Her kim ki bir yere gittiğinde geriye kalan malını Hz. Peygamber'e bırakır ona emanet ederdi ve geri döndüğünde malını nasıl bıraktıysa öyle geri bulurdu. Yine İslam dini bize emanete hıyanet etmemeyi tembihler. İslam inancını sindirmiş insanların da güvenilir olmaması için hiçbir neden yoktur. Hatay'da yaşayan gayrimüslimler de Müslümanların güvenilir insanlar olduğu konusunda hemfikirdir. Müslümanlarla yakından irtibat halinde olmaları nedeniyle onları yakından tanıma fırsatı bulan gayrimüslimler Müslümanların güvenilir olduğunu düşünmektedir.

1.3.4. Müslümanların İnançlara Saygısı

Müslümanlar genel olarak inançlara saygılı insanlardır. Hangi dini inançtan olursa olsun insanlara karşı hoşgörülü bir anlayışa sahiptirler. Tablo 12'yi değerlendirdiğimizde gayrimüslimlerin Müslümanları inançlarına karşı saygılı bulduklarını söyleyebiliriz. Dolayısıyla ankete katılan gayrimüslimlerin yaklaşık olarak % 97'si Müslümanların gayrimüslimlerin inançlarına karşı saygılı olduklarını düşündüklerini görmekteyiz. % 2 gibi düşük bir oran bu anket sorusuna katılmadıklarını belirtmektedir. Aynı şekilde %2 gibi düşük bir oran da bu konuda fikirlerinin olmadığını beyan etmektedir. Hatay birçok dini bir arada barındıran nadide kentlerden biri olması insanları da inançlara incelik konusunda etkilemiş olduğunu söyleyebiliriz. Hangi din ve mezhepten olursa olsun kimsenin inancına karışılmamış ve herkes özgür bir şekilde istediği dini yaşama hakkını elde etmiş bulunmaktadır. Hatay ve burada yaşayan insanların bu zenginlikten dolayı gurur duyması ve kıymetini bilmesi gerektiğini söyleyebiliriz. Nitekim böyle bir kente sahip olmak büyük bir ayrıcalıktır.

Tablo 12.
Müslümanlar İnançlarına Saygılıdır.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	2	1,0	1,0	2,0
Fikrim yok	2	1,0	1,0	3,0
Katılıyorum	79	39,5	39,5	42,5
K. Katılıyorum	115	57,5	57,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

1.3.5. Müslümanların İbadetlere Saygısı

Tablo13.
Müslümanlar İbadetlerine Saygılıdır

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	4	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	2	1,0	1,0	3,0
Fikrim Yok	6	3,0	3,0	6,0
Katılıyorum	86	43,0	43,0	49,0
K. Katılıyorum	102	51,0	51,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu yaklaşık olarak %95'i Müslümanların gayrimüslimlerin ibadetlerine saygılı olduklarını belirttikleri

görülmüştür. %3 oranındaki katılımcı Müslümanların ibadetlerine saygılı olmasına katılmadıklarını belirtmişlerdir. %3 gibi bir katılımcı da yine herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Hatay ilinde üç dinin de ibadet yeri aynı yerde bulunmaktadır. Müslümanlara ait cami, Hristiyanlara ait kilise ve Yahudilere ait havra. Bu üç ibadet merkezi aynı yerde bulunmasına rağmen bugüne kadar herhangi bir saygısızlık hiçbir din sahibi kimseye yapılmamıştır. Son derece nezih bir şekilde herkes ibadetini istediği yerde ve istediği şekilde yaptığı görülmüştür.

1.3.6. Müslümanların Geleneklere Saygılı Olması

Tablo 14.
Müslümanlar Geleneklerine Saygılıdır

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	2	1,0	1,0	1,0
Katılmıyorum	5	2,5	2,5	3,5
Fikrim Yok	26	13,0	13,0	16,5
Katılıyorum	83	41,5	41,5	58,0
K. Katılıyorum	84	42,0	42,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Yukarıdaki tabloda katılımcıların %3,5 gibi bir kısmı Müslümanların geleneklerine saygılı olduklarına katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %13'ü bu konuda herhangi bir fikirlerinin olmadığını belirtmişlerdir. Ankete katılanların %83,5 'u Müslümanların geleneklerine saygılı olduklarını belirtmişlerdir.

1.4. Müslüman Ülkede Yaşamak

1.4.1. Müslüman Ülkede Yaşanılması

Tablo 15.
Müslüman Ülkede Kendimi Güvende Hissediyorum

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Katılmıyorum	6	3,0	3,0	3,0
Fikrim Yok	15	7,5	7,5	10,5
Katılıyorum	93	46,5	46,5	57,0
K. Katılmıyorum	86	43,0	43,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 15'i incelediğimizde gayrimüslimlerin %3'ü Müslüman ülkede kendimi güvende hissediyorum anketine katılmadığını belirtmiştir. Bu anket

sorusunda tablodan da anlaşıldığı gibi kesin bir şekilde katılmıyorum cevabına rastlanmamıştır. Herhangi bir fikri olmadığını belirtenlerin oranı %7,5'tir. Bu anket sorusuna cevap verenlerin %89,5'u Müslüman bir ülkede kendilerini güvende hissettiklerini belirtmişlerdir. Buradan şu sonuca ulaşabiliriz; Hatay'da yaşayan gayrimüslimleri, Müslümanlara yönelik terörist iddiası ve Batı'nın Müslümanları güvensiz bulması çok da etkilememiştir.

1.4.2. Çocukların Da Müslüman Bir Ülkede Yaşamaları

Tablo 16.

Çocuklarının da Müslüman ülkede yaşamasından mutluyum

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Katılmıyorum	7	3,5	3,5	3,5
Fikrim yok	20	10,0	10,0	13,5
Katılıyorum	94	47,0	47,0	60,5
K .Katılıyorum	79	39,5	39,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 16 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin, çocuklarının Müslüman bir ülkede yaşamasından çok fazla rahatsızlık duymadığı görülmektedir. Dolayısıyla ankete katılanların %47'si katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Kesin bir şekilde katılmıyorum seçeneğini işaretleyenlere rastlanmamıştır. Fikri olmayanlar %10, kesin bir şekilde memnuniyetini belirtenlerin oranı ise %39,5 gibi azımsanmayacak bir orandır.

1.5. İslamofobik Algılar

Tablo 17.

İslamiyet Adına Terör Faaliyetlerinde Bulunan Örgütlerin İslamiyeti Yansıttığı Düşünülmektedir.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	134	67,0	67,0	67,0
Katılmıyorum	50	25,0	25,0	92,0
Fikrim Yok	13	6,5	6,5	98,5
Katılıyorum	3	1,5	1,5	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere İslamiyet adına terör faaliyetlerinde bulunan örgütlerin genellikle İslamiyet'i yansıttığı düşünülmektedir anketine katılımcılar genel olarak kesinlikle katılmadıklarını belirtmişler ve bu oran da yaklaşık olarak %67 olarak görülmüştür. Bu sonuca bakarak belki de şu kaniya

varabiliriz; ankete katılan gayrimüslimler genel olarak İslamiyet'i benimsememiş olsalar dahi İslamiyet hakkında birtakım bilgilere sahiplerdir. İslamiyet'in hiçbir terör faaliyetini kabul edecek destekleyecek bir din olmadığını görmüşler ve bu yönde olduklarını yapılan anket çalışmasıyla göstermişlerdir. Ayrıca bu anket sorusuna kesinlikle katıldığını belirten hiç kimseye rastlanmamıştır. İslam adına faaliyet gösterdiğini ileri süren DAESH ve El Kaide gibi terör örgütleri Batının da çarpıtmasıyla birçok kişi tarafından gerçekten İslam adına faaliyet yürüttüğü benimsenmiştir. Ancak böyle bir durum İslam adına kabul edilemez. Nitekim İslam dini bu örgütlerin bozmaya çalıştığını onarmakla ilgilenir. Cihadı daha çok bir nefis mücadelesi olarak görmektedir. İslam dininde zor durumda yani en son çare olarak savaş gelmektedir. Ancak bu örgütlere bakıldığında kendilerini İslam savunucusu gibi gösterip masum birçok insanın canını alarak İslam propagandası yapılmaya çalışılmakta o da ne yazık ki oldukça başarısız olmaktadır. İslam dininin hiçbir kara propagandaya ihtiyacı yoktur. Yalnızca İslami hükümlere uymak ve İslam'la yaşamak İslam'ın propagandasını yapmaya yeter de artar.

1.5.1. Türkiye'de İslamofobik Faaliyetlere Rastlanması

Tablo 18.
Türkiye'de İslamofobik Faaliyetlere Rastlanmaktadır

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	115	57,5	57,5	57,5
Katılmıyorum	46	23,0	23,0	80,5
Fikrim Yok	25	12,5	12,5	93,0
Katılıyorum	14	7,0	7,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 18'i incelediğimizde Türkiye'de İslamofobik faaliyetlere genel olarak rastlanmadığı görülmektedir. Katılımcıların %57,5'i kesinlikle katılmadığını belirtmiştir, %23'ü de katılmadığını belirtmiştir. Katılımcılar genel olarak Türkiye'de İslamofobik faaliyet yaşanmadığını düşünmektedir diyebiliriz. Ankete katılanların %12,5'u fikrinin olmadığını belirtmiş geri kalan %7'si de Türkiye'de İslamofobik faaliyetlere rastlandığını düşünmektedir.

1.5.2. Hatay’da İslamofobik Eylemlerin Artması

Tablo 19.

Hatay’da İslamofobik Eylemler Artmaktadır

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K .Katılmıyorum	133	66,5	66,5	66,5
Katılıyorum	55	27,5	27,5	94,0
Fikrim Yok	8	4,0	4,0	98,0
Katılıyorum	1	,5	,5	98,5
K. Katılıyorum	3	1,5	1,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tabloya baktığımızda, ankete katılanların %94’ü genel olarak Hatay’da İslamofobik eylemlerin arttığını düşünmemektedir. Ankete katılanları böyle düşünmeye sevk eden şeyin Hatay’ın bir hoşgörü kenti olması; gayrimüslimi, hristiyanı, yahudisi hep bir arada problem çıkarmadan ta bu zamana kadar yaşamasıdır diyebiliriz. % 4 gibi düşük bir oran herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiş, % 2’si de Hatay’da İslamofobik eylemlerin arttığını düşünmektedir. Hatay’da uzun yıllar beraber yaşayan farklı mezhepler olmuştur. Ancak hiçbir dönemde o dine yönelik herhangi bir karşıtlık, olumsuzluk durumuyla karşılaşmamıştır. Ancak son dönemlerde bazı güçlerin etkisiyle bir İslam karşıtlığı algısı oluşturulmaya çalışılsa da Hatay’da böyle bir eylem niteliğinde olaylara henüz rastlanmamıştır.

1.5.3. Hatay’da Herkesin Dinini Rahatça Yaşayabilmesi

Tablo 20.

Hatay’da Herkes Dinini Rahatça Yaşayabilmektedir.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	4	2,0	2,0	2,0
Katılmıyorum	1	,5	,5	2,5
Fikrim Yok	8	4,0	4,0	6,5
Katılıyorum	65	32,5	32,5	39,0
K. Katılıyorum	122	61,0	61,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 20’yi incelediğimizde genel olarak ankete katılanların %93,5’u Hatay’da dini yaşama açısından herhangi bir problem yaşandığını düşünmemektedir. Yıllardır da Hatay’da böyle bir probleme olumsuzluğa rastlanmamıştır. Her din mensubu üye kendini baskı altında hissetmemiştir diyebiliriz. Bu bağlamda tabloyu da incelediğimizde bu durum açıkça görülmektedir. %2,5 gibi bir orandaki kişi

olumsuz fikir beyan etmiştir. Hatay UNESCO tarafından kültür başkenti seçilmiştir. Hatay'ın böyle uluslararası bir kuruluş tarafından başkent seçilmesi oldukça manidardır. Bu duruma en büyük etkenlerden biri olarak farklı kültürlerin ve inançların bir arada yaşamasını gösterebiliriz. Hatay'ın bu kozmopolit yapısı onu diğer şehirlerden ayırıp bambaşka bir yere koyar. İnanca ve kültüre verdiği saygı ve değerle Hatay en üst sıralarda kendine yer edinmiştir diyebiliriz. Diğer şehirleri incelendiğinde herhangi bir farklılığa rastlamak oldukça güçtür. Çoğu insan genel olarak aynı dinin ve kültürün birer unsurudur. Oysa Hatay'a bakıldığında durum tamamen farklıdır. Din ve kültür farklılığının yanında birçok etnik unsur bir arada huzur içinde yaşamayı başarabilmektedir diyebiliriz.

1.5.4. Ticari İlişkilerde Ayrım Yapılması

Tablo 21.
Ticari İlişkilerde Ayrım Yapılmaktadır.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	66	33,0	33,0	33,0
Katılmıyorum	73	36,5	36,5	69,5
Fikrim Yok	10	5,0	5,0	74,5
Katılıyorum	30	15,0	15,0	89,5
K. Katılıyorum	21	10,5	10,5	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 21'i incelediğimizde şu sonuçlara varabiliriz; katılımcıların %69,5'i ticari ilişkilerde herhangi bir ayrım yapılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların %25,5 ' ticari ilişkilerde bir ayrımın söz konusu olduğunu belirtmişler geriye kalan %5 de bir fikrinin olmadığını belirtmişlerdir. Hatay'da küçük esnaf işletmesi niteliğinde olan yerlerde kısmen ticari ayrım yapıldığı söylenebilmektedir. Nitekim bu gibi yerlerde mahalle kültürü ağır bastığından insanlar bir şey alırken veya verirken ticari bir ayrım yaptıklarından söz edilebilir. Benim yakınım kazansın mantığıyla hareket edilerek her kişi mensup olduğu unsurun yanında yer alabilmektedir. Ancak bu durum yalnız küçük işletme tarzı olan yerlerde görülmekte olup uluslararası ticari ilişkilerde böyle bir ayrıma gidilmediği belirtilmektedir.

1.5.5. Başörtüsü Takanlara Karşı Bir Rahatsızlık Durumu

Tablo 22.

Başörtüsü takanlara Karşı Bir Rahatsızlık Durumu Var.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	95	47,5	47,5	47,5
Katılmıyorum	75	37,5	37,5	85,0
Fikrim Yok	9	4,5	4,5	89,5
Katılıyorum	11	5,5	5,5	95,0
K. Katılıyorum	10	5,0	5,0	100,0
Total	200	100,0	100,0	

Tablo 22 incelendiğinde Hatay’da yaşayan gayrimüslimlerde genel olarak başörtüsü takanlara karşı bir rahatsızlık yoktur. Katılımcıların % 85’inde bir rahatsızlık durumu yoktur. %10,5 ‘u başörtüsü takanlara karşı bir rahatsızlık durumu olduğunu belirtmiş geriye kalan % 4,5 da herhangi bir fikrinin olmadığını belirtmiştir. Hatay’ın her dine ve kültüre kucak açması herhangi bir olumsuzluk durumuna bu güne kadar rastlanmaması Hatay için oldukça önemlidir. Ancak yapılan ankette katılımcıların yüzde onu Başörtüsü takanlara karşı rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu duruma neden olan sebepler neler olabilir araştırma kapsamına alınabilir. Tessettür kullanılarak yapılan bazı terör faaliyetleri bu durumu etkilemiş olabilir. Ya da tessettürü bir moda ikonu olarak görenlerin de Hatay’da yaşayan Gayrimüslimleri etkilemiş olduğu söylenebilir. Modaya yönelik giyinen başörtüsü oldukça dikkat çekici olduğundan dolayı belki de bu durumdan olan rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir.

1.5.6. Ezana Karşı Bir Rahatsızlık Durumu

Tablo 23.

Ezana Karşı Bir Rahatsızlık Durumu Var

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	98	49,0	49,0	49,0
Katılmıyorum	84	42,0	42,0	91,0
Fikrim Yok	13	6,5	6,5	97,5
Katılıyorum	3	1,5	1,5	99,0
K. Katılıyorum	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 23’e baktığımızda ankete katılanların ezana karşı herhangi bir rahatsızlık durumu olmadığı yönünde fikir beyan etmişlerdir ve bu oran yaklaşık

olarak %91'dir. Bu konuda herhangi bir fikri olmadığını belirtenlerin oranı %6,5'tir. Ezana karşı rahatsızlık durumu olduğunu düşünenlerin oranı da %2,5'tur. Hatay'da nasıl ki kimse çan sesinden rahatsızlık duymuyorsa ezan sesinden de rahatsızlık duymamaları oldukça normaldir diyebiliriz.

1.5.7. Hatay'da İslamofobik Bir Algının Olması

Tablo 24.
Hatay'da İslamofobik Bir Algı Var.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	102	51,0	51,0	51,0
Katılmıyorum	81	40,5	40,5	91,5
Fikrim Yok	9	4,5	4,5	96,0
Katılıyorum	4	2,0	2,0	98,0
K. Katılıyorum	4	2,0	2,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 24'ü incelediğimizde ankete katılanların %91,5'i Hatay'da İslamofobik algının bulunduğunu düşünmemektedir. Burada Hatay'ın ne kadar farklılıklara açık bir kent olduğunu söyleyebiliriz. Her dinin rahatça ibadetini yapabildiği Hatay'da İslamofobi olduğunun düşünülmemesi oldukça normaldir. Bu konuda fikir beyan etmeyenlerin oranı %4,5'tir. Hatay'da islamofobik bir algının olduğunu düşünenlerin oranı %4 gibi çok düşüktür.

1.6. Gayrimüslimlerin Endişeleri

1.6.1. Gayrimüslim Olduğunun Söylenmesinden Endişe Duyulması

Tablo 25.
Gayrimüslim Olduğunu Söylemekten Endişe Duyuluyor.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	119	59,5	59,5	59,5
Katılmıyorum	72	36,0	36,0	95,5
Fikrim Yok	6	3,0	3,0	98,5
Katılıyorum	1	,5	,5	99,0
K. Katılıyorum	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 25'e baktığımızda katılımcıların yaklaşık olarak %95,5'i gayrimüslim olduğunu söylemekten herhangi bir endişe duymadığını belirtmiştir. %3'ü herhangi bir fikri olmadığını belirtirken %1,5 gibi düşük bir oran da gayrimüslim olduğunu söylemekten endişe duyduğunu belirtmiştir.

1.6.2. Dini Semboller Kullanılmasından Endişe Edilmesi

Tablo 26.

Dini Semboller Kullanmaktan Endişe Edilmektedir.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	99	49,5	49,5	49,5
Katılmıyorum	63	31,5	31,5	81,0
Fikrim Yok	11	5,5	5,5	86,5
Katılıyorum	19	9,5	9,5	96,0
K. Katılıyorum	8	4,0	4,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 26 incelendiğinde ankete katılan gayrimüslimlerin %81'i dini sembol kullanmaktan endişe etmediğini belirtmiştir. %5,5'i herhangi bir fikrinin olmadığını belirtirken %13,5'i de dini semboller kullanmaktan endişe ettiğini belirtmiştir.

1.6.3. Kiliseye Gitmekten Endişe Duyulması

Tablo 27.

Kiliseye Gitmekten Endişe Duyuluyor.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	115	57,5	57,5	57,5
Katılmıyorum	83	41,5	41,5	99,0
Fikrim Yok	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 27'yi incelediğimizde katılımcıların büyük çoğunluğu kiliseye gitmekten endişe duymadıklarını belirtmişlerdir ve bu oran da % 99 gibi büyük bir orandır. % 1'lik kısım da herhangi bir fikrinin olmadığını beyan etmişlerdir. Burada dikkat çeken nokta hiçbir katılımcının kiliseye gitme konusunda endişe duyulmasında katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum ölçeklerini işaretlememiş olmasıdır.

1.7. Müslümanlarla İletişim

Tablo 28.
Müslümanlarla İletişim Zordur.

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
K. Katılmıyorum	128	64,0	64,0	64,0
Katılmıyorum	44	22,0	22,0	86,0
Fikrim Yok	26	13,0	13,0	99,0
K. Katılıyorum	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	200	100,0	100,0	

Tablo 28'e baktığımızda genel olarak katılımcıların %86'sı Müslümanlarla iletişimin zor olmadığını beyan etmişlerdir. Ankete katılanların %13'ü herhangi bir fikrinin olmadığını belirtirken %1 'i de kesinlikle katıldığını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma kapsamında, Avrupa'da Müslümanlarla ilgili olumsuz algının yükselmesine yol açmakta olan İslamofobi konusu ile ilgili İslamofobiyi besleyen temel faktörler araştırılarak Hatay'da yaşayan Gayrimüslimler üzerinden İslamofobinin algılanış biçimi üzerinde durulmuştur.

Kavramlar, üretildikleri toplumların sosyo-kültürel bağlamlarının yanı sıra zaman içerisinde anlam kaymalarına uğramaktadır. İslamofobi kavramının Batı dünyasında kendi siyasi, dinî, kültürel ve ekonomik şartlarında İslam'ı ve Müslümanları kötülemenin ideolojik dili olarak gündeme getirilmiş olduğu söylenebilir Buradan hareketle, İslamofobinin İslam dininde gerçekte var olmadığı halde varmış gibi gösterilen ve oluşturulmaya çalışılan bir korku ve nefretin adı haline geldiği görülmektedir. Bu nefretin yaygınlaştırılmasında da medya önemli rol üstlenmiştir.

İslamofobiyi genel olarak beslemekte olan birtakım faktörler bulunmaktadır. Bunlardan günümüz itibariyle en önemlilerinden birisi, Amerika'nın 11 Eylül saldırılarından sonra dünyaya İslam'ı bir terör dini olarak göstermesidir. Bunun için kullandığı araçlar hep kendisine hizmet etmektedir. Özellikle de medya dünyaya bunu Amerika adına çok güzel ve etkili bir biçimde yapmaktadır. Nitekim Batı medyası yaptığı yayınlarla dünyada özellikle de Batılılarda İslam korkusu yaratmakta olup İslam'ın bir tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır. Medyanın günümüzde bir konuyla ilgili olarak toplumda algı yaratma potansiyeli oldukça yüksektir ve insanlar medyanın haberlerinden kolaylıkla etkilenebilmektedir. Batı medyası başta olmak üzere dünya genelindeki medyada belli grupların, büyük şirketlerin egemenliği bulunmaktadır. Bu grup ve şirketler ise ait oldukları kültürler ve uygarlıkları pohpohlarken başkalarını hor görme ve küçümseme eğilimindedir. Bu bağlamda İslam ve Müslümanlar ile ilgili konular manipüle edilmekte, sinema ve özellikle de Hollywood filmlerinde Müslümanlar terörist, saldırgan şeklinde yansıtılmaktadır. Ayrıca Batı medyası İslam dünyasını oldukça despot göstermeye çalışmakta; İslam dünyasında düşünce özgürlüğü, ifade özgürlüğü, dini hoşgörü gibi konuların asla bulunmadığı, bu konuların yalnız Hıristiyan dünyasına ait olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Batı medyası, Avrupa toplumunu kışkırtacak propagandalara da imza atmaktadır bunlardan birkaçı da Avrupa'nın

Müslümanlaşacağı, Avrupa'ya şeriatın gelebileceği, Müslümanların kendi haklarına göz koyacağı yani kamu kadrolarına Müslümanların genellikle yerleşeceği gibi kuruntularla onları etkilemeye ve Müslümanlara karşı kin ve nefret tohumları ekmeğe çalışmaktadır.

Müslüman bireylerin göç etmiş oldukları ülkelerde kendi kültürlerini yaşama tarzları, Avrupa toplumunda Müslümanlara yönelik bir endişenin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Avrupa toplumuna entegrasyonu noktasında ciddi sorunlarla karşılaşmıştır. Bu duruma başta pek fazla önem verilmemesinden ve geçici oldukları düşüncesinden hareketle pek fazla önem verilmemiştir. Yerleşik Avrupalı toplum yapısının benimsemiş olduğu çağdaş ve laik hayat biçiminden oldukça farklılaşan Müslümanlar, yerleşmiş oldukları yeni ülkelerinde ilk olarak kendi ibadethanelerini açmışlardır. Bunun ardından helal gıda, kurban kesimi, çocuklara İslam dinini öğretme gibi başka dini inanışlar ve talepler de kendisini göstermiştir. Bu gibi talepler de İslamofobiyi daha da arttırmıştır.

İslamofobi'nin Avrupa toplumları özelindeki tehlikelerini önleyebilmek için öncelikle Avrupa toplumlarının hafızalarını yoklamaları gerekmektedir. Batı toplumlarının sürekli olarak İslam ile çatışma durumunda olmadığı, felsefi ve bilimsel birikimlerini inşa ederken İslam'dan da yararlandığına dikkat edilmelidir. Batı'nın modernite ile olan ilişkisinde ve sekülerizm anlayışlarında İslam'a neticesinde 1950'lerden itibaren Avrupa toplumlarında yerleşik hale gelmeye başlayan Müslümanların "Öteki" olarak algılanmalarına da bir son verilmelidir. Dikkat edildiğinde göçmenlerin özellikle ikinci ve sonraki kuşaklarından itibaren melez bir görünüm sergileyerek Avrupalı-Müslüman olarak kendilerini yeniden inşa ettikleri ve bir anlamda Avrupalı olarak hissettikleri görülmektedir. Bu nedenle Avrupa'nın toplumsal dokularının bir parçası olduklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunun yanı sıra özellikle dini kullanarak terör eylemlerini gerçekleştiren azınlık konumunda olan Avrupalı-Müslümanların da genelleştirilerek hepsinin aynı kefeye konulmamasına dikkat edilmelidir. Batı Müslümanları öğrenmeye çalışmalıdır, Kimin iyi niyetli kimin kötü niyetli yani terör destekler nitelikte olduğunu artık bilmelidir. Ve ona göre Müslümanlara tavrını koymalıdır. Masum insanları terörle yaftalamak, küçük düşürmek, ikinci hatta üçüncü sınıf insan olarak görmek kabul edilemez. Özellikle Batı ülkelerinde yaşayan Müslümanlara getirilen burka yasağı, minare yasağı, kamu dairelerine girememeleri,

ibadetlerini daha sınırlı bir şekilde yapmak zorunda olmaları Avrupa'nın özgürlükçü yapısına ciddi zarar vermektedir ve bu durumdan derhal vazgeçilmelidir. Ayrıca Avrupa ülkelerinde meydana gelen ve İslamofobik eylemler olarak tanımlanan olayların kendi içlerinde halledilmesi tüm bir Avrupa meselesi olarak görülmemelidir. Bu gidişle Avrupa üçüncü dünya ülkelerini aratmayacak hale gelecektir.

Gelecekte Müslümanların ayrımcılığa maruz kalmadan Avrupa'da ya da herhangi bir ülkede yaşamlarını sürdürebilmeleri için en önemli görülmesi gereken şey karşılıklı saygı olmalıdır. Kuşkusuz saygı olduğu takdirde dinler arası iletişim artacak ve İslamiyet'e bakış açısı değişecektir.

Hatay'da yaşayan Gayrimüslimlerin islamofobiye yönelik yaklaşımlarına bakılırsa Avrupa ülkelerinden oldukça farklı bir yapıyla karşılaşılır. Avrupa'nın dilinden düşürmediği İslamofobinin Hatay'da kendine yer edinemediği söylenebilir. Mutlaka bazı etkilenmeler söz konusudur, ancak genel olarak ele alınırsa Hatay'da İslamofobi Batı'da olduğu gibi güçlenememiş zayıf kalmıştır. Elbette bu duruma neden olan en temel faktörlerden biri Gayrimüslimlerin Müslümanları yakından tanıma fırsatı bulmalarındır denilebilir. Her iki tarafın da birbirine karşı saygısı ve tutumu oldukça önem arz etmektedir. Bu saygı gözle görülür bir şekilde belirgindir. Kimsenin birbiri hakkında olumsuz tavır sergilememesi, inançlara karşı hoşgörülü olmaları Hatay'ı kent olarak yüceltmıştır diyebiliriz.

Hatay'ın üç büyük dine mensup cemaatin barış içinde yaşadığı ender mekanlardan biri olduğu söylenebilir. Hatay kendine özgü yapısını farklı inanışlara sahip gruplar arasında gelişen ilişkilerin güçlendirilmesi anlayışına borçludur. Bu sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde şekillenen bir arada yaşama kültürü, Hatay için eski bir gelenektir. Bu coğrafyada farklı inançlara sahip toplumlar, yüzyıllardır bir arada yaşamayı başarabilmişlerdir. Bu yönüyle Hatay'ın farklılıkları zenginliğe dönüştürebilme özelliği bakımından eşsiz bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Yüzyıllardır gerek iş gerekse yaşadıkları yerlerde komşuluk ilişkileri içerisinde bulunan Müslüman, Hristiyan ve Musevilerin yardımlaşma ve dayanışma içerisinde sıcak ilişkiler kurdukları görülmektedir. Bir dönem Samandağ'ının Zeytuniye Mahallesinde nüfusun çoğunluğunun alevi olduğu halde, muhtarlık seçimini Hristiyan cemaate mensup birinin kazanması, gruplar arasındaki ilişkinin

dini kimlikten çok güven duygusuna dayanmakta olduğu söylenebilir. Hatay'da yaşıyan farklı din ve mezhebe mensup kişilerden oluşan Medeniyetler Korosu da hoşgörü tabanlı çok kültürlü yapıya örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda bir arada yaşıyan grupların beraber inşa ettikleri ortak yaşama alanında, gruplar arası sınırların belirsizleştiği ve kültürel mesafenin giderek eridiği görölmektedir. Bu durum inanç, gelenek ve görenekler bakımından hayatı farklı deneyimleyen grupların, birbirlerinin farklılıklarına saygı duyan ve bu sınırlarını esnetebilen bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Ezan, Çan ve Hazan sesinin bir arada duyulduğu Hatay'da, üç dine mensup cemaat üyelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkiler içerisinde dayanışmacı ve uzlaşmacı bir diyalog içerisinde oldukları söylenebilir.

Hatay'da yaşıyan azınlık cemaatleri İslam'ı bir öcü olarak değil de barış ve kardeşlik dini olarak görmüşlerdir. İslamiyet'e ve dini ritüellere her daim saygı duymuşlar alaycı ve küçümseyici ibarelerden kaçınmışlardır. Ezana karşı hiçbir dönemde herhangi bir rahatsızlık durumuyla karşılaşılmamış bilakis hürmet noktasında Müslüman gibi davranmaya çalıştıkları görölmüştür. Aynı şekilde Hatay'da yaşıyan azınlık cemaatlerinde ibadetlere karşı çok güçlü bir hassasiyet durumu gözlenmiştir. Örneğin oruç tutan bir Müslümanın yanında açıktan yemek yedikleri veyahut su içtikleri görölmemiştir. Müslüman komşularından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Kiliseye de rahatlıkla gidebildiklerini beyan etmişlerdir. Tabi ki Hatay'da yaşıyan gayrimüslimler azınlık durumunda oldukları için onlarda islamofobik bir algı yoktur diyebiliriz. Nitekim yapılan anket çalışması da bunu desteklemektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Nermin (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aktaş, Murat (2014). “Avrupa’da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13 (1): 31-54.
- Akdemir, Erhan (2009). “11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 8 (1): 1-26.
- Allen, Chris. (2010). “Justifying Islamophobia: A post-9/11 Consideration of The European Union and the British Context”, *American Journal of Islamic Social Sciences*, 21: 1-25.
- Altıntaş, İsmail (2008). *Dış Göç ve Din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aydın, Mehmet (1992). *Din Felsefesi*. İstanbul: Selçuk Yayınları.
- Aydın, Zeki ve Yardım Müşerref (2008) Aydın, “Belçika’da İslamofobi ve Müslümanlara Yönelik Ayrımcılıklar”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12 (1): 7-32.
- Bedirhan, Yaşar (2009). “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşayan Türk Çocuklarının Kültürel Uyum Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Akademik Bakış*. 16:1-7.
- Buehler, Arthur. (2014). İslamofobi: Batı’nın “Karanlık Tarafı”nın Bir Yansıması. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 55(1): 123-140.
- Bulut, Yücel (2006). *Oryantalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Canatan, Kadir (1995). *Avrupa’da Müslüman Azınlıklar*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Canatan, Kadir (2007). *İslamofobi ve Anti-İslamizm – Kavramsal ve Tarihsel Yaklaşım*. Ankara: Eskiye Yayınları.
- Cesari, J. (2006). Introduction. J. Cesari (Dü.) içinde, *Securitization and Religious Divide in Europe Muslims In Western Europe After 9/11: Why the term Islamophobia is more a predicament than an explanation* (s. 5-48). European Commission.

- Çetinkaya, Bayram Ali (2009). “Batı’daki ‘Sürgün’ Doğulu/Yabancı Edward Said’in Gözüyle Oryantalizm –“Öteki”nin Tanımlanması-.” *Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi*. 1: 3-23.
- Dikici, Erkan (2014). “Doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*. 2: 45-59.
- Dozy, Reinhart Pieter Anne. (2006). *İslam Tarihi*. İstanbul: Gri Yayınevi.
- ENAR. (2016). *Racism and Discrimination in the Context of Migration in Europe: The ENAR Shadow Report 2015-2016*. Brussels: European Network Against Racism (ENAR).
- EUMC. (2006). *Migrants’ Experiences of Racism and Xenophobia in 12 EU Member States*. EUMC.
- Er, Tuba ve Ataman, Kemal (2008). “İslamofobi ve Avrupa’da Birlikte Yaşama Tecrübesi Üzerine”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 17 (2), 747-770.
- Eren, Selim (2007). “Göç, Toplumsal Değişme ve Din: Avrupa’ya Göç Eden Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme”. C.Ü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2: 267-288.
- Ferguson, Niall. (2015). *Uygarlık Batı ve Ötekiler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Genel, Mehmet Gökhan (2014). “Oryantalistlerin Yerini Bugün Medya Aldı”. <http://www.islamvemedya>. Erişim. 15.05.2019.
- Genel, Mehmet Gökhan (2015). *Yeni Medya Araştırmaları*. İstanbul: Ekin Basın Yayın.
- Gitmez, Ali (1983). *Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler*. İstanbul: Alan Yayınları.
- Gölcü, Abdulkadir ve Çuhadar, Mustafa.(2017). Batı Toplumlarında İslamofobi'nin Üretilmesinde Medyanın Rolü. *Ombudsman Akademik*. (7): 71-99.
- Günay, Ünver (2003). “Göç, Din ve Değişme: Batı Avrupa’daki Türk İşçileri Örneği”. *Bilimname Dergisi*. 3: 35-64.
- Gündüz, Ahmet (2016). “Sömürgecilik Kavramı ve Sömürgeci Devletlerin Uyguladıkları Taktikler”. *Tarih Okulu Dergisi*. 25:

- Hajdari, Sevgi (2016). "Tarihi Süreç İçerisinde Misyonerlik ve Misyonerlerin Yetim Faaliyetleri". *İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi*. <http://www.insamer.com/tr>.
- Halliday, Fred. (1999). Islamophobia' reconsidered. *Ethnic and Racial Studies*, 22 (5):892-902 doi:10.1080/014198799329305.
- Hatay Valiliği. (2015). *81 İlde Şehir ve Kültür*. İstanbul: Acar Yayınevi.
- Hopkins, E. W. , Moore G.F. , Halidi M. ,ve Ferruh Ö. (2006). *Tarihte ve Günümüzde Misyonerlik*. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Huntington, Samuel (1996). *Medeniyetler Çatışması*. İstanbul: Vadi Yayınları
- Kalın, İbrahim. (2018). *İslam ve Batı*. Ankara: İsam Yayınları.
- Kalın, İbrahim. (2018). *Ben Öteki Ve Ötesi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İbrahim. (2018). *Barbar Modern Medeni*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kalın, İbrahim ve Esposito John. (2018). *Bir Korku Ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Karkaya, İskender (2007). "Batı'nın Gizli Silahı: Oryantalizm" <http://tasam.org/tr>. Erişim. 05.04.2019.
- Karlsson, İngmar. (2005). *Din, Terör Ve Hoşgörü*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Kirman Mehmet Akif (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Kaya, Rahime (2014). *Efendiler Efendisi Hazreti Muhammed*. İzmir: Muştuyayıncıları.
- Kılıç, Remzi (2006). "Misyonerlik ve Türkiye'ye Yönelik Misyoner Faaliyetleri". *TÜBAR*. 19: 327-341.
- Kirman, Mehmet Akif (2010). İslamofobinin Kökenleri Batılı Mı Doğulu Mu?, *Journal of İslamic* 21(1): 21-39.
- Kocabıyık, Hüseyin (2006). Avrupa Birliği Süreci ve Batı Avrupa Türklerinin Türk – AB İlişkilerine Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Köse, Aydın (2009). Avrupa ve İslam. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kumrular, Özlem. (2012). İslam Korkusu: Kökenleri ve Türklerin Rolü. İstanbul: Doğan Kitap.
- Kur'an Yolu-Türkçe Meal ve Tefsir (2008). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Kutup, Seyyid. (2014). İslam Kapitalizm Çatışması. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Kutup, Seyyid. (2014). Yahudi ile Savaşımız. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Kutup, Seyyid. (2014). Çağdaş Uygarlığın Sorunları ve İslam. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Kutup, Seyyid. (2014). Cihan Sulhu ve İslam. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Kutup, Seyyid. (2014). Din Budur. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Kutup, Seyyid. (2014). İslam Toplumuna Doğru. İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Küçükcan, Talip (2009). Almanya'nın Göçmenlere Yönelik Yabancı ve Uyum Politikaları: Türk Vatandaşlarının Uyum ve Uyum Sorunları. Ankara: Orion Kitapevi.
- Luizard, P.J. (2016). IŞİD Tuzağı. Çev. Yasemin Özden Charles. Ankara: İletişim Yayınları.
- Malik, Kenan (2005). "The İslamophobia Myth". [http:// www.Prospectmagazine.co.uk/anti-muslim-racism.pdf](http://www.Prospectmagazine.co.uk/anti-muslim-racism.pdf). Tarihi:02.01.2019)
- Mann, Scott. (2004). *İdeoloji Olarak Din Kalpsiz Bir Dünyanın Kalbi*. İstanbul: Aykırı Araştırma.
- Mütevellioğlu, Nergis. (2010). "Yurtdışına İşçi Göçünün 40. Yılına Doğru: F. Almanya'daki Türklerin Değişen Profili ve Sorunları". Mülkiye 222: 71-19.
- Runnymede Trust Commission. (1997). *Islamophobia: A Challenge for UK All*. London: Runnymede Trust.
- Nuruan, Mustafa. Güneş, Tacettin. Beder, Rahime. Şen Sadık, Ahmet Rasim, Kalaycı.(2012). "Federal Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması". <http://athgm.gov.tr>. Erişim 06.04.2019.
- Özafşar, Mehmet Emin(2010). Riyazü's Salihin'den 1001 Hadis Seçkisi. Ankara: Hakim Yayınları.

- Özdemir, Mehmet (2004). “Endülüs Tecrübesinde Şiddet”. *Dini Araştırmalar*, 7(20), 141-161.
- Özdemir, Mehmet (1997). Endülüs’ün Yıkılış Sürecinde Öne Çıkan Bazı Hususlar, *A.Ü.İ.F.D.* 36 (1), 233-254.
- Özdemir, Mehmet(1996). “İspanya Krallığı’nın XVI. Yüzyılda Endülüs Müslümanlarını Hıristiyanlaştırma Politikası”, *A.Ü.İ.F.D.* 35 (1) , 243-284.
- Pala, İskender (2017). Hz. Muhammed İçin Bülbülün Kırk Şarkısı. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Richardson, Robin (2012). “Islamophobia or Anti-Muslim Racism-or What?- Concepts and Terms Revisited”, Insted Consultancy. <http://www.insted.co.uk/anti-muslim-racism.pdf>. (Erişim Tarihi: 10.04.2019).
- Said, Edward W.(1989). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Said, Edward W.(2010). *Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları*. İstanbul : Metis Yayınevi.
- Suruç, Salih. (2011). *Kainatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı*. İstanbul: Nesil Yayınları
- Uşşak, Cemal. (2002). Dünyada Din Devlet İlişkileri Ülkeler Arası Karşılaştırmalar. İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları.
- Yağbasan, Mustafa (2008). *Kültürlerarası İletişim*. Konya: Literatürk Acedemia.
- Yücel, İrfan (1999). *Peygamberimizin Hayatı*. Ankara: Masaüstü Yayıncılık Ünitesi.
- Zebiri, Kate(2018). “Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar”. *Studies in Contemporary Islam*. 10: 4-44.

ANKET FORMU

Bu anket formu Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan **“Bir Kavram Olarak İslamofobi Hatay’daki Gayrimüslimler Üzerinde Bir Araştırma”** başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Veysel Eren
Sevinç Sökmen
Mustafa Kemal Üniversitesi İ.İ.B.F.
Mustafa Kemal Ün.
Kamu Yönetimi Bölümü (Tez Danışmanı)
Kamu Y.Bölümü

1- Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER						
1	Cinsiyetiniz	Erkek ( )	Kadın ( )			
2	Yaşınız	18-24 ( )	25-31 ( )	32-38 ( )	39-45 ( )	46 ve Üstü ( )
3	Öğrenim Durumunuz	İlkokul ( )	Ortaokul ( )	Lise ( )	Yüksekokul ( )	Yüksek L. ( )

4- Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

SORU NO		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Fikrim Yok	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1	Müslümanlar dünya ülkelerine bir tehdittir.	( )	( )	( )	( )	( )
2	Özellikle Batı Müslümanları kendine tehdit olarak görüyor.	( )	( )	( )	( )	( )
3	Müslümanlar insanlığa güven vermiyor.	( )	( )	( )	( )	( )
4	11 Eylül sonrası Müslümanlara bakış açısı değişti.	( )	( )	( )	( )	( )
5	Medyanın ortaya attığı islamofobik iddialar ciddiye alınıyor.	( )	( )	( )	( )	( )
6	Müslümanlar komşularıyla iyi geçinirim	( )	( )	( )	( )	( )
7	Müslümanlarla aynı ülkede yaşamaktan mutluyum.	( )	( )	( )	( )	( )
8	Müslümanlar güvenilir insanlardır.	( )	( )	( )	( )	( )
9	Müslümanlar inançlarına saygılıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
10	Müslümanlar ibadetlerime saygılıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
11	Müslümanlar geleneklerime saygılıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
12	Müslüman ülkede kendimi güvende hissediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )

14	İslamiyet adına terör faaliyetlerinde bulunan örgütlerin İslamiyeti yansıttığı düşünülmektedir.	( )	( )	( )	( )	( )
15	Türkiye’de islamofobik faaliyetlere rastlanmaktadır.	( )	( )	( )	( )	( )
16	Hatay’da da islamofobik eylemler artmaktadır.	( )	( )	( )	( )	( )
17	Hatay’da herkes dinini rahatça yaşayabilmektedir.	( )	( )	( )	( )	( )
18	Ticari ilişkilerde ayırım yapılmaktadır.	( )	( )	( )	( )	( )
19	Başörtüsü takanlara karşı bir rahatsızlık durumu var.					
20	Ezana karşı bir rahatsızlık durumu var.	( )	( )	( )	( )	( )
21	Hatayda bir İslamofobik algı var.	( )	( )	( )	( )	( )
22	Gayrimüslim olunduğunu söylemekten endişe duyuluyor.	( )	( )	( )	( )	( )
23	Dini semboller kullanmaktan endişe edilmektedir.	( )	( )	( )	( )	( )
24	Kiliseye gitmekten endişe duyuluyor..	( )	( )	( )	( )	( )
25	Müslümanlarla iletişim zordur.	( )	( )	( )	( )	( )

